

GİRİŞ

İnsanoğlu her davranışını diğer insanları gözleyerek, model alma yoluyla edinir. İyi örneklerle karşılaşmışsa doğru ve yerinde davranışlar sergilemesi, olumsuz örneklerle karşı karşıya kalmışsa istenmeyen davranışlar sergilemesi doğaldır. Aynı durum dil becerilerinde de geçerlidir. Dili doğru ve etkili kullanabilmek çocuklukta karşılaşılan doğru ve güzel dil kullanım örneklerine bağlıdır. Etrafında doğru ve yerinde konuşan insanları gören çocuk şüphesiz onları taklit edecektir. “Duygu ve düşünceleri dil aracını kullanarak etkili ve güzel bir biçimde anlatabilen bir insanın başka becerilerle donatılması çok daha kolay olacaktır.”¹ Çocuk dille sadece etrafındaki insanlar aracılığıyla karşılaşmaz bir de yazılı dil vardır. Edebiyat, bir çocuğun dil becerilerini geliştirebilmesi için etrafında olabilecek tüm insanlardan daha etkili olabilir.

Edebiyatın dil becerilerini geliştirmedeki rolünden daha önemlisi insan ruhunda yarattığı etkidir. “Hiçbir çocuk güzel bir masal ve öyküyü sonuna kadar dinlemekten kendini alıkoyamaz. Gençler hoşlarına giden bir romanı, uykularını feda ederek, hatta yasak edilse bile gizli gizli okumaktan geri kalamazlar. Yaşlı bir insan da çekici bir kitabı elinden bırakamaz. Bütün bunları yaptıran sanatın insan ruhuna işleyen derin etki gücüdür ve bu güçten eğitim için mutlaka yararlanmak gerekir.”² Edebî metinler sanatsal ve estetik anlatımlarının yanında bir görüşü, düşünceyi açıklamak için yazılır. Çocuk bu sanatsal gücün etkisiyle heyecanla okuduğu metinden farkında olmadan yazarın anlatmak istediği düşünceyi de öğrenmiş olur.

Franz Kafka edebiyatın gücünün çocuklarda yarattığı etkiyi şöyle açıklar: “Akşam, büyüleyici bir masalın tam ortasındaki bir çocuğa, kerameti kendinden menkul bir gerekçe göstererek, okumayı kesip yatması gerektiğini hiçbir zaman anlatamazsınız.”³ Kafka’nın ve Kavcar’ın da belirttiği gibi edebiyat her yaşta insanı sarsan bir güce sahiptir. Bu güçten faydalanabilmek için çocukları nitelikli kitaplarla, sanat değeri olan metinlerle karşılaştırmak gerekir. Bu gerekliliği yerine getirmek de Türkçe ve edebiyat derslerinin öncelikli amacı olmalıdır.

¹ İbrahim, KIBRIS, *Çocuk Edebiyatı*, Tek Ağaç Eylül Yayınları, Ankara 2006, s.3.

² KAVCAR’dan Akt. KIBRIS, s.5

³ F. KAFKA’dan Akt. Özlem, ÖZTÜRK HEMİŞ, “*Okumak Zamanı*”, Çocuk Edebiyatı, Okuyan Us Yayınları, İstanbul, 2002, s.13

I. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ VE AMACI

Çocuk, ailesinden sonra, ana dilini planlı ve programlı olarak okullarda öğrenebilmekte ve geliştirebilmektedir. Ülkemizde diğer derslerin öğretiminde olduğu gibi ana dilinin inceliklerinin öğretildiği Türkçe dersinde de en belirleyici ders araçları ders kitaplarıdır. Bu nedenle ana dili eğitimi ve öğretiminde ders kitaplarının ve bu kitapların içerdiği metinlerin çok önemli bir yeri vardır. Dil becerisinin diğer becerileri geliştirmede temel olduğunu, edebiyatın hem çocukta dil becerilerini geliştirdiğini hem de onda estetik duygular uyandırdığını göz önünde bulundurduğumuzda okullarda okutulan Türkçe dersinin ve araç olarak kullanılan metinlerin önemi daha iyi anlaşılabilir.

Çocuk edebiyatı metinleri gerek işlediği konu ve ana fikir açısından gerekse üslup olarak çocuğa göre, onun ilgi ve kavrama düzeyine uygun olmalıdır. Ayrıca bu metinlerin sanatsal bir nitelik taşıması gerekir. Metinlerin, kullanılan punto, metnin resimlenmesi gibi şekil özelliklerinin yanı sıra yukarıda da bahsettiğimiz gibi içerik olarak da birçok özelliği barındırması gerekir ki çocukta hedeflenen dil becerisine ve sanatsal duyarlılığa ulaşılabilsin. Bu nedenle ders kitaplarına alınan metinlerin çocuk edebiyatının ölçütlerine uygun olarak titizlikle seçilmesi gerekir. Çocuk edebiyatla Türkçe dersleri aracılığıyla tanışır. Eğer derslerde karşılaştığı metinler onu etkiler ve onun beğenisini kazanırsa çocukta okuma zevki, okuma keyfi oluşur. Bu da okuma alışkanlığı kazanmanın ilk adımıdır.

Bu çalışmada yeni programa göre hazırlanmış ders kitaplarında yer alan metinler ve bu metinlerin nitelikleri incelenmiştir. Ana dili eğitimini geliştirmek ve çağa uydurmak amacıyla MEB tarafından 2005 yılında Yeni Türkçe Dersi Öğretim Programı hazırlanmıştır. Bu program doğrultusunda hazırlanan kitaplarda amaç öğrenciyi derste etkin hale getirmektir. İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzunda, “Türkçe Öğretim Programlarında yapılandırıcı yaklaşımın merkeze alınmasının yanında çoklu zekâ ve öğrenci merkezli öğrenme gibi çeşitli eğitim yaklaşımlarından da yararlanıldığı belirtilmiştir.”⁴ Bu programda belirtilen amaçlara göre, öğrenciyi

⁴ Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu, MEB, Ankara, 2005, s.14

düşündüren, okuma, yazma, dinleme ve konuşma becerilerini geliştiren, öğrencilerin kendilerini ifade edebileceği eğitim ortamlarının oluşturulması esastır. Amaçları belirlemek kadar onları uygulamaya koymak da önemlidir. Bu eğitim ortamlarının en önemli parçalarından olan ders kitaplarındaki metinler, amaca hizmet eden metinler midir, hangi özellikler göz önünde bulundurularak ders kitaplarına alınmışlardır ve nasıl sunulmuşlardır? Metinler incelenirken bu sorulara yanıtlar aranmıştır.

Bu çalışmayla, çocuğun Türkçe derslerinde karşılaşacağı nitelikli metinlerin, hem dil becerisini geliştireceği hem de okuma zevki ve ömür boyu devam edecek bir okuma alışkanlığı yaratacağı için çok önemli olduğuna dikkat çekilmiş olacaktır.

II. EVREN VE ÖRNEKLEM

Bu çalışmada ilköğretim 6. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinler çocuk edebiyatı ölçütlerine göre değerlendirilmiştir. Çalışmanın evrenini İlköğretim 6. sınıf Türkçe ders kitapları oluşturmaktadır. Tezimizin örneklemini ise Milli Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın 13.04.2007 tarih ve 43 sayılı kararıyla 2007–2008 öğretim yılından itibaren 5(beş) yıl süreyle ders kitabı olarak kabul edilen Koza Yayınları'nın hazırladığı ilköğretim 6. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan metinlerdir.

III. ARAŞTIRMADA YÖNTEM

Seçilen bu kitap Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 2007–2008 Eğitim Öğretim Yılında İzmir il merkezinde Türkçe ders kitabı olarak okutulmuştur.

Yeni program doğrultusunda hazırlanan Türkçe ders kitaplarına konulan metinler seçilirken çocuk edebiyatı ölçütlerine uyulup uyulmadığını tespit etmek amacıyla Koza Yayınları tarafından hazırlanmış olan ve 2007- 2008 eğitim öğretim yılında ilköğretim 6. sınıf Türkçe derslerinde kullanılan ders kitabı incelenmiştir. Kitaptaki metinler tek tek okunarak incelenmiş ve değerlendirilmiştir. Daha sonra genel bir değerlendirme yapılmıştır. Kitap incelenirken konu alanı ders kitabı inceleme kılavuzlarının

değerlendirme esasları ve çocuk edebiyatı metinlerinde bulunması gereken özellikler dikkate alınmıştır. Çocuk edebiyatı ürünlerinde bulunması gereken özellikler çalışmamızın birinci bölümünde belirtilmiştir. Değerlendirmelerde Alev Sınar Çılgın, Zeki Gürel, Fahri Temizyürek, Namık Kemal Şahbaz, Enver Naci Gökşen, Kemal Ateş, İbrahim Kıbrıs, Ferhan Oğuzkan, Alemdar Yalçın, Gıyasettin Aytaş, Hasan Güteryüz, Recep Nas, Mustafa Ruhi Şirin'in Çocuk Edebiyatı ile ilgili eserlerinden ve Özcan Demirel ve Kasım Kıroğlu'nun Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu'ndan geniş ölçüde yararlanılmıştır. Kitapta incelen metinler yukarıda adı geçen bilim insanlarının eserlerinde belirttikleri "çocuk edebiyatı ölçütleri"ne göre değerlendirilmiştir.

IV. KAPSAM VE SINIRLILIKLAR

Bu inceleme Koza Yayınları tarafından hazırlanmış olan ve 2007- 2008 Eğitim Öğretim Yılında ilköğretim 6. sınıf Türkçe derslerinde kullanılan ders kitabındaki metinler ile sınırlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE VE KAVRAMLAR

Bu incelemede ders kitaplarındaki metinlerin niteliği ve metinlerin çocuk edebiyatı ölçütlerine uygun olup olmadığı üzerinde durulmuştur. Araştırmada kullanılan temel kavramlar şunlardır:

1. SANAT

“Sanat sözcüğü kökenbilimsel olarak Arapça bir sözcüktür ve ‘sa-ne-a’ fiilinden türemiştir. ‘sa-ne-a’ ise ‘işledi, güzel işledi, iş yaptı’ anlamındadır.”⁵ Anlamında da belirtildiği gibi sanat içinde güzelliği, estetiği barındırır. İnsanoğlunun, yeme, içme, güvenlik, kabul görme gibi yaşamsal ihtiyaçları karşılandıktan sonra ruhunu doyurma ihtiyacı doğar. Bunun da en iyi yolu sanattır. “Aristo’dan Malraux’ya kadar yüzyıllardır yapılan ve günümüzde de süren kuramsal tartışmalar sonucu, eski çağlarda aynı anlamlar ifade eden sanat ile zanaat sözcükleri bugün farklı anlamlar kazanmıştır.”⁶ Zanaat denildiğinde el becerisi gerektiren uğraşlar anlaşılır, oysa sanat denildiğinde ‘güzel sanatlar’ diye de adlandırılan içinde eşsiz bir estetik ve yaratıcılığı barındıran üretimler anlaşılmaktadır. Resim, müzik, tiyatro, sinema, bale, heykel, edebiyat güzel sanatların alanına girerken daha çok “yararcılığı gözetin”⁷ ve meslek olarak seçilmiş alanları kapsayan alanlar zanaatları oluşturur. İkisi de güzelliğe ve el becerisine veya zihinsel beceriye dayalı olarak yapıldığından benzer alanlar gibi gözüke de sanattaki özgünlük, yaratıcılık ve estetik haz kaygısı iki kavramı birbirinden kalın çizgilerle ayırır.

Edebiyat da sanat dallarından biridir, söze dayalıdır, gücünü dilden alır. Binlerce yıldır insanoğlunu etkilemiş, düşündürmüş, değiştirmiş, aydınlatmış ve ilerletmiştir.

⁵ Hilmi, UÇAN, *Dil Bilim, Göstergebilim ve Edebiyat Eğitimi*, Hece Yayınları, Ankara, 2008, s. 24

⁶ UÇAN, *Dil Bilim, Göstergebilim ve Edebiyat Eğitimi*, s. 18

⁷ UÇAN, *Dil Bilim, Göstergebilim ve Edebiyat Eğitimi*, s. 18

İnsanlığı bu kadar etkileyen bu sanatın toplumda gördüğü ilgi o toplumun gelişmişlik düzeyinin de bir göstergesidir. Bu nedenle edebiyat sevgisinin yeni nesillere aktarılması önemlidir. İyi bir edebiyat eğitimi kaliteli bir toplum yaratmak için eşsiz bir araçtır.

2. EĞİTİM VE KÜLTÜR

2.1. EĞİTİM

İnsanlık 20. yüzyıldan itibaren birçok yönden değişime uğramıştır. Bu değişim kaçınılmaz olarak eğitime de yansımıştır. Eğitimin hem amacı hem de görevi değişmiştir. “Hızlı sosyo-kültürel, ekonomik ve teknolojik değişmeler, bilim alanındaki yeni gelişmeler ve buluşlar, özellikle demokratik düşünceler, insan haklarındaki gelişmeler eğitimdeki beklentilerin artmasına yol açmış ve geleneksel eğitime baskı yaparak eğitimi birey yararına değişime zorlamıştır.”⁸ Geleneksel eğitimde öğrenciyi edilgen kılan, ezberci, bilgi aktarımına dayanan anlayışın yerini yeni bir eğitim anlayışı almıştır.

“Her şeyi yeniden yapma imkânım olsaydı işe eğitimle başlardım.”⁹ Modern Avrupa'nın kurucusu olarak nitelendirilen Jean Monnet'e ait bu söz eğitimin önemini vurgulamaktan öte toplumlardaki aksaklıkları gidermenin bir formülüdür. Eğitimin hep güncel bir konu olarak kalabilmesinin nedeni ona yüklenen görevlerdendir. Her toplum iyi ve nitelikli insanlar yetiştirmek ister. Bunu eğitim aracılığıyla yapmaya çalışır. Yetişkinler, hayatın içinde bir önceki nesilden yaşayarak öğrendiklerini yeni kuşaklara aktarırlar. Bu bilgi ve tecrübe aktarımı sayesinde yeni nesiller hayata hazırlanır ve toplumlarının kültürlerini öğrenirler. Hayat boyu sürecek olan eğitim aile, çevre ve okullar aracılığıyla aktarılır. Bu aktarımda edebiyatın işlevi de unutulmamalıdır. Toplumsal bilgi ve birikimler edebiyat aracılığıyla yeni nesillere ulaştırılır. Edebiyat bir eğitim aracı, bir kaynaktır.

⁸ J. Monnet'den Akt. Binnur, YEŞİLYAPRAK, *Eğitimde Rehberlik Hizmetleri*, Nobel Yayınları, Ankara, 2003, s.2

⁹ İsmail, DOĞAN, *Vatandaşlık, Demokrasi ve İnsan Hakları*, Pegem A Yayıncılık, Ankara, 2001, s.73

2.2. KÜLTÜR

Canlılar içinde sadece insan ‘kültür’ oluşturabilmiştir. Diğer bütün canlılar içgüdülerine dayanarak ve binlerce yıldır aynı biçimde davranışlar sergileyerek yaşamışlardır. Hayvanların yeni bir şey öğrenmeye ihtiyaçları yoktur. İnsan ise yaşamı kendinden önceki nesillerden öğrenir.

Kültürün toplum bilimindeki terim anlamı ile halk arasında kullanılan anlamı farklıdır. Gündelik dilde kültür, okuma ve eğitim yoluyla elde edilen bilgi birikimi, kültürlü insan, aydın kişi anlamında kullanılır. Toplum bilimindeki kültür ise “Sosyal bakımdan öğrenilen ve bir toplumun bireyleri tarafından bölüşülen her şeydir.”¹⁰ Kültür toplumların her konuda biriktirdiği ürünlerin toplamıdır. Sürekli gelişir ve değişir. Eğitim ve gelenekler aracılığıyla genç kuşaklara aktarılır. Buradan anlaşılacağı gibi kültür öğrenilir. “İnsan eğer belirli tarzda hareket ediyorsa bunun nedeni, belirli bir kültür geleneği içinde doğmuş ve yetiştirilmiş olmasıdır.”¹¹ Bu nedenle insan davranışları toplumdan topluma değişir. Her toplum kendine özgü davranış kalıpları geliştirmiştir. Bir insanın karakterini oluşturan en önemli unsurlardan biridir kültür.

Kültür, bir toplumun ortak hafızasıdır, onu bir arada tutan bir unsurdur. Kültürün en önemli dayanaklarından biri dildir. “Bir milletin bütün duygu ve düşünce hazinesi, dil kabına veya kalıbına dökülür ve bu dil kabı ile yerden yere, nesilden nesile aktarılır.”¹² Kaplan’ın benzetmesindeki gibi dil kültürün taşınmasında en önemli araçtır. Bu araç sözlü ve yazılı olarak toplum kültürünün devamını sağlar.

3. EDEBİYAT VE EDEBİYAT EĞİTİMİ

Edebiyatın hem eğitmek, öğretmek, bilgi aktarmak, hem de insanda estetik haz uyandırmak gibi işlevleri vardır. Edebiyatçı topluma bir şeyler öğretmek amacını gütmese de her edebiyat ürününde yararlı bir taraf ve bir güzellik kendiliğinden vardır.

¹⁰ Sulhi, DÖNMEZER, *Toplumbilim*, Beta Yayınları, İstanbul, 1994, s. 99

¹¹ DÖNMEZER, s.99

¹² Mehmet, KAPLAN, *Kültür ve Dil*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1996, s. 139

Hangi işlevini düşünürsek düşünelim edebiyat iyi bir toplum oluşturmak için etkili bir yoldur. Okuyucu, yakından tanıdığı kitap kahramanıyla özdeşleşir, ön yargılarından kurtulur, o kahramanla birlikte değişir. Yazar kimi zaman okuyucunun sırdaşı, düşünce ortağı kimi zaman da akıl hocası olur. Edebî eser, insanı değiştirir, dönüştürür. Edebiyat eğitimi yoluyla yeni nesillerin eğitiminde bu güçten yararlanmak gerekir. “İyi bir edebiyat eğitimi, okuyucu/öğrencinin insanî, entelektüel, toplumsal bir davranış modeli, mesleki bir ustalık ve beceri kazanmasına katkıda bulunacaktır.”¹³ İyi bir edebiyat eğitimi çocukların ve gençlerin zihinsel, duygusal, ahlâkî ve dilsel gelişimlerine katkıda bulunur. Türkiye’de de edebiyat eğitimi okullarda kendine yer bulmuştur. Fakat bunun iyi bir edebiyat eğitimi olup olmadığı tartışılması gereken bir konudur. Bizde edebiyat derslerinde daha çok tarih dersine benzer şekilde kronolojik bir sırayla akımlar ve yazarlar tanıtılır, yazarların, eserlerin adı ezberletilir. Böyle bir yöntemle gençlere edebiyat sevgisi aşılacak mümkün değildir. “Bu nedenle edebiyat eğitimi/öğretimi bir haber verme, yazarların yaşam öyküleri hakkında bir bilgilendirme çalışması olmaktan çıkarılmalı; bir beceri, bir duyarlık kazanma/kazandırma eğitimi olarak algılanmalıdır.”¹⁴ Edebiyat eğitimi aracılığıyla öğrenci, metnin sanatsal öğelerini, neden edebiyat değeri taşıdığını, yazarın dili kullanma biçimini kavramalıdır. Amaç sadece bir dönemi veya akımı tanıtmak olmamalıdır. “Böyle bir tutum yazınsal metnin etki işlevini, sanatsal işlevini ortadan kaldıracaktır.”¹⁵ Bir dönemi ezbere bilen fakat o döneme ait bir eseri anlamayan bir öğrencinin iyi bir edebiyat eğitimiyle karşılaştığı söylenemez.

4. EDEBİYAT VE ÇOCUK

Çocuk edebiyatının, edebiyattan ayrı olarak tanımlanmasına ihtiyaç duyulmasının nedeni çocukların kavrama düzeylerinin yetişkinlerden farklı olmasıdır. Çocuk edebiyatı kavramını tanımlamadan önce çocuk ve edebiyat kavramlarını tanımlamak gerekir.

¹³ Hilmi, UÇAN, *Dil Bilim, Göstergibilim ve Edebiyat Eğitimi*, Hece Yayınları, Ankara, 2008, s. 63

¹⁴ UÇAN, *Dil Bilim, Göstergibilim ve Edebiyat Eğitimi*, s. 65

¹⁵ UÇAN, *Dil Bilim, Göstergibilim ve Edebiyat Eğitimi*, s. 66

Genel sözlüklerde ve psikoloji kaynaklarında çocuk kelimesinin anlamına rastlamak mümkün. Bu kaynaklarda çocuk, “Bebeklik çağı ile ergenlik arasındaki gelişme döneminde bulunan insan”¹⁶ ya da “İki yaşından ergenlik çağına kadar süren büyüme dönemi içinde bulunan insan yavrusu veya henüz erinlik dönemine erişmemiş kız veya erkek”¹⁷ olarak tanımlanmaktadır.

“İnsanlık çocukluk kavramına çok kolay ulaşmadı. Çocuk hep vardı, ama çocukluk yoktu, yok sanılıyordu. Çocukluk ancak 16. yy.da ortaya çıkmıştır, Rönesans’ın ürünüdür. Basımevinin(matbaanın) bulunmasından sonra kitaplar basılmaya, çocuk eğitimine ilişkin yazılar yazılmaya başlanmıştır.”¹⁸ Bilimsel çalışmaların ardından çocuğa karşı bir duyarlık gelişmiş, bu duyarlık çocuk edebiyatının oluşumuna zemin hazırlamıştır.

“Orta Çağda bugünkü anlamda ‘çocukluk’ kavramı yoktu, çocuğu anlatan sözcükler bile yoktu. Dahası çocuğun üzerinde babasının kesin, tartışmasız egemenliği vardı; cezalandırabilir, sakatlayabilir, satabilir, öldürebilirdi: Eski Yunanistan’da da Roma’da da böyleydi bu.”¹⁹ Mezopotamya’dan Orta Çağ Avrupa’sına kadar bütün insanlık geçmişinde çocuğun yetişkinin küçük bir modeli olarak kabul edildiğini, kendine özgü kıyafetlerinin, oyuncaklarının, öğrenimlerinin olmadığını görüyoruz. O dönemlerde çocuk sadece yetişkin olarak görülmekle kalmaz, aynı zamanda kıymetsiz bir varlıktır. Hamurabi yasaları kendisinden beklenenleri yerine getirmeyen çocuklar için çok ağır ceza hükümleri içerir. Hatta 18. yüzyıla kadar bile Avrupa’da çocuğun değersiz bir varlık olarak algılandığını, horlandığını görüyoruz. “Çocukluk 16. yy.da bulgulanıyorsa da 18. yy.in ortalarına kadar çocuk yine bir değer olarak görülmemiştir.”²⁰ Batıda çocuğa kıymet verilmesi ancak aydınlanmayla birlikte gerçekleşebilmiştir.

“Aydınlanma döneminde düşünürler, yazarlar, eğitimciler çocuk anlayışına, çocuğun eğitimine ilişkin yeni görüşler ortaya koydular. Böylece çocuk bilimsel çalışmaların konusu, öznesi olmaya başladı; çocukluk anlayışı oluştu. Çocuk yetişkinlerden ayrıldı. Kısacası çocukluk kavramı Rönesans’la gün ışığına çıkıyor.

¹⁶ A. Ferhan, OĞUZKAN, *Eğitim Terimleri Sözlüğü*, 1976

¹⁷ Ruşen, ALAYLIOĞLU, A. Ferhan, OĞUZKAN, *Ansiklopedik Eğitim Sözlüğü*, 1976

¹⁸ Recep, NAS, *Çocuk Edebiyatı*, Ezgi Kitabevi, Bursa, 2004, s.1

¹⁹ Patrick, KIRK’dan Akt. NAS, s.2

²⁰ Necdet NEYDİM’dan Akt. NAS, s.2

Aydınlanmayla birlikte bugünkü anlamına kavuşuyordu.”²¹ Batıda doğan çocukluk kavramı ve çocuk hakkındaki bilimsel bulgular zamanla modern dünyaya yayılmış, çocuk tüm dünyada bir değer olarak görülmeye başlamıştır.

Çocuğun yetişkinin bir modeli olmadığı, kendine özgü bir duyusunun ve düşünüşünün olduğu 16. yy.da kabul edilmeye başlanmış, çocuğun bir değer olarak görülmesi ise ancak 18. yy.da mümkün olmuştur. Bundan sonra meydana gelen gelişmeler -çocuklar için temel eğitimin zorunlu hale gelmesi, çocuk hareketlerinin başlaması, çocuk işçiliğinin yasaklanması, çocuk psikolojisi ve çocuk pedagojisi alanında yapılan bilimsel çalışmalar ve ‘Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin imzalanması- çocukluğu bugünkü anlamına kavuşturmuştur. Çocuk edebiyatının ortaya çıkışı ve gelişmesi de bu sürece paralel olarak işlemiştir.

Çocuğun tanımına ve çocukluk kavramının oluşum sürecine değindikten sonra edebiyatın nasıl tanımlandığına göz atalım. Edebiyat “Olay, düşünce, duygu ve hayallerin dil aracılığıyla sözlü veya yazılı olarak biçimlendirilmesi sanatı”²² olarak tanımlanır. Yalçın ve Aytaş ise TDK tarafından yapılmış olan bu tanımı biraz daha zenginleştirmişlerdir. “Edebiyat; malzemesi dile dayanan, insanların duygu, düşünce ve hayallerini dile getiren edebî ve estetik değeri olan, bayağılık ve çirkinliği kabul etmeyen sözlü ve yazılı verimlerin tamamıdır.”²³ Edebiyat bir sanat dalı olarak insanın haz alma duygusuna hitap eder, onda güzellik uyandırır, insanlığa karşı hoşgörüsünü ve ilgisini artırır, malzemesi dil olduğu için de dil becerilerinin gelişimini destekler. Çocuklar olağanüstü olayları dinlemekten, maceralara tanık olmaktan büyük keyif alırlar. Edebiyatın birçok işlevinin yanında çocuklar için en yararlı tarafı belki de onlara sunduğu hayal âlemdir.

4.1. ÇOCUK EDEBİYATI

Edebiyatın kökeni sözlü kültüre dayanır. İlk edebiyat ürünleri masallar, efsaneler, destanlar gibi sözlü ürünlerdir. “Sözlü geleneğin sürdürüldüğü dönemlerde bugünkü

²¹ Selahattin, DİLİDÜZGÜN’den Akt. NAS, s.4

²² TDK *Türkçe Sözlük*, www.tdk.gov.tr.-12.03.2008

²³ Alemdar, YALÇIN, Gıyasettin, AYTAS, *Çocuk Edebiyatı*, Akçağ Yayınları, Ankara 2003, s.17

anlamı ile çocuk edebiyatından söz etmek mümkün değildir.”²⁴ Sözlü ürünler her yaşta insana aynı anda sunuluyordu. Çocuk büyüklerden farklı bir birey olarak görülmediğinden onun için özel masallar, destanlar yoktu.

Çocukluğun bilim dalları tarafından keşfedilip araştırılmasıyla birlikte çocuk edebiyatının zemini hazırlanmış oldu. Matbaanın icadı, okur-yazar oranının artması, çocukla ilgili bilimsel çalışmalar çocuk edebiyatının ortaya çıkışını ve gelişimini sağladı. İlk aşamada “Sözlü çocuk edebiyatı yazılı çocuk edebiyatına dönüşme eğilimi gösterecekti.”²⁵ Nitekim önce halk hikâyeleri ve masallar çocuklar için kitap haline getirildi. Bu süreci yetişkinler için yazılan klasiklerin kısaltılıp sadeleştirilerek çocuklara uyarlanması izledi. Kimi kitaplar çocuklar için yazılmadığı halde çocuk klasiği haline geldi. Bu durum kendiliğinden oluştu. Fakat çocuklar için edebiyat henüz oluşmamıştı. Çocuğa göre edebiyat yapılmasıyla ilgili tartışmalar devam ediyordu. Konusu çocukluk çağları olan ve çocuk okuyucular hedeflenerek yazılan kitaplarla birlikte çocuk edebiyatı tartışmaları oturmaya, bu edebiyatın sınırları belli olmaya başladı. Fakat bu tartışma henüz bitmiş denemez. “Çocuksu edebiyata ulaşma serüveni sürüyor.”²⁶ 17. yüzyılda emekleme dönemini yaşayan çocuk edebiyatı, 21.yüzyılda artık kendi kulvarında edebiyatın sınırları içindeki yürüyüşünü sürdürüyor.

4.1.1 TANIMI VE KAPSAMI

Yaklaşık 300 yıldır oluşum halinde olan çocuk edebiyatı kavramı ortaya atıldığı zamandan bu yana tartışılmalıdır. Çocuk edebiyatı diye ayrı bir alanın olup olmadığı tartışmanın çekirdeğini oluşturur. “Geçmiş yüzyıllarda çocuk edebiyatı, çocuğun edebiyatı gibi kavramlara çok fazla önem verilmiyordu. Genelde yetişkinler için üretilen edebiyat ürünlerinin çocukların ilgisini çeken bölümlerinin çocuk edebiyatı malzemesi olarak kullanılmasının yeterli olacağı kabul ediliyor ve daha çok öğretici öğelere ağırlık veriliyordu.”²⁷ Günümüze gelindikçe çocuk psikolojisi ve çocuk pedagojisi alanında

²⁴ Mustafa, Ruhi, ŞİRİN, *99 Soruda Çocuk Edebiyatı*, Çocuk Vakfı Yayınları, İstanbul, 1998, s. 54

²⁵ ŞİRİN, *99 Soruda Çocuk Edebiyatı*, s. 54

²⁶ ŞİRİN, *99 Soruda Çocuk Edebiyatı*, s.56

²⁷ Cemil, MERİÇ, “Çocuk Edebiyatı”, *Kültürden İrfan’a*, İnsan Yayınları, İstanbul 1986, s.307

ortaya koyulan yeniliklerin ardından çocuk eğitimi daha önemsenir oldu. Bu durum çocukların okuyacağı kitaplar konusunda da bir hassasiyet ve tartışma yarattı.

Çocuklar için ayrı bir edebiyat olmadığı görüşünü savunanlar Don Kişot, Robinson Crusoe, Gülliver'in Seyahatleri, Bin Bir Gece Masalları gibi eserlerin yetişkinler için yazıldığı halde çocuklar tarafından severek okunduğunu öne sürerler. Onlara göre nasıl kadınlar, erkekler, yaşlılar için edebiyat yoksa çocuklar için de öyledir. Çocuk mevcut edebiyat ürünlerinden kendine uygun olanı seçecektir.

İhsan Baltacıoğlu da bu konuda şöyle der: “Çocuklar için ayrı bir edebiyat olamaz. Özel besin, özel hava, özel sanat, özel dil olmayacağı gibi. Çocuk da bir insandır ve adam olmaya adaydır. Çocuğun alacağı, yiyeceği, seveceği büyük adamlarınkinin aynı olacaktır.”²⁸

Enginün ise “Öteden beri çocuk edebiyatı vb. ayrımlar beni rahatsız etmiştir. Çocuk edebiyatı, salon edebiyatı, kadın edebiyatı vs. gibi tasniflerle kastedilen edebiyat sadece o zümrenin belirli bir dönem için ihtiyacına cevap verir, yani o dönem geçildikten sonra bir kenara bırakılır. Bundan dolayı çocuklar için, sadece onların okuması için ayrı bir edebiyat yaratmanın gerekli olduğunu sanmıyorum.”²⁹der.

Hakkı Özkan da çocuk edebiyatının varlığını kabul etmeyenlerdendir. “Çocuklar için ayrı bir edebiyat var mı? diye bir soru herkesin aklına zaman zaman gelir. Kimi: ‘var’ der, kimi ‘yok’ diye kestirip atar. Hakkı inandırıcı iddialar ileri sürenler de vardır her iki konuda da, ama ben bir çocuk edebiyatı olduğuna inanmıyorum. Bana göre çocukların çok sevdikleri kitaplar, oyunlar, masallar, öyküler, şiirler, resimler aslında büyük, küçük herkes için yazılmış üstün nitelikli yapıtlardır. Bu konuda birkaç örnek verebilirim: Don Kişot, Jules Verne'in bütün kitapları, Küçük Prens, Robinson Crouse... Bu örnekleri istediğinizce çoğaltabilirsiniz. Bu örnekleri Türk edebiyatından verebilmeyi ne kadar isterdim.”³⁰ Bu kavram ilk ortaya atıldığında karşı çıkanlar çok olmuştur. Ancak çocuk edebiyatı artık daha geniş kitlelerce kabul edilmektedir.

Yukarıda belirtildiği gibi kimilerine göre çocuk için ayrı bir edebiyata gerek yoktur. Çocuk neyi istiyorsa onu okumalıdır. Her çocuğun kendi kendine uygun kitapları bulup

²⁸ İhsan, BALTACIOĞLU'ndan Akt. GÖKŞEN, s.11

²⁹ İnci, ENGİNÜN, *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1998, s.387

³⁰ Hakkı ÖZKAN'dan Akt. NAS, s. 5

kendisini yetiştirmesi beklenemez. Amaç mümkün olduğunca çok çocuğa kitap okuma alışkanlığı kazandırmaktır; çocuklar için onların hayal dünyalarına uygun bir yöntemle, zorlamadan, sevdirecek onlara yol göstermek gerekir. Birçok uzmana göre hem çocukların hem de büyüklerin ilgiyle okudukları eserlerin olması ayrı bir çocuk edebiyatı olmadığını kanıtlamaz. Çocuk edebiyatı diye bir alan vardır; edebiyatın tüm ilkeleri geçerli olmak üzere dil ve anlatımda, konuların işlenişinde çocuğa yönelik esastır.

Bu görüşü savunanlardan biri de Gökşen'dir. "Yakın zamana kadar çocuk edebiyatı denilince akla bir takım basit, hafif şeyler; şiirler, hikâyeler, masallar vb. gelirdi. Bugün ise çocuğun fikir ve sanat eğitimine yarayacak soydan; tekniği, ilkeleri olan, kısacası psikolojinin ve pedagojinin emrinde ayrı bir edebiyatın gerekliliği ve zorunluluğu bütün dünyaca benimsenmiştir. Çocuğun da bilim ve sanatla beslenen bir edebiyatı vardır ve var olacaktır."³¹

"Çocuk edebiyatının varlığını kabul etmek zorundayız. Oysa çocuk için hazırlanacak şeylerin 'güzel ve etkili' olmamaları için de hiçbir neden yoktur. Asıl olan çocuğa abur cubur; değersiz, çirkin birtakım yazıları vermek değil; tam tersine, çocukta sanat duygusu ve zevk üstünlüğü uyandıracak değerli eserlerle karşılaşmasını sağlamaktır."³² Gökşen, çocuk edebiyatının varlığını kabul etmenin yanında küçümsememesi gereken bir alan olduğunu vurgular.

"Çocuk vardır, 'çocukluk' diye bir dönem vardır. Çocuğun düşünme, algılama biçimi yetişkinden farklıdır. Ama çocuk, insandır. Bu insan edebiyattan yoksun bırakılmayacağına göre, onun için edebiyat yapılacaktır, bu da çocuk edebiyatıdır. Ama bu böyle diye çocuğa yoz, düzeysiz, kof ürünler sunulamaz. Edebiyat için ne geçerliyse çocuk edebiyatı için de o geçerlidir. Hem çocuk, hem edebiyat gözetilir. Onun için zordur çocuk edebiyatı, zor olduğu için nitelikli, çocuğa göre olan çocuk edebiyatı ürünü azdır, ne yazık ki..."³³ Çocuk psikolojisi, pedagojisi alanında elde edilen bulguların, çocuğa duyulan ilginin yeniliği göz önünde bulundurulduğunda çocuk edebiyatı alanındaki tartışmaların bu kadar geç başlamasını ve hala devam etmesini

³¹ Enver Naci, GÖKŞEN, *Örnekleriyle Çocuk Edebiyatımız*, Remzi Kitabevi, 4. basım, İstanbul, 1993, s.7

³² GÖKŞEN, s.9

³³ NAS, s.38

anlamak güç olmaz. Çocuk edebiyatının ayrı bir alan olduğunu kabul eden uzmanların sayısı bugün çok fazladır.

“Halis edebiyattan yana olanlar, insan hayatının çeşitli dönemlerini esas alarak edebiyatın tasnif edilmesine ve böyle bir tasnifin ortaya çıkardığı çocuk edebiyatı ifadesine itiraz ederler. Bunun sebebi çocuk şeklinde bir kullanımın gençler, yaşlılar, kadınlar, erkekler gibi yaş ve cinsiyete göre oluşturulmuş ayrı edebiyatları çağrıştırabileceği endişesidir. Çocuk edebiyatı tabirine karşı çıkanlar edebiyatı bir bütün olarak düşünürler ve çocuğun da bu bütünden anlayabildiğini almasını beklerler.”³⁴ Sınar, çocuk edebiyatını kabul etmeyenlerin çocukların büyükler için yazılmış bazı klasik eserleri okuduklarını öne sürerek çocuk edebiyatını reddettiklerini, eğitimcilerin ise çocuk edebiyatını müstakil olarak ele aldıklarını, genel anlamdaki edebiyattan ayrı düşündüklerini belirtir. Aslında bu iki düşüncenin de tek başına eksik olduğunu ekler. Çocuğun yetişkinin küçük bir modeli olmadığını, kendine özgü bir hayal dünyasının ve kavrama gücünün olduğunu, bu nedenle yetişkinlerin edebiyatından kendine uygun olanı seçmesini beklemenin onun zihinsel açıdan beslenmesini sınırlamak anlamına geldiğini belirtir. Çocuğu böyle sınırlamak yerine bu eserleri okutmanın yanında doğrudan doğruya çocuklar için yazılmış metinlerle çocuğa hitap etmek gerektiğini savunur.

Sınar çocuk edebiyatının varlığını kabul eder ve küçümsenemeyecek bir alan olduğunu vurgular. “Bu yüzden çocuk edebiyatının varlığı yadsınamayacak bir gerçektir. Ancak bu gerçeği kabul ederken çocuklar için yazılan eserlerin nitelikli olmak mecburiyetini göz önünde bulundurarak, çocuk edebiyatını genel anlamda edebiyattan ayrı düşünmemek gerekir. (...) Çocuğun anlayabileceği her olay, çocuğa uygun olan her duygu çocuklar için yazılan eserlerin konusu olabilir. Bu noktada edebiyat -yani yetişkinler için kaleme alınan eserler- ile birbirinden ayrılırlar. Ancak birleştikleri bir nokta vardır. O da konuyu işleyiş tarzının önemidir.”³⁵

Yukarıda belirttiğimiz gibi birçok bilim insanının değişik görüşler belirttiği bu tartışmaların yaşanma nedenini Gürel çok güzel özetliyor. “Çocuk edebiyatı kavramı ve alanı bizde henüz oluşmaya başlamış bakir bir sahadır. Bundan dolayı çocuk edebiyatının niteliği, çerçevesi ve muhteviyatı tartışılmaktadır. Bu tartışmalar genellikle

³⁴ Alev, ÇILGIN SINAR, *Çocuk Edebiyatı*, Morpa Kültür Yayınları, İstanbul, 2007, s. 13–14

³⁵ SINAR, s. 13–14

şu hususlar üzerinde yoğunlaşmaktadır: Çocuk edebiyatı çocuktan bahseden edebiyat mı? Çocukların yarattığı edebiyat mı? Veya çocuklar için edebiyat mı? Yoksa edebiyat mı? Bu soruların beraberinde getirdiği sorunların günümüzde hâlen devam etmesinin altında yatan gerçek, bizde edebî tenkidin tam olarak işlevini yerine getirmemiş olmasıdır. Zira edebî tenkit, sanat hayatının kurallarının oluşmasında ve yerleşmesinde eseri ve yazarı terbiye edecek yegâne araçtır.”³⁶ Bu tartışmalar ve karmaşa Türk edebiyatındaki bir boşluğun yarattığı bir sonuçtur.

Çocuk edebiyatı diye ayrı bir edebiyata gerek olup olmadığının tartışılmasının yanı sıra çocuklar için yazılmış eserlerin nasıl olması gerektiği, çocuk edebiyatının sınırlarının nerede başlayıp nerede bittiği de tartışılmaktadır. Hem yetişkinlerin hem de çocukların severek okuduğu kitapların var olduğu, aynı yaştaki çocukların aynı düzeyde fiziksel ve ruhsal gelişme göstermediği göz önünde bulundurulursa yetişkin edebiyatı ile çocuk edebiyatı arasına kesin bir çizgi koyulamayacağı ortaya çıkar. Cemil Meriç, ‘Çocuk Edebiyatı’ adlı yazısında “çocuk edebiyatının sınırlarının ve mahiyetinin belli olmadığını”³⁷ belirtir. Bu tartışmalar çocuk edebiyatının dar bir alanı kapsamadığını, kapsamlı bir saha olduğunu ve yetişkin edebiyatı ile arasında esnek bir sınırın olduğunu gösterir. Çocuk psikolojisi ve çocuk gelişimi ilkelerine göre çocuk edebiyatının sınırları şöyledir: 2–16 yaşındaki çocukların duygu, düşünce ve hayallerine hitap eden yazılı ve sözlü edebiyat ürünleri çocuk edebiyatını oluşturur. Bebeklik dönemini(0–2 yaş arası) de çocukluk çağına dolayısıyla çocuk edebiyatı sınırları içine alan uzmanlar da vardır. Buna göre çocuk edebiyatı, 0–6 yaş kapsayan ‘Okul Öncesi Dönem’, 7–11 yaş arası ‘Okul Dönemi’ ve 12–16 yaş arası ‘Yetişkinlik Dönemi’ olarak üç bölüme ayırarak incelenebilir. Bu ayırım çocuğun fiziksel ve ruhsal gelişimi göz önünde tutularak yapılmıştır.

Çocuk edebiyatı hususundaki tartışmalara değindikten sonra çocuk edebiyatının nasıl tanımlandığına göz atarsak şu tanımlarla karşılaşırız: Şirin, çocuk edebiyatını “Çocukların büyüme ve gelişmelerine, hayal, duygu ve duyarlılıklarına, zevklerine, eğitilirken eğlenmelerine katkıda bulunmak amacı ile gerçekleştirilen çocuksu bir

³⁶ Zeki, GÜREL, Fahri, TEMİZYÜREK, Namık Kemal, ŞAHBAZ, *Çocuk Edebiyatı*, Öncü Kitap Yayınları, Ankara, 2007, s.12

³⁷ Cemil, MERİÇ, “Çocuk Edebiyatı”, Kültürden İrfana, İnsan Yayınları, İstanbul 1986, s.307

*edebiyat*³⁸ olarak tanımlarken Alemdar Yalçın ve Gıyasettin Aytaş benzer bir tanım yaparlar: “Çocuk edebiyatı, çocukların büyüme ve gelişmelerine; hayallerine, duygularına, düşüncelerine, yeteneklerine ve zevklerine hitap eden, eğitirken eğlenmelerine katkıda bulunan sözlü ve yazılı verimlerin tamamıdır.”³⁹

Ruşen Alaylıoğlu ve Ferhan Oğuzkan ise “Usta yazarlar tarafından özellikle çocuklar için yazılmış olan ve üstün sanat nitelikleri taşıyan eserlere verilen genel ad”⁴⁰ biçiminde tanımlarlar. Enginün, çocuk edebiyatı “Çocukların okuması için yazılmış, derlenmiş veya yayımlanmış olan bütün yayınları içine alır.” der.⁴¹

Hasan Güleriyüz’e göre “Çocuk edebiyatı üç yaşla ergenlik çağı arasındaki çocukların bilişsel ve duygusal dünyasını ‘sözlü’ ve ‘yazılı sanat’ ürünleriyle besleyen etkinlikler alanıdır.”⁴² Ali Fuat Bilkan’ın da “Çocuk Edebiyatı - Kavram ve Mahiyet” isimli makalesinde verdiği tanım şöyledir: “Çocuk edebiyatı, çocuklar için yazılmış eserler veya çocukça yazılmış, çocuk ruhunu taşıyan eserlerin oluşturduğu edebiyat olarak tanımlanır.”⁴³ TDK sözlüğünde ise çocuk edebiyatı, “Çocukların hayatı kavramasına yardımcı olacak, hayal gücünü geliştirici, okuma sevgisi aşılayan, eğitici bir edebiyat türü”⁴⁴ olarak tanımlanır.

Çocuk edebiyatının niteliğini, tanımını ve kapsamını kavrayabilmek için çocuk edebiyatının ne zaman ve nasıl doğduğunu, hangi gelişim evrelerinden geçtiğini bilmek gerekir.

4.1.2. ÇOCUK EDEBİYATI ÜRÜNLERİNİN TAŞIMASI GEREKEN NİTELİKLER

Çocuk Edebiyatı ürünlerinde, seçilen konunun, konunun veriliş biçiminin, dil ve anlatımın çocuğa göre olması gerekir. Bu nedenle çocuk edebiyatının, edebiyattan ayrı

³⁸ Mustafa, Ruhi, ŞİRİN, *Çocuk Edebiyatı*, Çocuk Vakfı Yayınları, İstanbul, 1994, s.9

³⁹ YALÇIN, AYTAŞ, s.17

⁴⁰ ALAYLIOĞLU, OĞUZKAN,1976

⁴¹ İnci, ENGİNÜN’den Akt. NAS, s.37

⁴² Hasan, GÜLERİYÜZ, *Yaratıcı Çocuk Edebiyatı*, Pegem A Yayıncılık, Ankara, 2002, s.14

⁴³ Ali, Fuat, BİLKAN, “Çocuk Edebiyatı-Kavram ve Mahiyet”, Hece Dergisi Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı, Ankara, 2005, s.7

⁴⁴ TDK *Türkçe Sözlük*, www.tdk.gov.tr.-12.03.2008

olarak tanımlanmasına ihtiyaç duyulmuştur. Elbette yetişkinler için yapılan edebiyatla arasında birçok da benzer yön bulunmaktadır. “Daha çok eğitici ve ahlâkî niteliklere sahip bu edebiyat türünün belki de en önemli yönü, çocuğa zevk vermesidir. Çocuk edebiyatı ürünlerinin, çocuğun ruhî ve psikolojik yapısına uygunluğu ve özellikle konuların çocuğun algılama ve anlama seviyesine hitap eder mahiyette olması önemlidir. Bu nedenle dil, kelime seçimi, kelime hazinesi ve cümle yapısı gibi üslup özellikleri ön plana çıkmaktadır. Çocuk edebiyatı ürünlerinde bulunması gereken esaslar duygu değeri, anlatım sadeliği ve çocuksu niteliktir. Ancak bütün bunlara rağmen yazarın çocuğu ciddiye alması ve onu küçümsememesi, ona ağırbaşlı ve olgun bir yaklaşımla bir şeyler anlatması şarttır.”⁴⁵ Anlatımda sadeliğin olması, konunun çocuğun dünyasına uygun olması çocuk için yazılan eserleri basit, değersiz kılmaz. Tam tersine özel bir yetenek ve duyarlılık gerektirir. Çünkü çok iyi bir yazar dahi çocuksu ruhu yakalayıp, çocukluğun eşsiz dünyasını edebiyatına yansıtamayabilir.

Her toplumun kendine özgü değerleri vardır. Bu değerler yeni nesillere aktarılarak toplumun devamı sağlanır. Toplumun oluşturan ve devamını sağlayan bu değerleri aktarma işi eğitim aracılığı ile yapılır. “Eğitim bu işleri, eğitim kurumlarıyla yapar. Özellikle değerlerin nesilden nesile aktarılması görevini bir sosyal yapı olan okullar üstlenmiştir. Okulların temel amacı hem akademik açıdan başarılı hem de temel değerleri benimsemiş bireylerin yetişmesidir.”⁴⁶ Okullar aracılığıyla yeni nesillere gelenek ve görenekler, çalışmanın ve üretmenin önemi, sorumluluk, insan sevgisi, adalet gibi değerleri aktarmak amaçlanmıştır. İlköğretim zorunlu olduğundan, daha çok bireye, daha küçük yaşta ulaşılabildiğinden bu aktarımda en etkili okullar ilköğretim okullarıdır. “Ancak bu aktarım için belirli bir müfredat gereklidir. Bizim okullarımızda ilköğretim okulları programına göre eğitim yapılmaktadır. Bu programda milli eğitimin genel hedefleri açıkça belirtilmiştir. Milli eğitim sisteminin yetiştirmek istediği insan modeli, bir başka ifade ile bireylerinde bulunmasını istediği değerler bu hedeflerde ortaya koyulmaktadır.”⁴⁷ Bu hedeflere de dersler yoluyla ulaşılmaya çalışılır. Türkçe dersinin programında derse ait genel amaçlar şöyle belirlenmiştir:

⁴⁵ BİLKAN, s. 8

⁴⁶ Özgen, SEZER, “İlköğretim Birinci Kademe Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Metinlerdeki Değerlerin İncelenmesi”, 2. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu, Ankara Üni. Basımevi, Ankara, 2007, s.91

⁴⁷ SEZER, s.91

- Öğrencilere Türk dilini sevdirmek, kurallarını sezdirmek; onları, Türkçe’yi gelişim süreci içinde bilinçle, özenle ve güvenle kullanmaya yöneltmek,
- Onların ulusal duygusunu ve ulusal coşkusunu güçlendirmede kendi payına düşeni yapmak;
- Sözlü ve yazılı Türk ve dünya kültür ürünleri yoluyla; Türk kültürünü tanıma ve kazanmalarında; Türk yurdunu ve ulusunu, doğayı ve hayatı, insanlığı sevmelerinde yardımcı olmak,
- Onlara, bilimsel, eleştirici, doğru, yapıcı ve yaratıcı düşünme yollarını kazandırmada Türkçe dersinin payına düşeni gerçekleştirmek,⁴⁸

Yukarıda da belirttiğimiz gibi değerlerin öğretilmesinde ilköğretim okulları toplumun diğer kurumlarına göre daha önemli bir yer tutar. Okullarda toplumsal değerler aktarılırken en önemli unsurlardan biri ders kitaplarıdır. Tarih boyunca ders kitapları eğitimin en vazgeçilmez unsurlarından olmuştur.

Sezer, ders kitaplarında yer alan metinlerdeki değerleri incelediği çalışmasında aşağıdaki sonuçlara ulaşmıştır: “Frekans ve yüzde değerleri incelendiğinde en çok rastlanan değerlerin %11 ile Türk Milletini Yücelten Türk Büyüklerine Saygı Duyma Değeri ve %10 ile Türk Milletini Yücelten Türk Büyüklerine Değer Verme olduğu görülmüştür. Bu değeri %8 ile Sağlık ve Temizlik Alışkanlığına Önem Verme ve %7 ile Okuma Alışkanlığına Hayatında Yer Verme Değerinin izlediği görülmektedir. Diğer taraftan Tarihi Eserleri Koruması Gerektiğine İnanma, Tarihi Eserleri Sevme, Ailede Demokratik İşbirliğine İnanma ve Ailenin Zor Şartlarına Katlanması Gerektiğine İnanma Değerleri %0 oran ile ders kitaplarında yer almamıştır. Bilimsel Düşünceyi Üstün Tutma, Bilginlerin Eserlerine Değer Verme, Kanunlar Karşısında Eşit Olduğuna İnanma, Evde ve Okulda Sorumlulukları Olduğunu Bilme ve Yurtta Sulh, Cihanda Sulh İlkesine İnanma Değeri %1 ile en az rastlanan değerler olduğu görülmüştür.”⁴⁹ Sezer, elde ettiği rakamsal değerlerden, incelediği ders kitaplarındaki metinlerde devletin siyasi devamına hizmet eden değerlere yoğunluk verildiği sonucunu çıkarmıştır. Yaptığı çalışmayı değerlendirirken, incelenen ders kitaplarında, toplumumuzda tüketim hırslarının artmasına rağmen tutumlu olmanın en az rastlanan değerlerden olduğunu vurgulamıştır.

⁴⁸ 172 Sayılı İlköğretim Okulları Türkçe Eğitim Programı, Ankara, 22.09.1981

⁴⁹ SEZER, s.92–93

Ülkemizdeki tarihi eser kaçakçılığının ve tarihi eserlerin yabancılar tarafından incelenmesinin Tarihi Eserleri Koruma ve Tarihi Eserleri Sevme değerinin yüzdelerine bakılınca anlaşılabilirliğini eklemiştir. Yine çalışmaya göre az rastlanan değerler arasında Toplum Menfaatlerini Üstün Tutma, İnsanlığa Hizmet Etmiş Bilginlerin Eserlerine Değer Verme yer alır. Bazı metinlerde sekiz ayrı değere vurgu yapılırken, bazılarında hiçbir değere vurgu yapılmadığı belirtilmiştir.

Türkçe ders kitaplarında yer alan metinler çocuk edebiyatı ürünleridir. Dolayısıyla bu metinler de çocuk edebiyatı ürünlerinin taşınması gereken nitelikleri bulundurmalıdır. Ders kitapları incelenirken baskı kalitesi, kapak gibi fiziksel özelliklerle dil, yazım, noktalama incelenmektedir. Oysa seçilen konu, verilmek istenen mesaj, işlenen toplumsal değerler bu metinlerin niteliği bakımından çok daha önemlidir. Ders kitaplarını hazırlayanların çocuk edebiyatı ölçütlerini bilmediği, bu alanda uzman kişilerin görüşlerinden de yararlanmadıkları ortadadır. Çocuk edebiyatında son yıllarda hızlı bir gelişme olmasına rağmen, bu gelişme ders kitaplarına yansımamaktadır.

4.1.3. ÇOCUK EDEBİYATININ İŞLEVİ

Çocuk edebiyatının varlığı hâlâ tartışılmakla birlikte bugün birçok uzman ve bilim insanı çocuk edebiyatını ayrı bir alan olarak kabul ediyor. Çocuk edebiyatı varsa ne işe yaradığı üzerinde de durmak gerekir.

Sürekli bir arayış içinde olan insan bilmek ve tanık olmak ister; yaşadığı dünyanın gizlerini, gitmediği uzak yerlerde kimlerin nasıl bir yaşam sürdüğünü, geçmişi, geleceği, kendisinin yaşadıklarını yaşayanların neler düşündüğünü, hissettiğini bilmek ister. Bazen de yaşamın gerçekleri ağır gelir; imkânsız duymak, yaşanmamış yaşamak, olağanüstü olaylara tanık olmak ister. İşte edebiyat insanın tüm bu isteklerini, kendini özdeşleştirebileceği insanları, gerçekleri, gerçeküstü olanları, olağanı ve olağan dışını, yakını ve uzağı içinde barındırır. Edebiyatı bu dünyayı tanımanın bir yolu olarak gören İhsan Oktay Anar'ın sözleri belki de 'Edebiyat ne işe yarar?' sorusuna iyi bir yanıt olacaktır. "Hayat bir masaldır. Ve bu dünyadaki en güzel şey hayata tanık olmaktır." Edebiyat hayata tanık olmanın en kolay ve en güzel yoludur.

“Edebiyatın görevinin ne olduğu, dahası edebiyatın bir görevi yerine getirmek amacıyla mı üretildiği bir tartışma konusudur. Edebiyata birçok eğitici, öğretici görev yüklenir. (...) Ve edebiyattan sanatın diğer sahalarda aranan güzellikten fazlası beklenir. Oysa Yakup Kadri Karaosmanoğlu’nun da vurguladığı gibi edebiyatın asıl görevi insanı daha iyi hissetmeye yönelmesidir. Yani öncelikli olarak duyguları eğitmesidir.”⁵⁰ Edebiyatın insana kattığı güzellik duygusu, insan ruhunu beslemesi belki de edebiyatın en önemli işlevidir. Bundan fazlasını beklemek edebiyatı sınırlamak olur.

Edebiyata dair bu eğiticilik ve öğreticilik beklentisi çocuk edebiyatında daha fazladır. Çünkü çocuk, eğitilmesi gereken insan olarak algılanır. Çocuğun gelişim evreleri üç alanda incelenir; fiziksel gelişim, duygusal gelişim ve zihinsel gelişim. Edebiyat öncelikle çocuğun **duygusal gelişimini** olumlu yönde etkiler. Edebiyat çocuğun öz benlik algısı geliştirmesine, kendine güvenmesine, kendine değer vermesine, kendini tanımasına yardım eder. Kendine değer veren insan diğer insanlara ve doğaya da değer verir. Çocuk, kitaplardaki kahramanlar aracılığıyla hem kendi duygularının farkına varır hem de diğer insanları tanır. Kendi hissettiği duyguların başka insanlar tarafından da hissedildiğini ve bu duyguların doğal olduğunu anlar. Farklı insanlar, farklı yerler ve farklı duygularla karşılaşır.

“Çocuk kendisine anlatılanları dinleyerek veya okuyarak kendisini ve insan denilen gizemli varlığı tanıma fırsatı bulur. Duyguları kontrol altına almayı ve korku, kıskançlık, öfke, nefret gibi bireysel ve toplumsal açıdan huzur kaçıracı duygularla başa çıkmayı öğrenir. Çocuğun kendi ilgi alanlarını ve yeteneklerini fark etmesi, bir birey olduğunu idrak etmesi, karşılaşacağı yeni durumlara göre nasıl bir tavır sergileyeceğini öğrenmesi kişilik gelişimi için son derece önemlidir.”⁵¹ Edebî metinler çocuk için bir bakıma okuldur, çocuğun insan olmayı öğrendiği bir okul.

Çocuk, insan olmayı öğrendiği bu okulda insanlar arasında benzer yönler olduğu gibi farklı yönler de olduğunu görür. Bu farklılıkların doğal olduğunu idrak eder. “Edebiyatla yüz yüze gelen insan, duyarsız bir insan değildir. İnsan edebiyatla dünyayı algılar, farklı bakış açılarını tanır, düşünür, yorum yapar, sever, nefret eder. Edebiyatın

---

⁵⁰ SINAR, s.14

⁵¹ SINAR, s.15

bu işlevi çocuk edebiyatı için de geçerlidir.”⁵² Anlamak için görmek, bilmek gerekir. Çocuk edebiyatla görür, gördüğünü anlar.

Teknolojinin henüz insanlığa hâkim olmadığı dönemlerde çocuk da doğa içinde özgür yetişirdi. Günümüzde çocuğa karşı bir hassasiyet gelişmiş fakat çocuğa gösterilen özenin karşısında özgürlüğü elinden alınmıştır. “Çocuk üzerinde o kadar durulur ki, çocuk artık çocukluğunu yaşayamaz. Doğayı keşfetmesine, kendi akranlarıyla doğanın kucağında doyasıya oynamasına izin verilmez. ‘Toplumsal duygumuzu dikkate almadan’ geliştirdiğimiz kentlerimiz buna olanak da vermez. Caddeler, sokaklar çocuğu tehdit etmektedir. Çocuklar için ev, dersane, hatta okul, özgür zamanların büyükçe bir bölümünü para vererek harcadığı bir hapishaneye benzetilebilir. Dereleri, taşları, öten kuşları, kırları, bayırları, arıları yoktur kentlerin.”⁵³ Edebiyat modern hayatın çocuktan çaldığı güzellikleri ona geri verir. Dereleri, taşları, öten kuşları, kırları, bayırları, arıları vardır kitaplardaki kentlerin.

Edebiyat çocukların **ahlak eğitimi**nde önemli bir yere sahiptir. “Bir toplumda ahlakın ilerlemesini, düzelmesini istiyor musunuz: O toplumda edebiyat, sanat merakını uyandırmaya, geliştirmeye çalışın. Çocuklara, gençlere şiirler, hikâyeler, romanlar okutturun, onları tiyatrolara, sinemalara gönderin. O hikâyelerin, romanların, oyunların insanlarıyla tanışınlar, onların hayatlarını hayallerinde yaşasınlar, öğrensinler onların içlerini, böylece gerçekteki insanları daha iyi anlarlar. Çocuğun büyüyünce ne olacaksa olsun, küçükken siz ona edebiyatı sevdirmeye bakın, ilim, bilgi sonradan gelecektir, önce insanlığı kurmak, hayalini işletmek gerekir.”⁵⁴ Birey olarak ve toplum olarak her şeyden çok dürüstlüğe ve onura ihtiyacımız var. Edebiyat bu ihtiyacımıza yanıt verebilecek bir sanattır.

Kişilik ve ahlak gelişiminin yanında çocuk edebiyatı, çocuğa **estetik haz kazandırma**da, çocuğun sanat eğitiminde de önemli bir yer tutar. “Biliyoruz ki sanat beğenisi, sanatsal duyarlılığı gelişmiş toplumlar başka alanlarda da becerikli, yaratıcı ve sağlıklı düşünen bireylere sahiptir. Sanat beğenisinin ya da sanatsal duyarlılığının kendiliğinden ya da sistematik olarak doğal kalıtım yoluyla geçmesi, gelişmesi beklenemez. Bu durumda sanat eğitiminin de planlı biçimde yapılması zorunluluktur.

⁵² Hilmi, UÇAN, “Çocuk Kadar Saf, Temiz Olabilmek/Kalabilmek”, Hece Dergisi Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı, 2004, s.19

⁵³ GÜLERYÜZ, s.4

⁵⁴ Nurullah ATAÇ’tan Akt. GÜLERYÜZ, s. 109

(...) Sanat eğitimi kendiliğinden gerçekleşecek bir şey olamayacağına göre böyle bir uğraş için bir yöntem geliştirmek ve bilinçli adımlar atmak gerekir.”⁵⁵ Dilidüzgün’ün de belirttiği gibi nitelikli bireylerden oluşan bir toplum oluşturmak için sistemli bir sanat eğitimi gereklidir. Şüphesiz çocuğu edebiyatla tanıştırmak, ona edebiyat eğitimi vermek bu sanat eğitiminin en önemli parçalarındandır.

Çocuk edebiyatı çocukların **hayal gücünü geliştirir**, yaratıcılıklarını destekler. “Bebeklikten başlayarak çocuk yeni eylemlere girişmeye bayılır. Kendini güç durumlara sokmaktan çekinmez, çoğu zaman heyecan onun bayıldığı bir şeydir. Bazen bir oyunun uyandırdığı duygularla tir tir titrer. (...) Yeteri kadar güven içinde olmak kaydıyla, şansını denemekten ve arının deliğine çubuk sokulduktan sonra bundan şansın yardımıyla kurtulmaktan hoşlanır.”⁵⁶ İyi bir çocuk edebiyatı ürünü çocuğa arının deliğine çubuk sokup, oradan kaçarken yaşanan heyecanı, macera duygusunu yaşatmalıdır. Çocukların hayal gücü çok geniştir. Hayalî kahramanlar, olağanüstü olaylar, sürükleyici maceralar onları çok eğlendirir. Jersild’in belirttiği gibi kendilerine özgü bu özelliklerinden dolayı çocuklar, düşsel öğelerle bezenmiş, macera içeren yapıtları çok severler.

Edebiyat çocuğun **sözcük dağarcığını** zenginleştirir. Sözcük, duygu ve düşünceleri aktarmada, okuduğunu ve dinlediğini anlamada, anlatmada en önemli birimdir. İnsan sözcüklerle düşünür, bilgi birikimi sözcüklerle gerçekleşir. İnsanoğlunun ilerlemesinde bu kadar çok öneme sahip olan sözcükler, günlük hayatta da bireyin düşünebilmesinin, yorum yapabilmesinin, kendini ifade edebilmesinin en önemli aracıdır.

“Sözcük dağarcığı ifadesi, öğrenme yaşantısı sonucu bellekte depolanmış söz, ses ve anlam birikimidir. Bu birikim oluşmadan, öğrencinin dinlediğini, okuduğunu anlamasının, anladığını anlatmasının gerçekleşmeyeceği söylenebilir.(...) Kişilerin olayları anlaması, yorumlaması ve verdiği sonuçları anlatmasında sözcükler temel yapı taşlarıdır. Kişilerin çok sözcük bilmesi, okuduğunu, dinlediğini anlamalarında etkili olabileceği gibi, duygu ve düşüncelerini söz ya da yazıyla anlatmalarında da etkili olacaktır.(...) Bireyin zengin bir sözcük dağarcığına sahip olmasının geniş bir düşünce evreni oluşturabileceği söylenebilir. Sözcük dağarcığı zengin ve geniş toplumların

⁵⁵ Selahattin, DİLİDÜZGÜN, “”Çocuk Edebiyatı”, II Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu, Ankara 2007, s.111

⁵⁶ JERSİLD’den, Akt. GÖKŞEN, s.12

uygarlık alanında da gelişmiş oldukları görülmektedir. Bu durumda, bireyin etkin sözcük dağarcığını geliştirerek geniş bir dünya görüşüne ulaşabileceği, böylece de yaratıcılığı ve iletişim becerilerinin geliştirilebileceği ileri sürülebilir.”⁵⁷ Edebiyat yukarıda da belirtildiği gibi çocuğu birçok yönden geliştirmesi nedeniyle önemlidir. Bu yüzden çocuklara sunulacak metinlerin, kitapların seçimi çok önemlidir. “Kitap bir çocuğu eğitmek için yazılır, eğitmek bir insanın kaderini değiştiren soylu bir iştir.”⁵⁸ İlkokuldan başlayarak öğrenciyi nitelikli edebiyat metinleri ile karşılaştırmak için çaba gösterilmeli. Ders kitaplarında birçok örneği bulunan niteliksiz, yapay manzumelerle öğrencinin dil becerisi, edebiyat zevki köreltilmemelidir.

5. ÇOCUK EDEBİYATI ÜRÜNLERİNDE BULUNMASI GEREKEN ÖZELLİKLER

5.1. BİÇİM BAKIMINDAN BULUNMASI GEREKEN ÖZELLİKLER

1.Hacim: Kitaplar çocuğun yaşına ve gelişim düzeyine göre, rahatlıkla taşıyabileceği ağırlık ve hacimde olmalıdır. Çocuk kitaplarında 16x23 cm. boyutları, en uygun ölçüler olarak kabul edilir.

“Çocuklar değişik büyüklükteki kitapları karıştırmaktan ve okumaktan hoşlanırlar. Ancak çocuk kitabı çocuğun kolayca taşıyabileceği hacim ve ağırlıkta olmalıdır.”⁵⁹ “Çocuk kitaplarının boyutları elde kolayca tutmaya elverişli ve çocuğun ilgisini çekebilecek nitelikte olmalıdır. Çocuklara kitap okurken hep aynı boyuttaki kitapları seçmemek gerekir. Çünkü çocuk monotonluğu sevmez, sıkıcı bulur. Bu nedenle çocuklara zaman içinde değişik boyutta kitaplar da okutulmalıdır.”⁶⁰

2. Kâğıt: Çocuk kitaplarında kullanılan kâğıt ışığı yansıtmayan cinsten, mat renkli, dayanıklı ve kaliteli(en az ikinci hamur) olmalıdır.

⁵⁷ GÜLERYÜZ, s.13–14

⁵⁸ Lettres Sovietiques'den Akt. GÖKŞEN, S.8

⁵⁹ SINAR, S.78

⁶⁰ GÜREL, TEMİZYÜREK, ŞAHBAZ, S. 135

“Çocuk yayınlarında kuşe kâğıdı gözleri yorduğu ve çocuklar tarafından sevilmediği için kullanılmamalıdır. Saman kâğıdı ise ister yumuşak ister kalın olsun çocuk için dayanıklı değildir. Çocuk kitaplarında sağlam ve mat renkli bir kâğıt kullanılmalıdır. Bu kâğıt dayanıklı, kaliteli, gözü yormayan, birinci hamur veya en az ikinci hamur olmalıdır. Baskı temiz olmalıdır.”⁶¹

3. Sayfa Düzeni (Mizanpaj): Çocuk kitaplarında normal aralıklı veya normalden çok aralıklı satırlarla dizilmiş sayfalar tercih edilmelidir. Sayfa kenarlarında geniş boşluklar (marjlar) bırakılmalıdır. İlköğretim birinci devre öğrencileri için paragraflar kısa tutulmalıdır. Çift sütun olarak düzenlenen sayfalar yerine tek sütun olarak düzenlenen sayfalar okuma rahatlığı sağlar.

“Kitabın sayfa düzeni, içindeki metnin okunmasını kolaylaştıracak biçimde hazırlanmalıdır. Sayfa kenarlarında geniş boşluklar bırakmak gerekmektedir. Çocuğun yazıları iyi izleyebilmesi için, yazı ve resim düzenlemesinin iyi yapılmış olması önemlidir.”⁶²

“Kitapların sayfa düzenlemesi yapılırken, sayfanın boğucu olmaması, resimler yerleştirilirken akıcılığın kesilmemesi, aksine desteklenmesi gerekir. Resimler daha çok metnin üstüne, kenarında ya da sol tarafta bir sayfa olarak düşünülebilir.”⁶³

4. Yazı Büyüklüğü: Kullanılan harfler kolay okunabilir ve yaşlara göre uygun büyüklükte olmalıdır.

- Harfleri, okul öncesi ve okumayı öğrenen çocuklar için, birinci sınıf öğrencileri için hazırlanan kitaplarda en az 20–24 punto
- İkinci sınıf öğrencileri için 18 punto
- Üçüncü sınıf öğrencileri için 14 punto
- Dördüncü sınıf öğrencileri için 12 punto
- Beşinci sınıf öğrencileri için 11 punto
- Daha üst sınıflar için hazırlanan kitaplarda 10 punto olması tavsiye edilmektedir.⁶⁴

⁶¹ SINAR, S.78

⁶² GÜREL, TEMİZYÜREK, ŞAHBAZ, s.135

⁶³ GÜLERYÜZ, s.200

⁶⁴ MEB Ders Kitapları Yönetmeliği, Tebliğler Dergisi Tarih: 03.07.1995, Sayı: 2434

5. Yazım ve Noktalama: Çocuk kitabı hazırlarken özellikle yazım kurallarına uyulması gerekmektedir. Çocuklar bu yanlışları kolayca öğrenip uygularlar. Yazımın yanı sıra noktalama işaretleri kullanılırken de aynı özen gösterilmelidir.

6. Resimler: Çocuk kitaplarında resimler sade, açık ve konuya uygun olmalıdır. Resimler çocuğa neşe vermeli ve sayfaya bütünlük oluşturacak şekilde yerleştirilmelidir.

“Çocuk yayınları, özellikle okul öncesi çocuklara yönelik yayınlar mutlaka resimli olmalıdır. Bu resimler anlaşılır, sevimli ve konuya uygun olmak zorundadır. Resim ile açıkladığı olay aynı sayfada bulunmalıdır. Bu resimler hayal gücünü geliştirecek şekilde ve iyi ressamlar tarafından çizilmeli, çocuğa neşe, keyif vermeli ve en önemlisi de sanat değeri taşımalıdır, estetik gelişimi sağlayacak şekilde seçilmelidir. Resimlerin mutlaka renkli olmaları da gerekmez. İyi çizilmiş olmak kaydıyla siyah beyaz bir resim bile çocuğa estetik zevk verebilir. Renkli resimlerde renklerin doğru kullanılmış olması önemlidir. Çocuk kitaplarında iyi çekilmiş güzel fotoğraflara da yer verilebilir.”⁶⁵

“Resim çocuk kitaplarının en önemli özelliklerinden birisidir. Çocuk kitaplarındaki resimlerin sade, açık ve konuya uygun olması gerekmektedir. Bu nedenle bu kitapların resimlenmesi uzman kişiler tarafından yapılmalıdır. Resimler, anlatılan konuyu açıklayıcı nitelikte olmalıdır. Çocukları eğlendiren, güldüren, neşelendiren resimler tercih edilmelidir. Resim, metinle sayfa düzeni bakımından bir bütün oluşturmalıdır. Kitaplarda resim için ayrılacak yer, yaş ve düzeye uygun olarak sınırlandırılmalıdır.”⁶⁶

“İster tek başına isterse yazıyla birlikte kullanılsın görsel elemanların öğrenmeye olan katkısı yadsınamaz bir gerçektir. Dolayısıyla son yıllarda ülkemizdeki yazılı ders kitaplarındaki resimlemelerin kullanımında bir artış olduğu görülmektedir. Ancak kullanılan resimlerin niteliği için aynı şeyleri söylemek mümkün değildir.(...) Kitapların görsel tasarım kısmının bu işin uzmanı kişilerce yapılması gerekirken, genelde kitabın yazarının estetik ölçüleri doğrultusunda mevcut matbaanın olanaklarına göre gelişigüzel yapılması ve denetim yetersizliği bu konudaki olumsuzlukların temeli olarak görülebilir.”⁶⁷

⁶⁵ SINAR, s.78

⁶⁶ GÜREL, TEMİZYÜREK, ŞAHBAZ, s.136

⁶⁷ Ahmet, İŞLER'den Akt. Sevgi, Soylu, KOYUNCU, Ata, Yakup, KAPTAN, “ *Çocuk Kitaplarında Görsel Anlatım Ve Tasarım Sorunları*”, Hece Dergisi Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı, 2005,s.257

7. Kapak: Çocuk kitaplarında kapak, sağlam ve ilgi çekici olmalıdır. “Çocuğun bir kitaptan hoşlanmasının ilk şartı kitabın dış görünüşüyle ilgilidir. Kapak çocuk için cazip olmalıdır. Kapağın üstündeki resim çok önemlidir. Çocuk kitabın içeriğini bilmeden bu resim sayesinde kitap hakkında ilk olarak fikir edinecektir. Bu sebeple kapak resmi içeriği özetleyecek mahiyette olmalıdır. Kitabın dış görünüşünün hitap ettiği yaş grubuna uygun olması da şarttır. Kapak ciltli veya dikişli olursa daha dayanıklı olur. Çabucak dağılan, yıpranan bir kitap şüphesiz çocuğun kitaba duyduğu ilgiyi azaltır, bu kitabı kütüphanesinde saklama şansı ortadan kalkar. Belki de şahsî kitaplığını kurma arzusu engellenmiş olur.”⁶⁸

5.2. İÇERİK AÇISINDAN BULUNMASI GEREKEN ÖZELLİKLER

1. Ana fikir: Ana fikir edebî eserlerde okuyucuya iletmek istenen temel düşüncedir. Her edebiyat eserinde okuyucuya verilmek istenen bir ileti vardır. Eseri üreten sanatçı kişisel duygu ve düşüncelerini okuyucuya iletmek için ana fikri kendine özgü bir şekilde eserine yerleştirir. Yalçın ve Aytaş edebî eserlerde verilen mesajın tam olarak algılanabilmesi için iki özelliğın olması gerektiğini ortaya koyarlar:

1. Veren taraf duygu ve düşüncesini tam ve doğru olarak ortaya koymalı,
2. Alan taraf da verilen duygu ve düşünceyi tam olarak almalıdır.⁶⁹

“Ana fikir bir eserin var oluş sebebidir. Bu yüzden eserin tamamında geçerlidir. Sanatçının her kelimesi ana fikrin ifadesinde az veya çok bir görev üstlenmiştir. Eserin tamamını kapsamayan ifadeler ana fikir olamaz.(...) Ana fikir yapıtlarda çeşitli şekillerde olabilir. Bazı eserlerde gizli olarak verilir, okuyucunun sezmesi sağlanır. Bazı eserlerde ise açıkça ifade edilir. Genellikle dolaylı, duygu yüklü ve sanatsal bir anlatımın hâkim olduğu eserlerde ana fikir gizli olarak verilirken, bilimsel eserler, araştırma ve inceleme yazıları, gazete ve dergilerdeki fikir yazıları gibi eserlerde ana fikir açıkça ifade edilir.”⁷⁰

⁶⁸ SINAR, s.79

⁶⁹ YALÇIN, AYTAŞ, s. 45

⁷⁰ YALÇIN, AYTAŞ, s. 45

“Çocuk kitaplarında ana düşünce, kitabın yazılmasına neden olan, yazarın okurla paylaşmak istediği temel ileti olarak ifade edilebilir. Ana düşünce, çocuğu saplantılı hale getirmemeli, onun değişik olaylar arasında neden sonuç ilişkisi kurmasına yardım etmeli, çocukların esnek düşünmesini sağlamalı, yaratıcılıklarını desteklemeli, öğrenmeye karşı güdülemelidir. Yine ana düşünce ders, öğüt verici, “ Ya gördünüz mü? Demedim mi, şunu yap, bunu yapma şeklinde olmamalıdır.”⁷¹ Bazı fabl ve masallarda verilmek istenen son derece anlaşılır olduğu halde, son cümlelerde derleyen/düzenleyen ana düşünceyi açık bir cümleyle dile getirir. Bu düşünceyi çocuğun keşfetmesine izin vermez. Mesaj metnin içine gizlenmeli, onu keşfetmek ve ifade etmek çocuğa bırakılmalıdır.

2. Konu: Çocuk kitaplarında konu çocuğun yaşına, ilgi ve meraklarına dönük olmalıdır.

“Lene Skumanz’ın dediği gibi, dünyada olup biten her şey, çocuk kitaplarının konusu olmaya elverişlidir.”⁷² Adalet, açlık, ölüm, aşk, aile içi anlaşmazlıklar, çocuk hakları, boşanma, çevre sorunları işlenebilir. Önemli olan konunun işleniş biçiminin çocuğa uygun olmasıdır.

Konu seçilirken çocukların ruhsal özelliklerinden, ulusal değerlerden, yaşadığı toplumun ahlak kurallarından, gelenek ve göreneklerden yola çıkılmalıdır. Konular çocukların mizah duygusunu geliştirecek nitelikte, eğlenceli olmalı, bunun yanında çocukların düşünerek öğrenmelerini sağlayan konulara da yer verilmelidir. Çocukların kendi yaşantılarından, onların yakından tanıdığı konular seçilmelidir.

“Gerçek veya gerçek dışı birçok olaylar, yaşanmış veya yaşanması mümkün birtakım hayat durumlarını kapsayan konunun, tema ile bağlantısını koruyarak gelişmesi şarttır. Tema ile konu ilişkisi zayıf veya belirsiz eserlerden çocuklar ne sanat yönünden ne de eğitsel yönden kolayca yararlanamazlar.”⁷³ Konunun seçimi kadar onun tema ve ana fikirle bağlantısını iyi kurmak da önemlidir.

“Çocuk kitaplarında konuların ele alınışında onların güvenlerini artırıcı, geleceğe ümitle bakmalarını sağlayıcı, insan ve tabiat sevgisi gibi değerleri pekiştirici inançlara yer verilmelidir. Milli değerlere önem verilmeli, onların demokratik anlayışa ve saygın

⁷¹ GÜLERYÜZ, S.202

⁷² NAS, s.73

⁷³ OĞUZKAN, s.367

bir kişiliğe sahip olmasına özen gösterilmelidir.”⁷⁴ Tüm bu konular işlenirken eğlenceyi ve eğiticiliği harmanlayabilen bir anlatım tercih edilmelidir.

İyi bir çocuk edebiyatı kitabı çocukların ihtiyaçlarına yanıt verebilmelidir. Her çocuğun ilgi ve ihtiyaçları farklıdır. Ama tüm çocuklarda ortak olan ihtiyaçlar vardır; sevmeye, sevilme, kabul görme, başarılı olma, güven gibi. Ortak ihtiyaçların en önemlisi sevgidir. Mutlu aile ilişkilerini, arkadaşlığı, küçük yaşta fiziksel anlamda başarılı olmayı ileri yaşlarda ise zihinsel ve ruhsal anlamda da başarılı olmayı anlatan eserlerle çocuklar karşılaştırılmalıdır.

Çocuklara bir metin sunulurken onların ilgileri, ihtiyaçları ve yaşları göz önünde bulundurulmalıdır. Yeteneklerinin ve yetiştikleri çevrenin etkisiyle değişik konulara ilgi duyabilirler. Ancak her çocukta ortak olan yönler de vardır. 1–6 yaş dönemi “masal ve hikâye okuma/anlatma dönemidir. Bellekleri çok kuvvetli olduğundan sevdikleri masal/hikâyeyi tekrar dinlediklerinde bir kelimenin değiştirilmesine bile dayanamazlar. 10–12 yaşlarında millet, insanlık gibi kavramlar yerleşmeye başlar. Destanlar, kahramanlık hikâyeleri, başka ırktan çocuklara ait hikâye, romanlar bu yaşta ilgi çeker.”⁷⁵ Hangi yaş grubuna hitap ederse etsin çocuk edebiyatı eserlerinin sevilmesi için anlatımın didaktik olmaması gerekir.

3. Tema: Eserlerde belirtilmek istenen temel düşünce ve görüşlere tema denir. Yazarların çocuk eserlerinde üzerinde durdukları temalar şunlardır: “Aile, yurt, ulus, doğa ve yaşama sevgisi; güzelliğe karşı bağlılık ve duygudaşlık; başkalarına karşı nazik, saygılı ve dürüst olmanın erdemi; cesurluğun, kahramanlığın, özverinin değeri; kişisel girişimin önemi; gelenek ve göreneklere karşı bağlılık ve duyarlılık; tarihimizin unutulmaz dönemlerini ve değerlerini tanıtmak, Atatürk devriminin önemini açıklamak ve bu devrimin genç kuşaklarca yozlaştırılmadan sürdürülmesini sağlamak, demokratik toplum yaşayışıyla ilgili birtakım ana ilkeleri benimsetmek”⁷⁶ ve benzeri temaların çocuk eserlerinde ele alındığı görülmektedir.

4. Kahramanlar(Eyleyenler): Bir çocuk kitabında kahraman insan olabileceği gibi hayvan, bitki, cansız bir nesne, olağanüstü bir varlık da olabilir. Çocuk kitaplarında az sayıda kahraman bulunmalı, özellikle küçük yaştaki çocuklar için yazılan eserlerde bir

⁷⁴ YALÇIN, AYTAS, s.46–47

⁷⁵ Nilüfer, TUNCER, *99 Soruda Çocuk Edebiyatı*, Çocuk Vakfı Yayınları, İstanbul, 1998, s.209

⁷⁶ OĞUZKAN, s. 367

iki kahraman yetebilir. Her insan okuduğu kitaplarda biraz da kendisini bulmak ister. Çocuklarda da bu böyledir; çocuklar kendi yaşlarındaki kahramanların başından geçen olayları okumayı severler. Bu yüzden kahramanı çocuk olan eserler çocuklarca daha çok beğenilir.

“Çocuk hangi yaş grubunda olursa olsun, okuduğu kitapların kahramanlarıyla özdeşleşir.”⁷⁷ Bu nedenle yazar kahramanlarını seçerken, onlara birtakım özellikler yüklerken bu durumu unutmamalıdır. Çocuk kitaplarında insanlar idealize edilmemeli, olumlu ve olumsuz yanlarıyla anlatılmalıdır. “Örneğin Pollyanna, çevresindekileri mutlu etmek için insanüstü çaba gösteren bir kız çocuğudur. Ne üzülür, ne kızar, ne öfkelenir. Böyle bir kişi(kahraman) nasıl benimsenebilir? Olsa olsa erişilmez bir yaratık olarak çocukta aşağılık duygusu yaratır.”⁷⁸ Kahramanlara, çocuklara örnek olsun, onlar için model oluştursun diye üstün özellikler yüklenmemelidir. “Örnek çocuk (idealleştirilmiş çocuk figürü) anlayışı aydınlanma dönemiyle (18.yy.) birlikte Batı’da egemen olan didaktik yaklaşımın ürünüdür. Ama bu yaklaşım son 30 yıllık süreç içinde yerini çocuk gerçekliğine ve çocuk eşitliğine terk etmiştir.”⁷⁹ Fakat bizde bu anlayışın çocuk edebiyatında hala hâkim olduğu görülmektedir.

Eserlerdeki kahramanlar çocuğa yeni yaşantılar kazandırır. Mükemmelleştirilmiş kahramanlar çocuğa umutsuzluk verirken, sorunlarla başa çıkamayan, sürekli yenilgiye uğrayan kahramanlar da çocuk okuyucuda olumsuz etki yaratır. “Bu yüzden geliştirilecek olan kahraman, olaylara yön veren, sorunları çözüme ulaştıran, merak ögesini sürekli canlı tutabilen bir kişiliğe sahip olmalıdır.”⁸⁰ Çocuk bu kahramanları kendine örnek alarak sorunları çözebilmeyi öğrenir ve özgüven kazanır. Çocuk eserlerinde yer alan kahramanlar olumlu davranışlar kazandırma açısından verilmek istenen mesaj kadar önemlidir. Usta yazarların yarattığı kimi kahramanlar kitabın kendisinden ve yazarından daha ünlü olmuştur.

5. Plan : “Plan, bir eserin yapısını ve iç düzenini önceden tasarlamayı sağlayan ve yazım işini bir disipline bağlayan araçtır.”⁸¹ Yazar anlatmak istediği konuyu, vermek

⁷⁷ OĞUZKAN, s. 47

⁷⁸ Atalay, YÖRÜKOĞLU’ndan Akt. NAS, s.65

⁷⁹ Necdet, NEYDİM’den Akt. NAS, s.65

⁸⁰ Figen, ZİVTCİ, “Çocuk Kitaplarında Kahramanın Yeri ve Önemi”, 2. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu, Ankara Üni. Basımevi, Ankara, 2007, s.246

⁸¹ OĞUZKAN, s.363

istediği ana fikri ve buna hizmet edecek kahramanları belirler. Sonra duygu ve düşüncelerini kahramanlarının yardımıyla belirli olaylar çerçevesinde anlatır. Düşünce yazılarında ise ortaya koyduğu konuyu, örnekler, karşılaştırmalar yoluyla işler ve vermek istediği ana fikre bağlar. İyi yapılmış bir plan aracılığıyla anlatılmak istenenler karmaşıklığa, yanlış yorumlara yer verilmeden ortaya konulur, gereksiz ayrıntılardan kaçınılır, giriş-gelişme-sonuç bölümleri birbirini izler.

Çocuk kitabı yazarların plan yaparken okuyucuların bilgi ve kavrama düzeylerini göz önünde bulundurmaları gerekir. Çocuk kitaplarında plan basit olmalıdır. Genellikle kitaplar giriş, gelişme ve sonuç biçiminde planlanır. Her bölüm birbiriyle ilişkilidir. “Plan, konu, kahraman ve temanın belirli bir düzen içinde çocuk kitabına yerleştirilmesidir.”⁸² Bu yerleştirme edebî türlere göre değişir. Plan her zaman tutarlı olmalı, konuyla tema ilişkisi korunmalıdır.

6. Dil ve Anlatım : “Çocuk edebiyatını yetişkin edebiyatından ayıran belki de en önemli özellik, anlatımın hedef kitlenin anlayacağı biçimde sunulmasıdır.”⁸³ Çocuk kitaplarında anlatım sade olmalıdır ki eser anlaşılır olsun. Çocuğun günlük hayatında kullanmadığı kelimelere mümkün olduğunca yer verilmemelidir. Her çocuk edebiyatı metninde çocuğun anlamını bilmediği ama cümlelerin gidişinden anlamını çıkarabileceği birkaç bilinmeyen kelimeye yer verilmelidir. Kitabın arkasında bilinmeyen kelimelerle ilgili bir sözlük yer almalıdır. Böylece çocuk her okuduğu metinle sözcük dağarcığını zenginleştirmiş olur.

Çocuk kitaplarında genellikle üçüncü kişi ağzıyla anlatım benimsenmiştir. “Yapılan araştırmalar göstermiştir ki, özellikle kafa sesiyle düşünceleri yansıtan üçüncü kişi, anlatımı zorlaştırdığı, inandırıcılığını yitirdiği gibi çocukların da hoşuna gitmemektedir. Birinci kişi ağzıyla yapılan anlatımın daha samimi olduğu, karşısındaki ikinci bir kişiyle karşılıklı sohbet içtenliği oluşturduğu görülmüştür.”⁸⁴ Çocuklar tarafından kolay anlaşıldığı ve anlatıma dâhil ediliyor gibi hissettikleri için birinci kişi ağzıyla yapılan anlatım çocukların daha çok hoşuna gider. Bu nedenle çocuk kitaplarında birinci kişi ağzıyla yapılan anlatım tercih edilmelidir.

---

⁸² YALÇIN, AYTAŞ, s.47

⁸³ YALÇIN, AYTAŞ, s.47

⁸⁴ YALÇIN, AYTAŞ, s.48

“Anlatımda farklı bakış açılarının yer alması, çocuğun okuma zevkini arttırdığı gibi, kendi bakış açısını oluşturmasını da sağlamaktadır.”⁸⁵ Aile ilişkilerini anlatan eserlerde çocuğun ve ebeveynin gözünden olayların değerlendirilmesi çocukta farklı etkiler yaratır. Mektup ve günlük tarzı anlatım gerçeğe çok yakın olduğu için çocuklar tarafından çok sevilir. Çocuk eserlerinde dil ve anlatım çocuğun dil ve düşünce gelişimine uygun olmalıdır. Anlatım ilgi çekebilecek şekilde akıcı, canlı olmalıdır ve mizah içermelidir.

“Beş duyuyla ilgili sözcükler, masallara, hikâyelere ve güldürücü yazılara canlılık verir.”⁸⁶ Atasözleri ve deyimler, mecazlar gibi dil zenginliklerine yer verilmeli, yabancı sözcüklerin okunuşları yay ayraç içinde belirtilmelidir. Üslup yazarın metindeki imzası gibidir, her yazarın kendine özgü bir üslubu vardır. Üslubu belirleyen öğelerin başında sözün kullanılış biçimi gelir; seçilen sözcükler, sözcük öbekleri, kurulan cümleler üslubu belirler. Üslubu belirleyen tüm öğelerde çocuğa görelilik esas alınmalıdır.

6. ÇOCUK EDEBİYATININ TARİHSEL GELİŞİMİ

“17.yy.da pedagoji çalışmaları başlayana kadar çocuk yetiştikten ayrı bir birey olarak düşünülmediğinden çocuğa özgü ayrı bir edebiyat da yoktu. Çocuklar yetişkinlerle birlikte halk edebiyatı ürünlerini dinliyorlardı.”⁸⁷ 15.yy.da matbaanın icadına kadar çocuklar için kitap hazırlanmaz. Matbaadan önce el yazması kitaplar okunurdu ve bu bir ayrıcalıktı. Bu eserler sadece asillerin bildiği Latince’yle yazılırlardı. Avrupa’da 15. yy.a kadar kitap okuyanların sayısı çok azdı. Anne babaların okuma yazma bilmediği bu yıllarda elbette çocuklar da okuma yazma bilmiyor, kitap okumuyorlardı. Bu dönemde çocuklar sözlü edebiyat ürünlerini dinlemekle yetiniyorlardı.

1605 yılında Cervantes’in kaleme aldığı Don Kişot modern romanın dünyadaki ilk örneğidir. Bu roman modern edebiyatın doğuşu kabul edilir. 17. yy.da modern

---

⁸⁵ YALÇIN, AYTAŞ, s.48

⁸⁶ OĞUZKAN, s. 370

⁸⁷ SINAR, s.37

edebiyatın doğması ve yine aynı yüzyılda pedagojik çalışmaların başlamasıyla çocuk edebiyatının tarihi de başlamış olur.

Çocuk edebiyatı yetişkinler için yazılmış olan bazı klasik eserlerin çocuklar tarafından keşfedilip okunmasıyla başladı diyebiliriz. Çocuk edebiyatının ‘edebiyat’ gibi eskiye dayalı, uzun bir geçmişi yoktur. 16. yy.a kadar çocuklara özel edebiyat ürünü yoktu.

6.1. BATIDA ÇOCUK EDEBİYATININ TARİHSEL GELİŞİMİ

Eskiden tüm dünyada çocuk, küçük yetişkin olarak görülüyordu. Her coğrafyada çocuğa yönelik, çocukluğun keşfi süreci yüzyıllar almıştır. Fakat günümüzde dünyaya hâkim olan çocuk kavramı batının yarattığı ve beslediği bir kavramdır. “Çocuğa uyanan Batı dünyası çocuk gündemini evrensel bir çizgide tutmayı başararak, 16. yüzyıldan bu yana çocuğa bakışı batı merkezli bir çerçeveye çekmiş bulunuyor. Küçük adamın üç yüz yıl boyunca eğitimi, sağlığı, hukuku, hakları, sanat ve edebiyatı Batı dünyasından dünyaya sunuluyor.”⁸⁸ Batıda Locke, Rousseau, Piaget gibi bilim insanlarının önderliğinde çocuğun dünyası keşfedilmeye ve kabul görmeye başladı. Batıda başlayan bu süreç günümüzde tüm modern dünyaya hâkim oldu.

Çocuk felsefenin, pedagojinin, psikolojinin ve sosyolojinin ilgi gösterdiği bir varlıktı artık. Bilim dalları ve disiplinler çocuğu tanımaya çalışırken insanoğlu çocuğa karşı bir duyarlılık kazandı. “Öne çıkmamış, insanlığın köklerine inen bu duyarlılık 17. yy. sonlarında daha belirgin olarak fark edildi. Çocuğa içten bakışı amaçlayan sanatçı bakışı, çocuk dünyasının yeni ufuk çizgisi oldu. Sanatçı bakışı insanın içindeki çocuğu keşfetmeyi hareket noktası kabul ediyordu. Çocuklar için sanat ve edebiyat yapılması bu yönelişin sonunda doğdu.”⁸⁹ Bu duyarlılığa öncülük eden yine Batı oldu. Çocuğun dünyasına girmeye çalışmayı ve onu olduğu gibi kabullenmeyi gerektiren bu duyarlılık olmadan çocuğun anlaşılacağı görüldü. Bu anlayış, çocuklar için kitap yazma sürecini de etkilemiştir. “Her yazarın çocuk kitabı yazarı olamayacağı, çocuklar için yazılacak kitabın özünde olması gereken kuşatıcı yanın çocuksu duyarlılık olması

⁸⁸ ŞİRİN, 99 Soruda Çocuk Edebiyatı, s.38

⁸⁹ ŞİRİN, 99 Soruda Çocuk Edebiyatı, s.39

gerektiği öne çıkıyordu. Bu edebiyatın adı çocuk edebiyatı olacaktı ama henüz hiçbir örneği yazılmamıştı.”⁹⁰ Böylelikle çocuklar için edebiyat kavramı doğmuş oldu. Bundan sonrasında bu edebiyatın niteliği, sınırları ve mahiyeti tartışılacaktı.

Çocuk edebiyatı ile ilgili ilk çalışmalar Avrupa ve ABD’de görülür. Bu ülkelerde halk öykülerinden ve masallarından esinlenerek ürünler verilmeye başlanmıştır. “Çocuk edebiyatı konusunda ilk bilinçli ve önemli girişimlere geçen ülkeler İngiltere, Fransa, Almanya, ABD ve İskandinav Ülkeleri olmuştur.”⁹¹ Yukarıda adı geçen ve dünyada sanata öncülük etmiş ülkelerde bile sadece çocuklar için kitap yazılmaya çok geç başlanmıştır. 16. yy.da çocuklar için kitaplar yazılıp yazılmaması ile ilgili tartışmalar başladı. Fakat Avrupa ülkelerindeki kiliseler çocukların dinsel içerikli kitaplar dışındaki eserleri okumalarını istemiyordu. Çocuklar ise kiliselerin kendilerine dayattığı dini kitapları sıkıcı buldukları için okumak istemiyorlardı. Bu durum 18. yy.a kadar sürmüştür.

İngiltere’de de kilise çocukların ders kitapları dışındaki kitapları okumalarını istemiyordu. Fakat bu baskıcı ortama rağmen 16. yy.dan itibaren ders dışında kullanılacak kitaplardan bazıları çocuklara uyarlandı. “Gerek anlatım gerekse resimleme bakımından pek basit bir biçimde hazırlanan bu kitaplar daha çok Robin Hood, Tom Thumb gibi halk hikâyelerinden esinlenerek yazılan eserlerdi.”⁹² Bunların yanında Ezop’un fablları da yine çocuklar tarafından okunan eserler arasındaydı.

“İngiltere’de sadece çocuklar için özel olarak kitap yayımlama 17. yy.da başlamıştır. Bu kitaplar eski çağlara ilişkin efsaneleri, orta çağın ünlü öykülerini ve peri masallarını içeriyordu. Ali Baba ve Kırk Haramiler, Alâattin’in Sihirli Lâmbası, Gemici Simbad gibi Bin Bir Gece Masalları’ndan yararlanılarak kaleme alınan bu masalların çocuklar için kitapçıklar halinde basımına geçilmişti.”⁹³ Bu macera dolu kitapların yanında öğretici, ahlak dersi vermeyi amaçlayan kitaplar da yine 17. yy.da yayımlanmıştır.

17. yy.da La Fontaine tarafından kaleme alınan fabllar çocuklar tarafından çok beğenildi. La Fontaine tıpkı bu türü öğrendiği Beydaba gibi fablları büyükler için yazmış fakat bunlar çocuklarca daha çok ilgi görmüştür. Bu aşamaya kadar verilen

---

⁹⁰ ŞİRİN, s.40

⁹¹ OĞUZKAN, 99 *Soruda Çocuk Edebiyatı*, s.58

⁹² OĞUZKAN, 99 *Soruda Çocuk Edebiyatı*, s.59

⁹³ OĞUZKAN, 99 *Soruda Çocuk Edebiyatı*, s.59

eserlerde çocuğa görelilik göz önünde bulundurulmamış, daha çok çocuklara ahlak eğitimi vermeye yönelik öğretici eserler çocuklara uyarlanmıştır. Aynı yüzyılda yaşayan Perrault ve La Fontaine çocuk edebiyatının hem Fransa’da hem de dünyada öncüsü sayıldı. “Fransa’da gerçek çocuk edebiyatının Charles Perrault’un (1628–1703) peri masallarıyla başladığı söylenebilir.”⁹⁴ Perrault, çocuğun hayal dünyasına girmeyi başarmış, macera ve olağanüstü kahramanlarla beslediği eserlerinde çocuğa görelilik ilkesini yakalayabilmiştir.

“1658 yılında çocuklar için yayımlanan ilk resimli çocuk kitabıyla karşılaşırız. Resimlerde Görülebilen Dünya adını taşıyan bu kitabı bir Çekoslovak eğitimci ve teolog olan Comenius hazırlamış, eser bir yıl sonra İngilizce’ye tercüme edilmiştir.”⁹⁵

John Locke(1632–1704) gibi bilim insanlarının etkisiyle çocuk kitabı yazarları ve yayımcılar kilisenin etkisindeki Orta Çağ’ın düşüncelerini terk edip çocuk için edebiyat yapmanın gereğini kabul etmişlerdir. 18. yy. artık çocuğun kendine özgü dünyasının kabul gördüğü, çocuklar için yazılacak kitaplarda biçim ve içerik bakımından bazı ölçütlerin göz önüne alınması gerektiği fikrinin benimsendiği bir yüz yıl olmuştur.

“18.yy.da çocuğun ilgi ve kavrama düzeyine uygun eser veren ilk yazar, John Newberry(1713–1767) olmuştur. Bu İngiliz yazar aynı zamanda matbaacılık ve kitapçılık yapmaktadır. Newberry şarkı ve tekerlemelerden oluşan Ana Kaz(Mother Goose) adlı bir dizi kitap yazmıştır. Yani çocuk edebiyatı alanında bilinçli ve sistemli ilk adımların 18.yy. da atıldığı söylenebilir.”⁹⁶ Bu yüz yılda yayımlanmış bazı kitapların günümüzde dahi okunduğunu, çocuk klasikleri arasına girdiğini görüyoruz. “Daniel Defoe’nun(1660–1731) Robinson Crusoe (1719), Johann David Wyss(1743- 1818)’in İsviçreli Robinson Ailesi, Jonathan Swift’in(1667–1745) Gülliver’in Gezileri adlı eserleri hep bu yüz yılın başlarında yayımlanmıştır.”⁹⁷ Bu eserler dünyada birçok dile çevrilmiştir ve çocuklar tarafından sevilerek okunmaktadır.

19. yy.da İngiltere’de çocuk edebiyatı alanında eser veren birçok yazar ortaya çıkar: “Alice Harikalar Ülkesinde eseriyle Lewis Carroll(1632–1898), David Copperfield’in yazarı Charles Dickens(1812–1870), Tom Brown’ın Okul Günleri adlı eseriyle Thomas

⁹⁴ OĞUZKAN, *99 Soruda Çocuk Edebiyatı*, s.61

⁹⁵ LARRICK’dan Akt. SINAR, s. 39

⁹⁶ KIBRIS, s.4

⁹⁷ OĞUZKAN, *99 Soruda Çocuk Edebiyatı*, s.60

Hughes(1822–1896), Küçük Prens, Küçük Lord yapıtlarıyla Brunett –Mrs Frances Hudgson ve Ormanların Çocuğu, Çengel adlı eserleriyle Rudyard Kipling(1865–1936) bu yazarlardan birkaçıdır.”⁹⁸ Bu yıllarda İngiltere’de önemli yazarları çocuklara tanıtmayı amaçlayan çalışmalara da rastlıyoruz. “1807 yılında İngiltere’de Charles ve Mary Lamb Kardeşler Sheakspear’in birkaç oyununu çocuk diline düz yazı halinde uydurarak Sheakspear’den Masallar adıyla yayımladılar ve çocuk edebiyatında ilk değerlendirme uygulaması yapmış oldular.”⁹⁹ Yine asıl adları Jakop Ludwik ve Wilhelm Karl olan iki kardeş, Grimm Kardeşler, Almanya’yı dolaşarak halk masalları derlediler ve 1824 yılında çocuklar için yayımladılar.

6.2. TÜRKİYE’DE ÇOCUK EDEBİYATININ TARİHSEL GELİŞİMİ

Türk edebiyatı incelenirken üç kısma ayrılır:

1. İslamiyet Öncesi Türk Edebiyatı
2. İslam Kültürü Etkisinde Gelişen Türk Edebiyatı
3. Batı Kültürü Etkisinde Gelişen Türk Edebiyatı¹⁰⁰

Türklerin tarih boyunca etkilendikleri çevrelere göre yapılan bu sınıflama Fuat Köprülü tarafından ortaya konulmuş ve daha sonraki edebiyat araştırmacıları tarafından da benimsenmiştir. Batı etkisinde gelişen Tanzimat Edebiyatı ile birlikte Türkiye’de çocuk edebiyatı alanında önemli çalışmalar yapılmaya başlanır. Bundan önce, İslamiyet Öncesi ve İslam Kültürü Etkisinde Gelişen Türk Edebiyatı dönemlerinde çocuklar için edebiyat yapılması söz konusu değildi. Çocuk yetişkin edebiyatı içinden kendine uygun olan metinlerle yetinmek zorundaydı.

İslamiyet Öncesi Türk Edebiyatı sözlü kültüre dayanır. Bu dönem eserlerinden olan “Dede Korkut Hikâyeleri’nde çocuk çok önemli bir yer tutar.”¹⁰¹ Bu hikâyeler o dönemde yaşayan Türk toplumunun çocuğa bakış açısını da yansıtır. Çocuğu olmayanlar kabul görmez, lanetlenmiş kabul edilirler. Erkek çocuk sahibi olanlar daha

⁹⁸ KIBRIS, s.4

⁹⁹ GÖKŞEN, s.13

¹⁰⁰ Mine, MENGİ, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2004, s. 5

¹⁰¹ SINAR, s. 55

çok itibar görür. Kendini kanıtlamadan çocuğa isim verilmez. Yaptığı kahramanlığa göre isim verilir.

İslamiyet’le birlikte yazılan eserlerde çocukla ilgili görüşlere yer verilmeye başlanır. “Yusuf Has Hacib’e ait olan Kutadgu Bilig’de çocuk yetiştirmenin büyük bir sorumluluk olduğu, çocuğun taze dimağını bilgi ile donatmak gerektiği vurgulanır. Ahlaki endişeler ile çocuğa yönelik mesajların yer aldığı bir başka eser Kaşgarlı Mahmut tarafından kaleme alınan Divan-ı Lugat’it Türk’tür. Kûhistan hükümdarı Keykavus’un oğluna öğüt vermek için yazdığı Kâbusname’de(1082) erkek çocuğun eğitimi üzerinde durulur. Sadi’nin Gülistan ile Bostan adlı eserlerinde çocuk eğitimi ile ilgili görüşler vardır.”¹⁰² Görüldüğü gibi bu eserler toplum açısından çocuğun önemsendiği, ebeveynlere öğütler veren, henüz çocuğun kendisine yönelik metinlerin, çocuk duyarlılığının yer almadığı eserlerdir. Bu dönemlerde çocuk anlayışı bütün kültürlerde bu biçimdeydi.

Sınar, Mevlana Celâleddin Rumi’nin Mesnevî adlı eserinde eğitime cevap vermeyen çocuğun dayakla yola gelebileceğinin vurgulandığını, yine Kutadgu Bilig, Kâbusname, Gülistan, Bostan adlı eserlerde de bu terbiye anlayışının yer aldığını belirtir. “Amasyalı Hüseyinoğlu Ali, Tâcü’l Edeb adlı kitabında yukarıdaki eserlerden çok farklı, bugünün anlayışına yakın bir bakış açısı vardır.”¹⁰³ Hüseyinoğlu Ali kız çocuklarına daha çok ilgi göstermek gerektiğini, her çocuğun farklı özellikler taşıdığını, bu özelliklere göre onları yönlendirmek gerektiğini belirtir. 1453’te yazılan bu eserde Batı’da yüzyıllar sonra uzun tartışmalar ve araştırmalar sonunda ortaya çıkacak modern eğitim anlayışının izlerine rastlamak şaşırtıcıdır.

Divan şiirinde edebiyat yoluyla çocuğa öğüt veren kitaplar kaleme alınmıştır. “Bu eserler arasında Şair Nabi’nin Hayriye(1701) ve Sümbülzade Vehbi’nin Lütfiyye isimli eserlerini sayabiliriz.”¹⁰⁴ Bu eserler çocukların eğitimi için kaleme alınmıştır. Ancak ele aldıkları konu, dil ve anlatım açısından çocuklara uygun eserler değillerdir.

---

¹⁰² SINAR, s. 56

¹⁰³ SINAR, s. 57

¹⁰⁴ YALÇIN, AYTAŞ, s.24

6.2.1. TANZİMAT DÖNEMİ ÇOCUK EDEBİYATIMIZ

1839’da ilan edilen Tanzimat Fermanı ile toplumumuz siyasi ve sosyal bakımdan Batı etkisi altında kalmaya başlamıştır. Bu etki edebiyatımızda da kendisini gösterir. Batı etkisinde gelişen ‘Yeni Türk Edebiyatı’ devri başlar. Batıdan çeviriler yapılmaya başlanır. Böylelikle Avrupa’da ortaya çıkan çocuk eğitimi ve psikolojisi alanındaki çalışmalar ülkemizde de etkisini gösterir ve bizdeki çocuk edebiyatının temelleri atılmaya başlanır.

Tanzimat dönemine kadar çocukla ilgili bilgi veren eserler görülür. Çocuk eğitimi hakkında bilgi içeren bu eserler doğrudan çocuk edebiyatı eserleri değildir. Bu alanın oluşmasına hizmet etmiştir. Bu aşamadan sonra Batı edebiyatından çeviri eserleri görmekteyiz. “Batıdan yapılan ilk roman çevirisi Fenelon’un Telemak adlı eseridir.”¹⁰⁵ Yusuf Kamil Paşa tarafından yapılan çeviriyi başka çeviriler izler: “Vakanüvis Lütfü, Daniel Defoe’nun Robinson Crouse isimli eserini, Mahmut Nedim, Jonathan Swift’in Gülliver’in Seyahatleri’ni ve Mehmet Emin, Jules Verne’in Dünyanın Merkezine Yolculuk ve Balonla 5 Hafta adlı eserlerini tercüme ederler.”¹⁰⁶ O yıllarda bu çeviriler çocuklar düşünülerek yapılmamıştır.

Ziya Paşa J.J. Rousseau’nun Emile adlı eserini 1872’de tercüme eder. “Tanzimat döneminde çocuk için doğrudan doğruya atılan ilk adım 1859 yılında Kayserili Doktor Rüştü tarafından hazırlanan Nuhbetü’l Etfal’dir.”¹⁰⁷ Türkiye’de bu alanda en önemli adımlardan biri 1869’da ilk çocuk gazetesi Mümeyyiz’in çıkarılmasıdır. “1875’te ikinci çocuk gazetemiz olan Sadakat neşredilir. On üç sayı çıkan Etfal’i üçüncü çocuk gazetesi olarak kabul edebiliriz. Dördüncü çocuk gazetemiz 1876 yılında yayımlanan Arkadaş’tır.”¹⁰⁸ “Tanzimat’tan sonra sadece çocuklara yönelik eserler yazılmaya başlanır. “Çaylak Tevfik’in 1883’te topladığı Nasreddin Hoca Fıkraları buna örnektir.”¹⁰⁹ 1908’de İkinci Meşrutiyet ilan edilir. Artık çocuk daha da önem kazanır.

¹⁰⁵ YALÇIN, AYTAŞ, s.25

¹⁰⁶ YALÇIN, AYTAŞ, s.25

¹⁰⁷ SINAR, s.59

¹⁰⁸ SINAR, s.59

¹⁰⁹ YALÇIN, AYTAŞ, s.25

6.2.2. BİRİNCİ MEŞRUTİYET DÖNEMİNDE ÇOCUK EDEBİYATIMIZ

Meşrutiyet döneminde çocuk şiirlerinin yazılmaya başlandığını görüyoruz. “1911’de İbrahim Alaattin Gövsa çocuk şiirleriyle çocuklar için ilk şiir kitabını yayımlar”¹¹⁰ 20.yüzyılda önemli isimlerin çocuk edebiyatına hizmet verdiğini görüyoruz. “Ahmet Rasim, Ahmet Mithat, Ziya Gökalp, Ömer Seyfettin, Tevfik Fikret, A.Ekrem Bolayır, İbrahim Alaattin Gövsa, A.Ulvi Elöve ve Aka Gündüz’ü çocuk edebiyatı yazarlarımız arasında sayabiliriz.”¹¹¹ Meşrutiyet döneminde zenginleşen çocuk edebiyatımız Cumhuriyet’le birlikte yeni boyutlar kazanır.

6.2.3. CUMHURİYET DÖNEMİNDE ÇOCUK EDEBİYATIMIZ

Cumhuriyetin ilanıyla birlikte yeni toplum anlayışı çocuğa verilen önemi de arttırmıştır. Bunun ilk yansıması 23 Nisan 1920’de TBMM’nin açılış gününün Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı olarak kabul edilmesidir. Cumhuriyet döneminde çocuk edebiyatı alanında çok önemli eserler yazılmaya başlanır, çocuk eserleri sayısında büyük artış gözlenir. “Reşat N. Güntekin, Mahmut Yesari, Peyami Safa, A. Ziya Kozanoğlu, Rakım Çalapala, Kemallettin Tuğcu gibi yazarlar Cumhuriyet dönemi yazarlarımız arasında önde gelen isimlerdir.”¹¹² 1940’lara kadar çocuk edebiyatı alanında yapılmış çalışmaların yetersiz olduğu görülür.

6.2.4. 1940’TAN SONRA ÇOCUK EDEBİYATIMIZ

1940’lardan sonra çocuk etkinlikleri, kitap haftaları, kitap sergileri düzenlenmeye başlanır. Cumhuriyetin ilk yıllarında Milli Mücadele dönemini yansıtan çocuk eserlerinin yerini 1950’lerden sonra toplumsal içerikli eserler alır.

---

¹¹⁰ SINAR, s.61

¹¹¹ YALÇIN, AYTAŞ, s.25

¹¹² YALÇIN, AYTAŞ, s.25

1950'lerden sonra çocuk edebiyatı alanında verilen eser sayısı her geçen yıl artar. Çocuk edebiyatı hakkında sempozyumlar düzenlenir, tezler yazılır. Ancak henüz Türkiye bu alanda olması gereken seviyeyi yakalayamamıştır. Çocuk kitaplarının yanı sıra ders kitapları da yine şekil ve içerik bakımından olması gereken nitelikte değildir.

7. DERS KİTABI

Ders kitabı sözüyle derslerde kullanılan ve o dersin işlenişinde temel araç olarak kullanılan kitap anlatılmaktadır. Ders kitapları her ülkede en önemli ders araçları olarak görülmüştür. “Örneğin Japonlardan bazıları ders kitaplarını bir toprak parçası kadar değerli görmüşlerdir. Önceleri Japon öğretmenler okulda dersteyken deprem olduğunda kurtarılması gereken öncelikler arasında kitapları belirtmişlerdir. Gelişen teknolojiye rağmen ABD’de ders kitaplarının büyük önemi vardır. Yapılan bir araştırmaya göre öğrenciler sınıfta zamanlarının yaklaşık %80’ini ders kitapları ve ders kitaplarıyla ilgili etkinliklerle harcamaktadır.”¹¹³ Türkiye’de tamamen ders kitabı odaklı bir ders anlayışı hâkim olmasına rağmen bu kitaplar, yeterince önem verilmediği için olması gereken düzeyde değildir. Bizde ders kitapları en çok kullanılacak ders araçları olarak görülmüş ama ‘değerli’ ya da ‘önemli’ olarak algılanmamıştır. Hem içerik ve basım yönünden kalitelerinin düşük olması hem de ders kitapları alanında yapılan inceleme sayısının az olması, bu kitapların yeterince önemsenmediğini gösterir.

Türkçe ilköğretimde tüm sınıflarda temel ders olarak ele alınmıştır. Diğer derslerdeki başarının öncelikle dil becerisine dayanıyor olması Türkçe dersinin önemini artırmaktadır. Türkçe dersleri de diğer derslerde olduğu gibi çoğunlukla kitap yardımıyla işlenmektedir. Hatta Türkçe dersleri metin üzerinden işlendiğinden ders kitapları bu ders için hayatidir.

Görsel kültürün hâkimiyetinin arttığı bir ortamda şehirlerde yaşayan ve belirli bir ekonomik ve kültürel seviyeye ulaşmış ailelerin çocuklarının televizyon ve bilgisayara bağımlılıkları nedeniyle kitap okumadıklarını, kırsal kesimde yaşayan veya gelir düzeyi

¹¹³ Özgen, SEZER, “İlköğretim Birinci Kademe Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Metinlerdeki Değerlerin İncelenmesi”, 2. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu, Ankara Üni. Basımevi, Ankara, 2007, s.92

düşük ailelerin çocuklarının ise okuma bilincinden uzak olduğunu ve kitaplara ulaşamadığını düşünürsek bütün Türkiye’de ‘edebiyat eğitimi’nde ders kitaplarının gelişmiş ülkelerden daha fazla önemsenmesi gerektiği anlaşılır.

Ülkemizde her kesimin okumamak için bir mazereti vardır. Çünkü ülkemizde okuma kültürü henüz oluşturulamamıştır. Böyle bir ortamda Türkçe ve edebiyat dersleri okuyan bir toplum yaratmak için en büyük fırsattır. “Evinde hiç kitap okumayan, günlük yaşamlarında kitap, dergi, roman, şiirle karşılaştırılmayan çocukların bu ürünlerle karşılaşp, tanışacağı yer, ders kitapları olmalıdır.”¹¹⁴ Aile okuma alışkanlığının edinildiği en önemli ortamlardandır. Fakat Karababa’nın da belirttiği gibi aileler bu bilinçten yoksunsa çocuğun edebiyatla ilk karşılaşacağı yer okuldur.

Çocuk, kitaplarla ‘Türkçe’ ve ‘Edebiyat’ derslerinde tanışacaktır. Özellikle temel eğitimin zorunlu olması, eğitilebilirlik açısından ilköğretim öğrencilerinin daha uygun bir yaşta olmaları sebebiyle ilköğretimdeki Türkçe eğitimi bir adım öne çıkar. Ülkemizde yılda kişi başına düşen kitap okuma oranının 1/6 olduğu düşünülürse okuma alışkanlığının ailede başlamasını beklemek hayal olur. Ailelerin okumayışı Türkçe dersine düşen görevin yükünü artırmaktadır. Çocuk Türkçe derslerinde öyle metinlerle karşılaşmalıdır ki hem o anda okuma eyleminden keyif almalı hem de okuduğu metin onda başka metinleri de okuma isteği uyandırmalıdır. “Amacımız, sanatsal uyarınları da içeren, ana dili duyarlılığını, Türkçe’nin güzelliğini çocuğa verebilecek, yansıtabilecek ders kitaplarıyla çocukların buluşmasını sağlamak olmalıdır.”¹¹⁵ Çocuğun yukarıda belirttiğimiz gibi bu metinleri zevkle okuyup, başkalarını da okuma isteği duyması için bu metinlerin büyük bir dikkatle seçilmiş, çocuk edebiyatının ölçütlerine göre nitelikli metinler olması gerekir.

Türkiye, kültürel ve ekonomik açıdan farklılıklar taşıyan bölgelere ayrılmıştır. Bölgelerin birbirinden farklı özellikler taşımasının yanı sıra bölgelerin kendi içinde de önemli farklılıklar bulunur. Şehirlerle köyler arasında önemli farklılıklar vardır. Hatta aynı şehrin semtleri arasında dahi sosyokültürel düzey farklılık gösterir. “Oysa biz bireysel ve bölgesel farklılıkları göz önünde bulundurmuyor -örneğin, yurt genelinde dördüncü sınıfa giden bütün öğrencileri aynı düzeyde görüyor- ders kitaplarını da bu

¹¹⁴ Canan, KARABABA, “*Ders Kitaplarındaki Metinlerin Çocuğa Göreliliği*”, 2. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu, Ankara Üni. Basımevi, Ankara, 2007, s.77

¹¹⁵ KARABABA, s.77

bağlamda hazırlıyoruz. Ülkemiz koşullarıyla ilgili değişkenleri göz önünde bulundurarak her yönüyle yetkin bir ders kitabı hazırlamak güçtür. Üstelik ülkemizde ders kitabı eğitim öğretimin temel ve çoğu kez tek kaynağıdır. Bu durumda, sorumluluğu artan MEB'in ders kitaplarını bu gerçeği göz önünde bulundurarak hazırlaması beklenir.”¹¹⁶

Metinlerin seçiminin yanında sunumu da önemlidir. Çünkü çocuk için görsellik çok önemlidir. Harika bir kitabı sıkıcı bir kapakla çocuğa sunarsanız, açıp içinde ne olduğuna bakmak bile istemez. Batıda 1950’li yıllarda yazılmış çocuk kitaplarında bile müthiş bir baskı kalitesi ve görsellik yakalanmışken ülkemizde birkaç yayınevinin klasikler için yaptığı özel baskılar dışında okuma kitaplarında da ders kitaplarında da görsel anlamda bir özensizlik söz konusudur. Hatta yayınevlerinin konu ders kitabı olunca kaliteyi daha da düşürdüğü görülmektedir. Birçok çocuk klâsiğinin ‘100 Temel Eser’ arasına alınca baskı kalitesinin düşürüldüğü, kötü çevirilerin sayısının arttığı görülmüştür. Aynı durum ders kitapları için de geçerlidir. Bir kitap en ucuza nasıl mal edilir? Sorusu sanki tek ölçüttür. Bu alanda bir denetimsizlik söz konusudur. “Okuryazar oranı ve okuma düzeyi yüksek, okumayı seven bireylerin bulunduğu ülkelerin, ders kitaplarını incelediğimizde; bu ders kitaplarında sanatsal uyarılara bol bol yer verildiğini; ülke ve dünya yazınının, öğrenenlere tanıtıldığını görüyoruz. Okumayı seven toplumların ders ortamında kullandıkları kitapların özenle hazırlanmış olması okumayı çekici hale getirmektedir.”¹¹⁷ Bizde okuma oranının çok düşük olmasında ders kitaplarının ve çocuk kitaplarının hazırlanmasındaki özensizliğin de payı vardır.

MEB tarafından hazırlanan kitaplarda ister ders kitabı, ister okuma kitabı olsun baskı kalitesinin düşük olduğunu görüyoruz. Mesiha Tosunoğlu ve Nuray Kayadibi tarafından yapılan bir araştırmada¹¹⁸ MEB yayınları ve KB yayınlarından 2000–2005 yılları arasında çıkmış çocuk kitapları incelenmiştir. Araştırmada MEB yayınlarında üçüncü hamur kâğıdı kullanıldığı, yumuşak kapak kullanıldığı, kitapların çoğunun resimsiz olduğu belirtilmiştir. Ayrıca yayınlanan kitaplar arasında didaktik ve dramatik

¹¹⁶ Zekeriya, KAYA, “*Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Türsel/Yazınsal Niteliği*”, 2. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu, Ankara Üni. Basımevi, Ankara, 2007, s.83

¹¹⁷ KARABABA, s.77

¹¹⁸ Mesiha, TOSUNOĞLU, Nuray, KAYADİBİ, “*Türkiye’de 2000–2005 Yıllarında Devlet Tarafından Yayımlanmış Çocuk Kitaplarının Biçim ve İçerik Analizi*”, 2. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu, Ankara Üni. Basımevi, Ankara, 2007, s. 339

kitapların yoğun olduğu, eğiticilik ve öğreticiliğin ön planda tutulduğu eklenmiştir. Kitaplar okuyucuya mutlaka olumlu düşünce ve tavırlar kazandırmalıdır, ancak mesaj sezdirmeden eğlendirerek verilmelidir. Kahramanlarda yetişkinlerin tercih edildiği ve erkek kahramanların daha çok yer aldığı da yine çalışmada vurgulanmıştır. Bu alanda denetim mekanizması oluşturması gereken bir kurumun kendi yayımladığı kitaplarda bile çocuk edebiyatı ölçütlerini göz önüne almadığı görülmektedir.

8. TÜRKİYE’DE OKUMA KÜLTÜRÜ

Gelişen teknolojiyle birlikte çocuklar için en büyük uyarıcı medya ve internet dünyası olmuştur. Türkiye’deki okuma alışkanlığını irdelerken televizyon ve bilgisayarın insanlar üzerindeki etkisi dikkate alınmazsa doğru sonuçlara ulaşılamaz. Okumaya ayrılması gereken zamanı teknoloji doldurmaktadır. “Türkiye, bilişim teknolojilerinin yaygınlaşması karşısında örgün ve yaygın öğretim odaklı eğitimde öngörüsüz bir toplum görüntüsü içindedir. Medya okur-yazarlığı bağlamında da bütün özneleri kuşatıcı medya kültürü bilinci oluşturulamadığı gibi medya eleştirisi de içerikten yoksundur. Popüler kültürsüzleştirme üssüne dönüşen televizyon okumayı ikincilleştirmiştir.”¹¹⁹ Sadece ders kitabı odaklı, öğrencinin yaşayarak değil de ezber yaparak öğrenmeye çalıştığı, geleneksel öğretim sistemi içinde televizyonun okuldan daha etkili bir uyarıcı olması kaçınılmazdır.

Medyadan önce de sonra da okumayan bir toplum oluşumuzun nedeni, ülke olarak böyle bir kaygımızın dolayısıyla da böyle bir politikamızın olmamasıdır. Hayatında tek bir kitap okumadan üniversiteden mezun olunabilen bir ülkeyiz. 1999 yılında yeniden düzenlenen Üniversite Seçme Sınavlarında 2006 yılına kadar sözel alandan mezun olan öğrencilere dahi tek bir edebiyat sorusu sorulmamıştır. Edebiyat Fakültelerine, Türkçe ve Edebiyat Öğretmenliği bölümlerine, Hukuk Fakültelerine giren öğrenciler edebiyat sorusu yerine matematik sorularına yanıt vererek bu bölümlere seçilmişlerdir. İspanya’nın adına enstitüler kurduğu, yüzlerce yıldır adını tüm dünyada yaşattığı

¹¹⁹ Mustafa, Ruhi, ŞİRİN, “İlk ve Ortaöğretim Öğrencileri İçin Yüz Temel Eser, Türkçe Edebiyat Öğretimi, Çocuk ve Gençlik Edebiyatı”, 2. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu, Ankara Üni. Basımevi, Ankara, 2007, s.95

Cervantes'e verdiği önemi, Goethe'yi tanımayan, onun kitaplarını okumayan bir gencin Almanya'da ortaöğretimden mezun olamayacağı gerçeğini düşünürsek, Türkiye'nin en belirleyici sınavda bile tek bir edebiyat sorusu sormayan bir ülke olarak neden okumayan bir toplumdaki oluştuğunu anlamak çok zor olmaz. 2006'dan sonra uygulanan sınavda ise bu yanlışlıktan kısmen dönülmüş, ancak yine de durum iç açıcı hale getirilememiştir; sınavda sorulan 240 sorudan sadece 17'si edebiyat sorusu olarak öğrencilerin karşısına çıkmaktadır.

“Neden okumuyoruz?” sorusuna yanıt olarak genellikle zamanımızın olmamasını veya ekonomik nedenleri gösteriyoruz. Fakat Japonya'da çalışmaya ayrılan zamanın çok fazla olmasına rağmen yılda okunan kitap sayısı kişi başına ortalama 25 iken, bizde kişi başına sadece 1/6'dır. Daha net bir ifade ile bir Japon yılda bizdeki bir bireyden 150 kat fazla kitap okuyor. Ayrıca bizde ekonomik seviyesi yüksek kesimlerin okuma oranının da çok yüksek olmadığını biliyoruz. “Ne okuyan bir toplum ütopyamız var ne de okuyan bir Türkiye idealimiz var. Niçin okumuyoruz? sorusuna karşılık toplumsal, kültürel, eğitim, ekonomi, zaman ve döneme ilişkin nedenler yanında, medyaları suçlu gösterme alışkanlığı da çok yaygın durumda. Bütün ilgili nedenler sıralansa da okumama alışkanlığı Türkiye'nin gerçeğidir; okur yetiştirmeyi esas alan kültüre dayalı ülke ölçekli örgün ve yaygın öğretim programları olmadan okuma alışkanlığının zihniyete dayalı kök sorunları çözülemez.” Öncelikle okumanın ülke politikasında kendine yer bulması gerekiyor. MEB bu amaçla 2004 yılında ortaöğretim, 2005 yılında ise ilköğretim okulları için bir kitap listesi açıklamıştır. ‘100 Temel Eser’ adı verilen bu liste ile öğrencilere okuma alışkanlığı kazandırmak hedeflenmiştir.

Bu listelerin hazırlanışı konusunda MEB'in kimden görüş aldığı, hangi ölçütlere göre eserleri seçtiği açıklanmamıştır. İlköğretim okullarında okunacak kitap listesi genelgesinde, “Türkçe dersi müfredatı ile ilişkilendirilip okutulması ve öğrencilerin sınıf seviyeleri ve öğretim programlarına zümre öğretmenlerinin dikkat etmesi”¹²⁰ ve günde 30 dakikalık okuma saati uygulaması dışında bir açıklamaya yer verilmemiştir. Okuma saatlerinin hangi şekilde uygulanacağı, her gün bir ders saatinin okumaya ayrılmasının ikinci kademedeki nasıl planlanacağı belirtilmemiştir. Bu genelge 5., 6., 7. ve 8. sınıflar için geçerlidir. Daha küçük sınıflar için kitap listesi hazırlanmamış olup bu

¹²⁰ Milli Eğitim Bakanlığı'nın 04.08.2005 Tarih ve 2005/70 sayılı İlköğretim Okullarında Okutulacak 100 Temel Eser Genelgesi

hususla “Daha alt sınıflar için böyle bir liste oluşturmak zordur.(...) Bu sınıflara yönelik sayısız yayın vardır.”¹²¹ gibi tutarsız bir açıklama yapılmıştır.

“100 Temel Eser Listesinde yer alan yerli kitapların hiçbiri okumayı öğreten ve sevdiren ilk okuma kitabı özelliğini taşıyan kitap değildir. Dünya edebiyatından seçilen ve çevirmen adı verilmeden açıklanan kitapların tamamına yakını ise, asıl metnin anlam ve içerik kurgusu bozularak hazırlanan kitaplardan oluştuğu için bu kitaplar da okuma ilgisi kazandırmaktan uzaktır. Ayrıca, ileri sürüldüğü gibi yerli eserlerin ‘ortak duygu ve bilincin oluşması’na katkı verecek özellikte oldukları da temelsiz bir varsayımdır. Listedeki kitaplara okumayı öğretecek kitap işlevi yüklenmesi, yeni filizlenmeye başlayan çocuk ve gençlik edebiyatımızı dışlayıcı bir yaklaşım olduğu gibi ilköğretim öğrencileri için 100 temel eser listesini hazırlayanlar, Türk çocuk ve gençlik edebiyatı birikimini de dikkate almamıştır. Okuma alışkanlığı için Türkçe ve edebiyat öğretiminde çocuk ve gençlik edebiyatı merkezli kaynakça ile okuma programının hazırlanması gerekmektedir.”¹²² MEB’in bu çalışmayı hazırlarken ve sunarkenki tutumu ‘okuma ideali’imizin olmayışının bir kanıtıdır. Bu listeden vazgeçilmesi, en azından ilköğretim öğrencilerine okutulacak 100 Temel Eserin hangi ölçütlere göre seçildiğinin, bu kitapların seçiminde kimlerin görüşlerinin alındığının, kitapların hangi yöntemle okutulacağına belirtilmesi, eser listesinin sembolik bir rakamla sınırlandırılmaması ve güncel yazarlara da listede yer verilmesi gerekmektedir.

‘100 Temel Eser’ listesinin hazırlanmasındaki özensizlik ve hatalar, ders kitaplarının hazırlanmasında da kendisini göstermektedir. Çocuk edebiyatı ölçütleri dikkate alınmamakta, bu alanda uzman kişilerin görüşlerine başvurulmamaktadır.

Çocuk edebiyatımızdaki sorunlar biçimden içeriğe, okuma kitabından ders kitabına bir bütündür. Çocuk eserlerinde nitelik bakımından yetersizliklerinin yanında nicelik bakımından da sıkıntılar vardır. Yücel Feyzioğlu Sakarya’da düzenlenen 1. Çocuk Edebiyatı Günlerinde M. Ruhi Şirin’e “Çocuklarımız yüzde kaç oranla yerli edebiyatla büyüyorlar?” diye sorduğunda M. Ruhi Şirin’den %17 oranında yerli, %83 oranında

¹²¹ Milli Eğitim Bakanlığı’nın 04.08.2005 Tarih ve 2005/70 sayılı İlköğretim Okullarında Okutulacak 100 Temel Eser Genelgesi

¹²² ŞİRİN, “İlk ve Ortaöğretim Öğrencileri İçin Yüz Temel Eser, Türkçe Edebiyat Öğretimi, Çocuk ve Gençlik Edebiyatı”, s.98

yabancı edebiyat okunduğu”¹²³ cevabını aldığını belirtir. Bunun üzerine Avrupa’daki oranları merak edip Almanya Yayıncılar Birliği’ni arayıp her yıl düzenli istatistik yapıldığını öğrenir. Almanya’da 2001’de yabancı edebiyat yayını %28, 2002-2003’te %24’tür. Hollanda ve Fransa’da da yaklaşık aynı oranlar görülmektedir.

Okuma konusundaki sorunları gidermek için Milli Eğitim Bakanlığı, Kültür Bakanlığı, üniversiteler gibi kurumların, yayıncıların, yazarların ve eğitimcilerin ortak çalışmalar üretmeleri gerekmektedir. Bayram Aşılıoğlu, Yeni Türkçe Programını okuma alışkanlığının geliştirilmesi açısından incelediği çalışmasında programın bu amaca hizmet edemediği sonucuna varmıştır. “2004 Programının öğrencilere okuma zevki ve alışkanlığı sağlamada yetersizlikleri olduğu görülmektedir. Türkçe dersinin sadece bilgi kazanılan bir ders olmadığı, daha çok beceri ve duyarlılık kazanılan bir ders olduğu anlayışıyla programın hazırlanması gerekirken bunun göz ardı edildiği anlaşılmaktadır.”¹²⁴ Çocuk edebiyatı alanında yapılmaya çalışılan yeniliklerde bu alanda uzman kişilerin görüşlerinden yararlanılmaması amaca ulaşılamamasına neden olmaktadır.

9. ÇOCUK EDEBİYATINDA EDEBİ TÜRLER

9.1. MASAL

Türk Dil Kurumu sözlüğünde masal, “Genellikle halkın yarattığı, hayale dayanan, sözlü geleneğe yaşıyan, çoğunlukla insanlar, hayvanlar ile cadı, cin, dev, peri vb. varlıkların başından geçen olağanüstü olayları anlatan edebî tür”¹²⁵ olarak tanımlanır. Masalı diğer yazı türlerinden farklı kılan bazı özellikler vardır. Masalda yer ve zaman belirsizdir, olağanüstü olaylar yer alır ve kişiler olağanüstü özellikler taşırlar. “Bir masalın ilk defa nerede, ne zaman ve kimin tarafından ibda edildiği (yaratıldığı) belli

¹²³ Yücel, FEYZİOĞLU, “Masallar Çocuklar İçin Neden Gereklidir?” 2. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu, Ankara Üni. Basımevi, Ankara, 2007, s. 831

¹²⁴ Bayram, AŞILIOĞLU, “Çocuklarda Okuma Alışkanlığının Geliştirilmesi Açısından Yeni İlköğretim Türkçe Programının Değerlendirilmesi”, 2. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu, Ankara Üni. Basımevi, Ankara, 2007, s.59

¹²⁵ www.tdk.gov.tr.-10.04.2008

değildir. Bilinmeyen bir zamanda, malum olmayan bir yerde, birisi tarafından söylenmiş, zamanla söyleyen unutulmuş ve masal toplumun malı olmuştur.”¹²⁶ Masallar toplumların binlerce yıldır devam ettirdikleri toplumsal yaşantılarından izler taşır. Eski zamanlarda hâkim olan dünya görüşünü, gelenek ve görenekleri, dinleri yansıtır.

En eski edebi türlerden olan masal çocuk edebiyatının da ilk ürünüdür. Çocuğun, yaşadığı dönem gereği hayal dünyası gelişmiştir. Çocuk, hayallerinde yeni ortamlar yaratır ve o ortamların bir parçası olmaktan hoşlanır. Masallar da hayal ürünü olması, olağanüstü özellikler taşıması nedeniyle çocuklar tarafından çok sevilir. “Masaldaki orijinal bir anlatım tarzı, dili kullanma becerisi, canlandırma yeteneği çocuğu etkilemektedir.”¹²⁷ Masal okurken veya dinlerken çocuklar o çok sevdikleri hayalî dünyanın parçası olurlar.

Masal sözlü gelenekten beri varlığını sürdürögelmiştir. Matbaanın icadına dek sözlü olarak aktarılmıştır. 19. yy.dan itibaren de tüm dillerde masal derleme çalışmaları başlamıştır. “Arap edebiyatının önemli bir masalı olan Binbir Gece Hikâyeleri, Hint Hayvan Masalları, Ezop Hayvan Masalları, Kelile ve Dimne gibi masallar daha erken dönemlerde yazıya geçirilmişlerdir. Bunda eserlerin aynı zamanda yetişkinlere de hitap eden unsurlara sahip olması önemli rol oynamıştır.”¹²⁸ Günümüzde ise yetişkinler tarafından çok sevilse dahi masal çocukların okuduğu bir türdür.

Masallar kulaktan kulağa geçip söyleyeni unutulduğundan her anlatanın bir şeyler katmasıyla değişmiştir. Toplumun yaşadığı sosyal, kültürel, ekonomik değişimler de masallara yansımıştır. Sadece zamana bağlı olarak değil, coğrafyaya bağlı olarak da masallar değişikliklere uğramıştır.

Masallar kültürel kimlik oluşturma işlevini yerine getirirler. “Öyküler ile masallar yazıldıkları toprakları, o yurdu, o yurdun insanlarını anlatır. O ülkenin tarihinden, geleneğinden, dil ve duygu derinliğinden damıtılırlar. O nedenle ulusal bir özü vardır. Kültürel bir kimlik oluştururlar.”¹²⁹ Binlerce yıllık kültür birikimi taşıyan masallara her anlatan yeni bir işlev yüklemiştir.

¹²⁶ Naki, TEZEL’den Akt. OĞUZKAN s.18

¹²⁷ YALÇIN, AYTAŞ, s.60

¹²⁸ YALÇIN, AYTAŞ, s.61

¹²⁹ FEYZİOĞLU, s. 832

9.1.1 TÜRK MASALLARI

“Türk masalları yapısal özellikleri bakımından dünya masallarından bazı temel farklılıklar göstermektedir. Bu yüzden zaman zaman yapılan sınıflandırmaların dışında kalması ve kendi özgün çizgisinde değerlendirilmesi son derece doğal kabul edilmelidir.”¹³⁰ Türk masalları üzerinde yapılan araştırmalar 19. yy.da yabancı bilim adamları tarafından başlatılmış, Cumhuriyet döneminden sonra hız kazanmıştır. Masallar Anadolu’dan derlenmiş sonradan halk bilimi ve sosyal antropoloji uzmanları tarafından tasnif edilmiştir. Ama masallarımızın derlenmesi ve dünyaya duyurulması konusunda çalışmalarımız yetersizdir. “Türk milletinin yarattığı bir güzellik olarak masallarımız, milletlerarası büyük jüri tarafından birkaç defa ‘dünya çocuk ve gençlik edebiyatının en mükemmeli’ seçildiğine göre bu fırsattan faydalanmasını bilmeli, tanınmış fikir ve sanat adamlarımızın ileri sürdüğü gibi, bunları yabancı dillere de çevirebilmeliyiz.”¹³¹ Anadolu’da birçok masal yok olmak üzere. Sanatçıların, halk bilimi uzmanlarının ve eğitimcilerin bu masalları derleyip, tasnif ederek çocuk edebiyatı materyali haline getirmeleri gerekmektedir.

Masallar işledikleri konular ve kahramanlarına göre sınıflandırıldığı gibi yapılarına göre de sınıflandırılmışlardır. Batı Avrupa masalları üç gruba ayrılarak incelenmektedir:

1.Hayvan masalları

- a. Vahşi hayvanlar üzerine kurulmuş masallar,
- b. Evcil hayvanlar üzerine kurulmuş masallar.

2.Asıl masallar

- a. Konusunu olağanüstülüklerden alan masallar,
- b. Konusu söylencelere dayalı masallar,
- c. Aptal ve dev masalları,
- d. Kısa anlatımlı olanlar.

---

¹³⁰ YALÇIN, AYTAŞ, s.62

¹³¹ YALÇIN, AYTAŞ, s.65

3. Fıkralar

a. Kadınlara ait açık saçık şakalar,

b. Palavralar olmak üzere üç başlık halinde değerlendirilmektedir.¹³² Oğuzkan ise masalları gelişim özelliklerine göre 2'ye ayırır.

9.1.2 HALK MASALLARI

Bu masallar halk arasında kulaktan kulağa anlatılarak zamanla değişip gelişen, bir süre sonra da yazıya aktarılan masallardır. Halk masalları doğdukları toplumun tarihi ve kültürel özelliklerini yansıtır. Sözlü geleneğin bir ürünü oldukları için değişik coğrafyalarda ve değişik zamanlarda farklı şekilde anlatılır.

Halk masallarının bazıları yazarlar ve araştırmacılar tarafından yazıya aktarılmıştır. “Bizde bu tür masalların derlenmesi ve yazıya geçirilmesi işine Cumhuriyet’ten sonra önem verilmiştir. Eski Türk uygarlığına ve edebiyatına karşı büyük bir ilgi duyan Ziya Gökalp’in(1878–1924) bu konuda öncü çalışmalarına giriştiği bilinmektedir.”¹³³ Sadece Türkiye’de değil birçok ülkede halk masalları yazıya geçirilmiş, hatta başka dillere çevrilerek tüm dünya çocuklarının malı olmuştur. Almanya’da Grimm Kardeşler’in derlediği masallar gibi.

Halk masalları şu bölümlerden oluşur;

- **Döşeme:** Masalın giriş bölümüdür. Masal başı veya tekerleme olarak da adlandırılır.
- **Gövde:** Masaldaki olayların anlatıldığı tasvir ve konuşmaların geçtiği bölümdür. Döşemeden gövdeye genellikle ‘bir varmış bir yokmuş’, ‘günlerden bir gün’ sözleriyle geçiş yapılır.
- **Sonuç:** Masalın bitiş bölümüdür. Bu bölüm ‘üç elma’ olarak da adlandırılır. Çok kısa bir bölümdür, masalcının duasıyla sona erer.

¹³² Saim, SAKAOĞLU’ndan Akt. YALÇIN, AYTAŞ s.62

¹³³ OĞUZKAN, 99 Soruda Çocuk Edebiyatı, s.20

“Çocukların karşılaştıkları güçlükler, üvey ana kıskançlıkları, aile üyelerinin birbirlerine karşı gösterdikleri özveriler, kardeşler içinde en küçük ve saf olanın başarısı, anne-baba-kardeş sevgisi, insan aklını kurcalayan olayların nedenleriyle ilgili soruların açıklanması ve hayatın gülünç yönlerinin dile getirilmesi”¹³⁴ halk masallarında en çok işlenen temalardır.

9.1.3. EDEBİ MASALLAR

“Yazarların kişisel hayal güçlerine dayanarak yazdıkları ve halk masallarına göre sanat açısından daha değerli sayılan masallara edebi masal adı verilir.”¹³⁵ Edebi masalarda olağanüstü olaylar işlenir, yer belirsizdir; hayal ürünü ülkelerdir, kahramanlar genellikle perilerdir. Kahramanlar olağanüstü olaylarla karşılaşır. Edebi masallar okuyana bir ana fikri benimsetmek, ahlaki öğütler vermek amacıyla yazılır. Halk masallarında halk diliyle, sade bir anlatım hâkimken, edebi masalarda yazarların üslubunu yansıtan, sanatsal bir anlatım söz konusudur. Olaylar ve tipler halk masallarına göre daha karmaşık yapıdadır.

Çocuklar için masal yazmak zordur. “Edebi masal alanında dünyaca ün kazanmış yazarlar şunlardır: Danimarkalı Hans Christian Andersen, İrlandalı Oscar Wilde ile Jonathan Swift, İngiliz Lewis Carroll, İsveçli Selma Lagerlöf, Fransız Alphonse Daudet ile Charles Perrault ve Alman Jacop-Wilhelm Grimm Kardeşler.”¹³⁶ Edebi masal türünde oldukça fazla sayıda deneme yapılmıştır, ancak yukarıda adı geçen sanatçılar gibi çok az yazar bu alanda başarıyı yakalamıştır.

Türk edebiyatında masal her zaman önemli bir yer tutmuştur. Yazarlarımız, Türk halk masallarından bazılarını çocuklar için yeniden yazmışlardır. “Örneğin Orhan Şaik Gökyay, 14. yy.da Anadolu Türkçe’siyle yazılan Dede Korkut Hikâyeleri’ni günümüz Türkçe’sine çevirerek bugünkü dille Dede Korkut Masalları(1939) adıyla yayımlamıştır.”¹³⁷ Bazı yazarlarımız da Anadolu’da söylenen masalları derlemişler ve çocuk edebiyatı materyali haline getirmişlerdir. Eflatun Cem Güney’in eserleri, Oğuz

¹³⁴ Fuat, BAYMUR, Kemal, DEMİRAY’dan Akt. OĞUZKAN, 99 Soruda Çocuk Edebiyatı s.21

¹³⁵ OĞUZKAN, 99 Soruda Çocuk Edebiyatı, s.21

¹³⁶ OĞUZKAN, 99 Soruda Çocuk Edebiyatı s.22

¹³⁷ OĞUZKAN, 99 Soruda Çocuk Edebiyatı s.22

Tansel'in eserleri örnek olarak gösterilebilir. Anadolu'da hâlâ anlatılagelen ve yazıya geçirilmemiş masallar varlıklarını sürdürmektedir.

Genel olarak masal çocuklar için çok yararlı bir tür olarak görülse de bu konuda aykırı görüşler de öne sürülmüştür. Masalların çocuk eğitimi açısından yararlı mı yoksa zararlı bir tür mü olduğu konusunda tartışmalar vardır. Hayal ürünü oldukları için çocukları gerçeklerden kopardıklarına, onları hayalci bireyler olmaya ittiklerine inanan edebiyatçılar ve eğitimciler vardır. “Geçmişte bu görüşün en güçlü temsilcileri olarak Fransa’da N. Boileau(1636–1711) ve J.J. Rousseau(1712–1778) gibi düşünür ve eğitimcileri görürüz.”¹³⁸ Rousseau'nun bu konuda çok katı düşündüğü, hatta Emile'in masal okumasını yasakladığı, sadece hayatın gerçeklerinin anlatıldığını düşündüğü Robenson Crusoe'yu okuttuğu biliniyor. 18. yy.da bu tür tartışmalar daha fazla yaşanmış, çocuk kitaplarından sadece eğitici olmaları, ahlakî dersler vermeleri beklenmiştir. Bu anlayış doğrultusunda da salt gerçekçi, kahramanları kusursuz olan kitaplar kaleme alınmıştır.

Çocuklar için masalların çok yararlı bir tür olduğunu savunan görüşler de ortaya konulmuştur. “Anatole France(1844–1924), insanı hayvandan ayıran tebessümden ziyade hayaldir.”¹³⁹ sözleriyle çocuklara sadece hayatın gerçeklerinden bahseden, öğretici kitaplar okutulması görüşüne karşı çıkmıştır.

9.1.4. ÇOCUK MASALLARINDA ARANAN NİTELİKLER

- a. Masalı oluşturan olaylar canlı ve hareketli olmalıdır.
- b. Masalın dili sade, anlatımı akıcı olmalıdır.
- c. Masalda düğüm noktası ustaca işlenmiş olmalı, olaylar beklenmedik bir biçimde sonuçlanmalıdır.
- d. Tasvirler, kahramanların davranışları ve beğenileri çocuklarda iyilik ve güzellik duygusunun gelişmesine yardımcı olmalıdır.

---

¹³⁸ OĞUZKAN, s.23

¹³⁹ OĞUZKAN, s.24

- e. Masalda anlatılanlar zaman zaman çocukları neşelendirmeli, güldürmeli ve eğlendirmelidir.
- f. Masal, konusu ve kahramanları bakımından çocukları korkutmaktan ve üzmemekten uzak olmalıdır.
- g. Masalda çocukları uyuşukluğa, boş inançlara ve yazgıcılığa yönelten telkinler bulunmamalıdır.¹⁴⁰

9.1.5. MASALLARIN KÖKENİ

Masalların kaynakları konusunda tartışmalar vardır. “G. Huet, masalların kökü Hint mitolojisinde aranmalıdır, der. Asıl Halk Masalları çalışmasında T. Benfey, asıl masalların kökeninde Budizm’in yattığını söylemektedir. Daha sonra, masalların Moğol ve Türkler aracılığıyla Avrupa’ya yayıldığı söylenir.”¹⁴¹ Dünyada binlerce yıldır göçler yaşandığından kültürler birbirini etkilemiş, iç içe geçmiştir. Bu nedenle masalların hangi coğrafyadan çıktığını kesin olarak ortaya koymak çok zordur.

Masalların kökeninin Doğu’ya dayandığını savunan bu görüşlerin yanı sıra “Grimm Kardeşler masalların İndo-Avrupa kaynağından geldiğini, İndo Avrupa uluslarına ilişkin mitolojilerin zamanla değişip zayıflayarak masalları oluşturduğunu söylemiştir.”¹⁴² Bugün tüm dünyada ün yapmış bazı masalların Hint ya da Doğu kökenli olduğu söylenebilir ama her ulusun da kendince ürettiği masalların varlığını da kabul etmek gerekir. “Türkolog Ignacz Kunos, kimi masalların Hint kökenli olduğunu belirtiyor ama ulusal masalların varlığını da kabul ediyor.”¹⁴³

---

¹⁴⁰ OĞUZKAN, s.26

¹⁴¹ GÜLERYÜZ, s.219

¹⁴² SEYİDOĞLU’ndan Akt. NAS, s.160

¹⁴³ GÜLERYÜZ, s.160

9.2. MASALIMSİ ESERLER

9.2.1. DESTAN

Sözlükte “Tarih öncesi tanrı, tanrıça, yarı tanrı ve kahramanlarla ilgili olağanüstü olayları konu alan şiir”¹⁴⁴ olarak tanımlanan destana Batı edebiyatında epos, epope adı da verilmektedir. Destanlar bize, toplumların tarihi ve kültürel geçmişleri hakkında birçok bilgi verir. Masallar gibi sözlü geleneğin sürdüğü dönemde ortaya çıktıkları için kulaktan kulağa aktarılarak varlığını devam ettirmiştir. Bu nedenle anlatıldıkları zamana ve coğrafyaya göre değişikliklere uğramıştır. Olağanüstü olaylarla dolu olsa da toplumların tarihi, kültürel geçmişleri hakkında ipuçları taşıdığı için ayrı bir öneme sahip olan edebi türdür.

“Anlatımındaki coşku ve samimiyetle ortak duyusu, düşünüş oluşturdıklarından içinden çıktıkları toplumun dilinin en güzel örnekleri olması nedeniyle toplum içinde anlayış bütünlüğünü oluşturur.”¹⁴⁵ Destanlarda ele alınan konular toplum hayatıyla ilgilidir. Bir kahramanın başından geçenler anlatılıyor gibi gözükse de esasen anlatılmak istenen toplumdur.

Bugün kitaplarda düz yazı biçimlerini gördüğümüz destanlar oluşturulduğu dönemlerde manzumdu. “Bütün destanların ilk örnekleri manzumdur. Genellikle halk ozanları tarafından müzik aleti eşliğinde özel günlerde, toplantılarda, pazaryeri ve panayirlarda söylendiği için doğrudan toplumun anlayış düzeyine indirgenerek ve ezberlenerek varlığını sürdürür.”¹⁴⁶ Manzum olmalarının nedeni sözlü gelenekten doğmaları, dolayısıyla akılda kalabilecek nitelikte olmalarıdır.

Bilimsel olarak tarihi gerçeklerle bire bir uyuşmasalar da destanlar toplumların tarihleri hakkında ipuçları barındırır. Dil özellikleri, içerdiği değerler yönüyle toplumda birliktelik duygusunu yaşatması bakımından önemli bir türdür. “İran’da yaşayan, Pers kültürünün en eski unsurlarını 10. yy.da köy köy dolaşarak bir halk ağzı olan Zindce’den toplayan Firdevsî, kitabının ön sözünde, ölmüş bir milleti otuz yılda

¹⁴⁴ TDK *Türkçe Sözlük*, www.tdk.gov.tr.-18.03.2008

¹⁴⁵ YALÇIN, AYTAŞ, s.96

¹⁴⁶ YALÇIN, AYTAŞ, s. 96

dirilttim, diyerek destanların ulusal bilinci oluşturmada ne kadar önemli olduğunu vurgular. Destanların, bir toplumun tarihi ve kültürel özelliklerini yansıtmaları, ulusal benliği geliştirmeleri nedeniyle çocuklara okutulması gerekmektedir.”¹⁴⁷ Destanlarda kahramanlar genellikle soylu kişilerdir. Olağanüstü olaylar yaşanır, zaman kesin değildir ve uzun aralıklara yayılır.

9.2.1.1 DOĞAL DESTANLAR (SÖZLÜ DESTANLAR)

Yazının olmadığı dönemde ortaya çıkan ve ağızdan ağza aktarılan destanlardır, sonradan yazıya geçirilmişlerdir. “Oğuz Kaan, Ergenekon, Göç, Manas gibi Türk destanları, Sümer’de Gilgameş, Almanların Nibelungen, Hintlilerin Ramayana ve Mahabarata’sı doğal destanlar arasında sayılabilir.”¹⁴⁸ Doğal destanlar toplumların tarihleri hakkında önemli izler taşır.

9.2.1.2. EDEBÎ DESTANLAR (YAPAY DESTANLAR)

Belli bir yazar tarafından derlenip toparlanmış destanlardır. “Finlilerin Kalavela’sı, İranlıların Firdevsî tarafından oluşturulmuş Şehname’si, Homeros’un İlyada ve Odise’si yapma destanlara örnek olarak verilebilir. Türk edebiyatında Ziya Gökalp’ın Kızıl Elma ve Altın Işık, Nazım Hikmet’in Şeyh Bedrettin ve Kuvay-ı Milliye destanı, Fazıl Hüsni Dağlarca’nın Üç Şehitler, İstiklal Marşı, Yedi Memetler, Ceyhun Atuf Kansu’nun Sakarya Meydan Savaşı yapay destanlar olarak sıralanabilir.”¹⁴⁹

¹⁴⁷ YALÇIN, AYTAŞ, s. 97

¹⁴⁸ GÜLERYÜZ, s. 248

¹⁴⁹ GÜLERYÜZ, s.248

9.2.1.3. TÜRK DESTANLARI

Asya kıtasının çeşitli bölgelerinde yaşayan Türk boyları arasında zengin bir destan geleneği vardır. Bilinen Türk destanları arasında en eskisi Yaratılış Destanı, Altay Türklerine aittir. İskit Türklerine ait Saka, Alper Tunga, Şu destanları vardır. Uygurların 9. yy.da yazıya geçirdikleri Oğuz Kaan Destanı, Göktürlere ait Bozkurt ve Ergenekon Destanları, Kırgızlara ait Manas Destanı sayılabilir.

9.2.2. EFSANE (SÖYLENCE)

Türk Dil Kurumu Sözlüğünde efsane, “Eski çağlardan beri söylenegelen, olağanüstü varlıkları, olayları konu edinen hayalî hikâye, söylence”¹⁵⁰ olarak tanımlanmaktadır. Efsanelerde anlatılanların doğru, gerçek olduğuna inanılır. Efsaneler halk masalları ve doğal destanlar gibi halkın ortak malıdır. “Masallardaki kendine özgü, kalıplaşmış biçim söylenceye yoktur.”¹⁵¹ Efsaneler sanatsal bir kaygı güdülmeden günlük dille oluşturulur. Halkın hayal gücüyle ortaya çıkar. Doğa olaylarının Tanrıyla bağı anlatılır. Belirli bir ahlaki görüşün benimsetilmesine çalışılanları da vardır. Bunun dışında efsanelerde düğün, ölüm, doğum, aşk gibi konular da işlenir.

Eski çağlarda yaşamış insan toplulukları efsaneleri oluşturmuşlardır. Türkler Orta Asya’da yaşadıkları dönemde çeşitli efsaneler yaratmışlardır. Yine Anadolu’da da doğa olayları, sıra dışı görüntüler ve olayların etkisiyle çeşitli efsaneler üretilmiştir. Bunların bazıları yazıya geçirilmiştir fakat çoğu sözlü olarak anlatılmaya devam etmektedir.

Efsaneler çocuk edebiyatı ürünü olarak kullanılabilir. “Efsaneler hayale ağırlık veren, ulusal ve yerel birçok olayları renkli ve çekici bir anlatımla dile getiren özellikleriyle çocukların hoşuna gider.”¹⁵² Çocuklar gizemli olayları dinlemekten hoşlanırlar. Üstelik efsaneler yoluyla çocuklara tarih sevgisi de aşılanmış olur. Elbette efsaneler seçilirken çocukların ilgi ve anlama düzeyleri dikkate alınmalıdır. Çocukları

¹⁵⁰ TDK *Türkçe Sözlük*, www.tdk.gov.tr.-19.03.2008

¹⁵¹ NAS, s.255

¹⁵² OĞUZKAN, s. 72

batıl inançlara sürükleyebilecek efsaneler çocuk edebiyatı içinde değerlendirilmemelidir.

Efsaneler halk tarafından yaratıldıkları ve hayal ürünü oldukları için masal ve destanı andırır fakat efsaneyi ayıran özellik, efsanedeki olayların, anlatıldığı yörede gerçek olduğuna inanılmasıdır. Efsaneler eğer uygunsa doğrudan çocuklar için kullanılabilir veya çocukların yaşlarına uygun hale getirilebilir.

9.2.3. FABL

“Kahramanları çoklukla hayvanlardan seçilen, sonunda ders verme amacı güden, genellikle manzum hikâye, öykünce”¹⁵³ diye tanımlanan fabl sözcüğü Latince’de hikâye anlamına gelir. Zamanla insan dışı varlıklar aracılığıyla olumlu davranışlar kazandırmaya çalışan kısa yazı türünün adı olmuştur. İnsan dışındaki tüm varlıklar fablların kahramanı olabilir, ancak genellikle hayvanlar kullanılmıştır. Bu hayvanlar türünün özelliklerini sergilerler ancak insan gibi düşünüp konuşurlar. Olağanüstü kahramanların başından geçtiği için masalımsı eserler arasında anılırlar.

Fabllarda günlük hayatla ilgili, kolay anlaşılabilen dersler verilir. Hatta çoğu zaman verilmek istenen ders bir cümleyle açık açık belirtilir. İnsanların hatalı ve komik tarafları öğretici bir tavırla eleştirilir. “Çoğu zaman manzum olan fablların başlıca amacı belli bir ana fikri yalın bir veya birkaç olayın yardımıyla en kısa yoldan açıklamaktır.”¹⁵⁴ Oğuzkan’ın da belirttiği gibi fabl tamamen didaktik bir tavırla yazılır. Bazı düşünür, eğitimci ve edebiyatçılar tarafından bu özelliği yönünden eleştirilen bir türdür. Fabllar 4 bölümden oluşur:

1. Giriş bölümü: Olaylar ve kahramanlar tanıtılır.
2. Gelişme bölümü: Olaylar entrikalarla düğümlenir.
3. Sonuç bölümü: Düğümler çözülür.
4. Kıssadan hisse bölümü: Ders verilir, ana fikir açıklanır.

¹⁵³ TDK *Türkçe Sözlük*, www.tdk.gov.tr.-12.03.2008

¹⁵⁴ OĞUZKAN, s.64

Çocuklar fabl okumaktan çok hoşlanırlar. Çünkü fabllar kısadır, canlı konuşmaları içerir, hayvanlar farklı biçimlerde karşılına çıkar. Fabllar aracılığıyla çocuklara, tokgözlülük, kanaatkârlık, dürüstlük ve yardımseverlik gibi olumlu insan davranışları kazandırılmaya çalışılır. Hayvanlar aracılığı ile insanoğlunun binlerce yıldır oluşturduğu deneyimler kısa ve öz biçimde aktarılır. “Bir noktada atasözlerinin canlandırılması niteliğini taşıdıklarından belki atasözlerinden daha kalıcı, eğitici özellik taşırlar.”¹⁵⁵ Sadece çocuklara değil yetişkinlere de hitap eden eğitim araçlarıdır.

Fablların kaynağı konusunda çeşitli görüşler öne sürülmüştür. En çok kabul gören görüş, kökeninin Hindistan’a dayandığıdır. “Bu türün en eski örneği Paçatantra Masalları’dır. Kelile ve Dimne, Gülistan, Mevlâna’nın Mesnevi’si de fabllar açısından zengin kaynaklardır.”¹⁵⁶ Batıda ise Beydaba’nın Kelile ve Dimne’sinden etkilenerek Ezop daha sonra da La Fontaine fabl türünde eserler vermişlerdir.

Türk edebiyatında da fabl eserler kaleme alınmıştır. “Kayserili Rüştü’nün Nuhbetü’l Etfal adlı eseri Türk çocuk edebiyatının ilk fabl örneğidir. Ahmet Mithat Efendi, Şinasi ve Recaizade Ekrem’in de bu tarz eserleri bulunmaktadır. İbrahim Alaattin Gövsa, Fuat Köprülü, V.Mahir Kocatürk, O.Veli Kanık, Sabahattin Eyüboğlu”¹⁵⁷ da bu alanda eser veren Türk yazarlardır.

9.3. ŞİİR

Şiir en eski edebî türdür. “Zengin sembollerle, ritimli sözlerle, seslerin uyumlu kullanımıyla ortaya çıkan, hece ve durak bakımından denk ve kendi başına bir bütün olan edebî anlatım biçimi, manzume, nazım, koşuk”¹⁵⁸ biçiminde tanımlanır. Tanımından da anlaşıldığı gibi şiirde bir ritim vardır. Bu sözlü geleneğin bir ürünü olmasından kaynaklanır. “Çünkü sözlü edebiyat, ritimli ve yüksek düzeyli coşku

¹⁵⁵ YALÇIN, AYTAŞ, s.127

¹⁵⁶ YALÇIN, AYTAŞ, s.128

¹⁵⁷ YALÇIN, AYTAŞ, s.128

¹⁵⁸ TDK *Türkçe Sözlük*, www.tdk.gov.tr.-20.03.2008

oluşturan ürünlerden oluşuyordu.”¹⁵⁹ İnsanlar doğa ve diğer insanlar karşısında hissettikleri duyguları şiir yoluyla anlatmışlardır.

Şiir diğer türlere oranla farklı bir şekilde yapılandırılmış bir dille yaratıldığından daha estetikdir. Bu estetik, dilin değişik tarza kullanılmasından, sözcüklerin alışılmışın dışında ve farklı kalıplarda kullanılmasından doğar. Dilin bu şekilde kullanımı düz yazıda olmadığından şiirle düz yazı çok farklıdır. “Fransız şair Paul Valery’nin düz yazıyı yürüyüşe, şiiri ise dansa benzetmesi bundandır.”¹⁶⁰ Şiir dans gibi ritimli ve daha estetikdir. Bu yüzden şiir üzerinde yapılan eğitim çalışmalarını düz yazıdakine benzer şekilde yapmak mümkün olmaz.

Şiirde bir olay veya düşünce anlatılmadığından, onu ifade etmek zordur. Düz yazıda anlamak ve anladığını anlatmak kolaydır. Şiirde ise anlamaktan ziyade hissetmek söz konudur ve hissedilenler kolay anlatılamaz. Zaten şiirde amaç, bir olayı ya da düşünceyi anlatıp dersler çıkarılmasını sağlamak değil, duygu aktarmaktır. “İşte sıradanlığın dışına taşan anlamların ve kullanımların oluşturduğu bu özgün estetik, onun yorumlanmasını, eğitimde, ana dili eğitiminde, Türkçe eğitiminde kullanılmasını güçleştirmektedir.”¹⁶¹ Bu güçlük şiir eğitimi yapacak kişilerden özel bir ilgiyi gerektirir. Şiirin hissedilmesi doğru okumayla başlar. Burada bile düz yazıdan bir farklılık vardır. Düz yazıyı anlamı yansıtacak şekilde okumak kolaydır. Ama şiir okumak zordur. Tüm bu zorluklarına rağmen şiir ilköğretimde bolca ele alınması gereken bir türdür. Çünkü bu dönemde duygular çok yoğundur. “Şiirsellik çocuğun doğasında mevcuttur. Şarkılara tempo tutarken, oyun oynarken çocuktaki şiirselliği hissedebiliriz.”¹⁶² Şiirde de duygu ve kelimelerle oynama vardır.

Çocuğun şiirle karşılaşması erken olur. Şiirdeki ses ve uyum çocuğu etkiler. “Erken yaşlarda çocuğa tekerleme tadında şiirler okumak, hayal gücünün ve yaratıcı düşüncenin gelişmesi, dil servetinin zenginleşmesi için son derece önemlidir.”¹⁶³ Çocuk, şiiri anlamasa da şiirdeki müzikal ahengi hisseder. Küçük yaştan itibaren çocuklara şiir okumak, ezberletmek gerekir.

¹⁵⁹ GÜLERYÜZ, s.274

¹⁶⁰ Tacettin, ŞİMŞEK, “Çocuk Şiirleri”, Hece Dergisi Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı, Ankara, 2005, s.219

¹⁶¹ Mustafa, CEMİLOĞLU, *Türkçe Öğretimi*, Alfa Yayınları, İstanbul, 2001, s.56

¹⁶² Hayati, AKYOL, *Türkçe Öğretim Yöntemleri*, Kök Yayıncılık, Ankara, 2006, s.121

¹⁶³ ŞİMŞEK, “Çocuk Şiirleri”, s.219

Şiir çocuktaki estetik hazzı geliştirir. Aynı zamanda şiir yorumlama sayesinde öğrencilerin analiz ve sentez yapma yetenekleri gelişir. Şiiri oluşturan sözcükleri ve bu sözcüklerin birbirleri ile kurduğu ilişkiyi fark ederek analiz, şiirin anlatmak istediğini kavratan parçaları kendi yorumlarıyla yeniden birleştirerek de sentez yapmayı öğreneceklerdir. “Bu tarz bir çalışma sadece şiirde değil, hemen hemen bütün okuma parçalarında anlayıp kavramayı, giderek de kavrananların anlatılmasını sağlayacaktır. Böylece hem Türkçe dersinin dört temel becerisi gelişecek, hem de sanat eserinin getirdiği ufuk genişliği öğrenciye yaşatılacaktır.”¹⁶⁴ Cemiloğlu'nun bahsettiği ufuk genişliğini en çok sağlayacak tür de şiirdir.

Aytaş ve Yalçın, Çocuk Edebiyatı adlı eserlerinde dünya edebiyatında pastoral ve didaktik anlayışın çocuk şiirlerine hâkim olduğunu, bizde de buna benzer bir durumun görüldüğünü, didaktik şiirin daha baskın tema olarak çocuk şiirimize yansıdığını belirtirler. Aslında bizde çoğu türde bu didaktik anlayışın görüldüğü söylenebilir. Bu durumun çocuğun eğitilmesi gereken kişi, şekil verilmesi gereken bir hamur olarak algılanmasından kaynaklanmaktadır. Eğiticilik sanatsallığın önüne geçtiğinde çocuğa edebiyat zevki ve okuma alışkanlığı kazandırmak mümkün olmaz. Okullarda sanat değeri olmayan, öğretici, çocuğun kulağını çeken manzumeleri şiir olarak okuttuğumuz sürece sanat eğitiminden söz edemeyiz. İyi bir çocuk eseri önce sanatsal kaygı taşımalıdır.

9.4. HİKÂYE –ROMAN

Anlatıma dayalı türlerden olan hikâye, birtakım kişilerin başından geçen olaylara yer verdiği için romanla birlikte anılır, hatta bazen ikisi karıştırılır. “Öykü, şiir ile roman arasında hassas bir yapıya sahip olan ve görüldüğünden çok daha önemli özellikleri olan edebi bir türdür.”¹⁶⁵ Yapısı yönünden hem romandan hem de diğer türlerden ayrılır. Fazlalığı reddeder.

Türkiye’de çocuk hikâyeleriyle ilgili bilimsel çalışma sayısı çok azdır. Metinlerin seçilmesi, okunması sırasında dikkat edilecek kurallar belirsizdir. Çocuklar için yazılan

¹⁶⁴ CEMİLOĞLU, s.57

¹⁶⁵ YALÇIN, AYTAŞ, s.145

eserler onların gelişimine uygun olmalıdır. Bunun yanında kültürel açıdan da çocuğa uygun olmaları önemlidir. Çocuk için hikâye veya roman yazan birinin çocuğun ruh dünyasını iyi anlaması gerekir. “Gelişmiş Batı ülkelerinde çocuklara yönelik hikâyeler çocuk psikologları, pedagoglar ve sosyologların işbirliği ile yazılmaktadır.”¹⁶⁶ Bizde böyle ekip çalışmalarının olmaması eserlerin çocuklara hitap etmemesine neden olmaktadır.

Hikâye olaya dayalı türlerin tipik örneğidir. Fazla uzun olmadığı için tamamının sınıf içinde incelenebilmesi ve olaya dayalı eserlerdeki öğelerin tümünü içermesi bakımından ilköğretim öğrencileri için çok uygun bir türdür. “Mc Ewan ve Egan’a (1995) göre hikâyeler, tecrübeler üzerinde farklı açılardan yorum getirmede önemli katkılar sağlamaktadır. Chen, Fertig ve Wood (2003) hikâyeleri tecrübeye dayalı bilgiyi zihinde depolama ve tanımlamada en doğal ve güçlü unsurlar olarak ifade etmektedirler. Bütün bu açıklamalar hikâyelerin önemli bir düşünme, açıklama, anlama ve hatırlama aracı olduğunu göstermektedir.”¹⁶⁷ Hikâyeler ve romanlar çocukların karakter ve dil becerisi yönünden gelişmelerini sağlar. Çocuk, kahraman ile kendi arasında bağ kurduğu için duyguları gelişir. Hikâyeler ve romanlar çocukların kelime hazinelerini geliştirmede ve toplumun kültürel, sosyal değerlerini aktarmada da önemli bir yer tutar. Hikâye ve roman temel özellikler bakımından birbirine çok benzer. Hikâye ve romanlar sayesinde çocuklar kendi ülkelerinin insanlarını tanıır, başka ülke insanları hakkında fikir sahibi olurlar. Okuma alışkanlığının gelişmesinde en etkili türler hikâye ve romanlardır.

Oğuzkan çocuk hikâye ve romanlarında bulunması gereken başlıca nitelikleri şöyle sıralar:

- a. Çocukların ilgilerine, hayat tecrübelerine ve kavrayış güçlerine uygun konu,
- b. Çocuk düşüncesine aykırı olmayan sade ve gerçekçi bir plan,
- c. Mantıklı sonuçlarla biten hareketli olaylar,
- d. Somut, doğru, fakat dikkati dağıtmayan ayrıntılar,

---

¹⁶⁶ YALÇIN, AYTAŞ, s.146

¹⁶⁷ AKYOL, s.139

- e. Özellikleri iyi anlatılan gerçekliğe uygunluğu bakımından hiç kuşkuya yer vermeyen kişiler,
- f. Kısa cümle ve paragraflar ile kısa, bol ve canlı konuşmalara dayalı sürükleyici bir anlatım,
- g. Çocukların seviyesine uygun basit ruh çözümlenmeleri,
- h. Kalabalığa kaçmamak ve yerinde olmak şartıyla güldürücü sahneler veya konuşmalar,
- i. Küçük şeylere(ayrıntılara) karşı sürekli bir ilginin uyandırılmış olması,
- j. Her durumun heyecanlı yanlarının daima belirtilmesi,
- k. Metinle ilgili güzel ve anlamlı resimler.¹⁶⁸

9.5. BİYOGRAFİ

Çocuklar model alma yoluyla kişiliklerini oluşturduklarından ünlü kişilerin yaşamlarını merak ederler. Onların bu ihtiyacını karşılayacak tür biyografidir. TDK'nin "özgeçmiş" şeklinde tanımladığı biyografîyi Oğuzkan "Yaşayışları ve yaptıklarıyla ün kazanmış, önemli kişilerin hayatlarını belgelere dayalı olarak inceleyen eserler"¹⁶⁹ şeklinde tanımlamıştır. Biyografiler çocukların, zorlu hayat koşullarına rağmen başarılı olabilmış insanların yaşamlarına şahit olmalarını sağlar, karşılaştıkları sorunları çözebileceklerini öğretir. "Bu gibi eserleri okuyan çocuklar, büyük adamlara karşı hayranlık ve sevgi duymaya başlarlar, yurtseverlik duyguları güçlenir."¹⁷⁰ Çocuklar yalnızca kendi ülkelerinin başarılı insanlarını değil insanlığa hizmet etmiş başka ulusların yetiştirdiği kişileri de bu tür aracılığıyla tanımış olurlar. Biyografiler çocuğa bir edebî eser olarak sanat zevki vermenin yanı sıra genel kültürlerini arttırır, düşünce ufuklarını genişletir. "Biyografi tür olarak tarihi roman ve hikâyelerle bilimsel araştırma

¹⁶⁸ OĞUZKAN, s.109

¹⁶⁹ OĞUZKAN, s. 159

¹⁷⁰ OĞUZKAN, s. 159

yöntemlerine dayanan çalışmalar arasındadır. Adeta her iki gurup arasında köprü görevi yapar.”¹⁷¹ Bu nedenle çocukların tarihe ve diğer bilimlere karşı ilgi duymalarını sağlar.

Biyografide aranan en önemli özellikler gerçeği içermesi, belgelere dayalı olması ve nesnel olmasıdır. İyi bir biyografiden gerçekleri içerdiğini belgelerle kanıtlanması beklenir. Bu belgeler dipnotla ve kaynakça bölümünde belirtilmelidir. Ancak çocuklar için yazılan biyografilerde belgelerin bu şekilde belirtilmesi zorunluluğu yoktur. Zaten çocuklar bu notları okuyup değerlendiremezler. Çocuklar için yazılan biyografilerde ünlülerin sadece çocukluk günlerinin yazılmasının yeterli olduğu düşünülmüştür. “Son zamanlarda, biyografisi yazılan kimsenin çocukluğu ve yükselişi ile bilgilerin birbirine bağlanarak verilmesinin daha yararlı sonuçlar doğurduğu ve çocukların düzeylerinin üstünde bir anlatımının olmadığı ortaya çıkmıştır.”¹⁷² Böylelikle çocuk geleceğini planlama konusunda da biyografiden yararlanmış olacaktır.

9.6. DENEME, KÖŞE YAZISI VE SOHBET

Düşünce yazıları başlığı altında incelenen deneme, köşe yazısı ve sohbet karşılaştırma, yorum yapma, eleştirme gibi becerileri geliştiren türlerdir. Soyut kavramlara değindikleri ve olay yazılarına göre daha çok bilgi birikimi gerektirdikleri için ilköğretim okullarında sekizinci sınıfların eğitim programlarında yer almaktadır. “Bu artık ilk gençlik çağındaki gencin kendisi ve çevresiyle ilgili doğru düşünme, seçebilme, eksiklikleri araştırabilme, bulduklarına hızla işlerlik kazandırarak başarılı olma niteliğini kazanması aşamasıdır.”¹⁷³ İçerisinde sürükleyicilik, ilgi çekicilik, merak gibi unsurları bulundurmadığından küçük çocuklara uygun olmayan yazı türleridir. Edebî zevkten çok bilgi edinme amacına yöneliktirler. Düşünce yazılarının okunup anlaşılabilmesi olay yazıları, şiir gibi türlerle sağlam bir temel atılmış olmasına ve iyi bir okuma alışkanlığının kazanılmış olmasına bağlıdır.

---

¹⁷¹ YALÇIN, AYTAŞ, s.177

¹⁷² YALÇIN, AYTAŞ, s.180

¹⁷³ YALÇIN, AYTAŞ, s.201

“Gelişmiş Batı ülkelerinde okul kitaplarında deneme, sohbet ve köşe yazısı sınırlı sayıda yer almaktadır.”¹⁷⁴ Fakat Türkiye’de ilköğretim dördüncü sınıftan itibaren Türkçe ders kitaplarında bu metinler görülmekte, hatta ikinci kademedede oldukça fazla yer almaktadır.

9.7. GEZİ YAZISI

Gezi gözlem yazısı çocukların çok ilgisini çeken bir türdür. “Özellikle 12–16 yaş arası ilk gençlik çağındaki gençlerin yeni yerlerin bulunuşuna, bunlarla ilgili gözlem ve serüvenlere büyük ilgi duydukları, kişiliklerini ortaya koymak ve dikkatleri üzerlerine çekebilmek için yenilikler yapma özlemi içinde oldukları bilinmektedir.”¹⁷⁵ Gezi gözlem yazıları çocukların hem bu ihtiyaçlarını gidermelerini hem de hayat bilgisi, sosyal bilgiler gibi derslerde öğrendiklerini pekiştirmelerini sağlayacaktır.

Gezi gözlem yazıları sayesinde çocuğun bilgi dağarcığı artar, okuldaki bilgilere hazırlık ve destek sağlanmış olur. Kişilik gelişimleri desteklenir ve genel kültür bilgileri artar. Diğer yazı türlerine göre çocuğun duygularından çok düşüncelerine seslenen bir özellik taşır. “Gezi gözlem yazıları daha çok beynin sol yarısını geliştirici nitelikler taşımaktadır.”¹⁷⁶ Çocuklar için yazılmış gezi yazısı azdır. O yüzden genellikle büyükler için yazılmış yazılar çocuklara uyarlanır.

Gezi gözlem yazılarını okumuş bir çocuk tarihî, kültürel bakımdan veya doğal zenginlikler bakımından güzellik taşıyan bir yeri gezerken nelere dikkat etmesi gerektiğini, gezi öncesinde yapması gereken hazırlıkları öğrenmiş olacaktır. Kültürel bir bakış açısı kazanacak, ufku genişleyecek, yeni yerler görmeye istekli olacaktır.

Türkiye’de genel olarak çocuklar için gezi yazısı ne yazık ki Türkçe ders kitaplarında yer alan birkaç metinden ibarettir. Oysa Türk ve dünya edebiyatının tanınmış gezi yazılarının çocukların yaş ve ilgi düzeylerine göre düzenlenip kitaplaştırılması gerekmektedir. Gezi yazılarında sadece gezilen yerin tarihî, kültürel ve doğal özellikleri değil o yerlerde yaşayan insanların giyim kuşamları, yemekleri,

¹⁷⁴ YALÇIN, AYTAŞ, s.201

¹⁷⁵ YALÇIN, AYTAŞ, s.191

¹⁷⁶ YALÇIN, AYTAŞ s.191

müzikleri, gelenek ve görenekleri de anlatılır. Bu nedenle çocuklar başka coğrafyalarda yaşayan insanları da tanımış olurlar.

Edebiyatımızda gezi gözlem türüne ait zengin örnekler yer alır. “Seydi Ali Reis’in Mir’atü’l Memalik, Kâtip Çelebi’nin Cihannüma, Piri Reis’in Kitab-ı Bahriye”¹⁷⁷ adlı eserleri çocuklar için düzenlendikten sonra yararlanılabilecek kaynaklardır. Geçmişte yazılmış gezi yazıları, bilimsel gelişmeler, günlük yaşayış açısından geçmişle bugünü karşılaştırma imkânı verir. Böylece çocuklar kendi topraklarının geçmişini öğrenmiş olurlar. Anadolu’nun geçmişi hakkında da yazılmış gezi yazıları vardır. “Marko Polo Seyahatnamesi, İbn-i Batuta’nın Seyahatnamesi, Lady Montagü’nün Gezi Notları”¹⁷⁸ çocuklar için düzenlendiği takdirde kendi kültürlerinin geçmişi hakkında onları bilgilendirecek eserler olarak kullanılabilir. Türk edebiyatının en önemli gezi yazısı Evliya Çelebi’nin Seyahatname’sidir. Dünyada birçok dile çevrilmiş bu eserin çocuklar için hazırlanmış bir baskısı yoktur.

9.8. TİYATRO

“Drama(tiyatro eseri), olayları oluş halinde gösteren eserdir. Bu çeşit eserlerde olaylar yazarın ağzından anlatılmaz, eserlerin kişileri tarafından doğrudan doğruya söylenir ve yapılır.”¹⁷⁹ Cevdet Kudret’in de belirttiği gibi tiyatro eserleri olay üzerine kurulmuştur. Tiyatroda olay iki kavramın çatışması üzerine oturtulur; insanla insan, insanla doğa, insanla hayvan, insanla doğaüstü güçler gibi.

Dünyada hâkim olan Batı tiyatrosunun Yunan tiyatrosuna dayandığı bilinmektedir. Dinsel törenlerden doğan tiyatro, toplumsal koşullara göre değişmiş ve gelişmiştir. İlköğretim okullarında ders kitaplarında yer verilen yazı türlerinden biri de tiyatrodur. Hem tiyatro sanatı tanıtıldığı hem de üzerinde canlandırma yapılabildiği için çocuklar açısından çok eğitici ve eğlenceli bir türdür. Çocukların kişilik gelişimine katkıda bulunur.

¹⁷⁷ YALÇIN, AYTAŞ, s. 192

¹⁷⁸ YALÇIN, AYTAŞ, s. 192

¹⁷⁹ Cevdet, KUDRET, *Örneklerle Edebiyat Bilgileri*, İnkılâp ve Aka Yayınevi, İstanbul, 1980 s.76

Çocuğun hayatında gerçek ile hayal iç içedir. Çocuk gerçekleri oyunlarında taklit eder ve hayal gücüyle birleştirir. Oyunlarında yetişkinleri taklit eder, cansız varlıkları canlıymış gibi düşünür, kendisini başka bir insanın, cansız varlıkların veya hayvanların yerine koyar. “Çocuğun hayatında önemli bir yer tutan oyunların canlandırılması ile bir tiyatro eserinin hazırlanıp sahnelenmesi arasında büyük bir benzerlik bulunduğu gözlenmektedir.”¹⁸⁰ Bu nedenle çocuklar tiyatro eserlerini okumaktan ve canlandırmaktan hoşlanır. Bir çeşit oyundur çünkü bu. Tiyatro eserlerinin canlandırılmasında rol alma çocuğun özgüven kazanmasına, çevresiyle iletişimine katkıda bulunur. Çocuklar için yazılan eserlerde diyaloglar kısa olmalıdır. Uzun diyaloglar çocukları sıkar. Bunların anlaşılmaları da zordur. Çocuklar didaktik tavırla kaleme alınmış eserleri sevmezler. Hareket içeren, komik veya müzik ve dansların kullanıldığı oyunlar çocukların çok ilgisini çeker. Tiyatro çocuğun dilsel, duygusal ve karakter gelişimine katkıda bulunmanın yanı sıra ekip anlayışı, birlikte iş başarma, paylaşma gibi anlayışları geliştirmesini de sağlar.

---

¹⁸⁰ YALÇIN, AYTAŞ, s.220

II. BÖLÜM

BULGULAR

METİNLERİN İNCELENMESİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ

1. METNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

TÜRKİYE – ŞİİR, s.11¹⁸¹

Şairin bu şiirde duygularını anlatmak için seçtiği varlıklar ve kavramlar şunlardır: Taş, toprak, kuş, bahar, yaz, kara kış, insan, kardeş, dost, memleket, çiğdem, ekin, kaval, koyun, yayla, tuz, ekmek, bayır, kese, bereket, gönül, servet, kuvvet, katık, orman, nehir, türkü, destan, bayrak, davul, zeybek, saz, sevgi, doğmak, doymak, konmak, inanç, özlem, beşik, mezar.

Şiirde kullanılan varlıklar ve kavramlar şairin yetişme tarzını, kültürünü ve hayata bakış açısını ortaya koyar. Şairin seçimlerini sınıflandırdığımızda karşımıza değişik gruplar çıkar:

1. Taş, toprak, kuş, yaz, bahar, kara kış, çiğdem, yayla, bayır, orman, nehir
2. İnsan, kardeş, dost
3. Ekin, koyun, ekmek, tuz, kese, bereket, servet, kuvvet, katık,
4. Kaval, türkü, destan, bayrak, davul, zeybek, saz
5. Memleket, gönül, sevgi, doğmak, doymak, konmak, inanç, özlem, beşik, mezar

Yukarıdaki sınıflandırmaya dâhil olan sözcükleri değerlendirdiğimizde ortaya çıkardığımız yorumlar şöyledir:

---

¹⁸¹ Metinlerin kenarlarında yer alan numaralar öğrenci ders kitabında metnin kaçınıcı sayfada yer aldığını gösterir. Metinler ekler kısmında aynı sıraya göre verilmiştir.

Birinci grupta yer alan sözcükler şairin ülkesinin fiziksel ve doğal özelliklerini ifade eder. Şair bu sözcüklerle ülkesinin doğal güzellikleri karşısında duyduğu hayranlığı belirtmiştir. İkinci grupta yer alan sözcükler şairin ülkesinin manevi değerlerini yansıtır. Ülkesindeki en büyük manevi zenginlik olarak kardeş ve dost bildiği insanları görmektedir. Üçüncü gruptaki sözcükler ülkenin ekonomisi hakkında önemli ipuçları verir. Şairin ülkesinin kırsal kesiminin geçim kaynaklarını ifade eder bunlar. Buradan da şairin köyde veya küçük bir yerleşim biriminde doğup büyümüş, köy yaşantısını bilen bir kişi olduğunu çıkarabiliriz. Dördüncü bölümdeki sözcükler şairin ülkesinin kültürel unsurlarını yansıtır. Şair müziğini ve oyunlarını ülkesinin aynası olarak görmüştür. Beşinci bölümde belirttiğimiz sözcüklerle de şair, ülkesinin kendisi için ne anlama geldiğini ifade etmiştir. Ülkesini, doğduğu, doyduğu yer olarak görmüş, beşiği ve mezarı olarak tanımlamıştır.

Şairin doğadaki birçok varlıktan yaptığı seçimlerden, onun Anadolu insanını ve bu insanların yaşamlarını yakından tanıyan, ülkesinin fiziksel, kültürel zenginliklerine hayran, dar gelirlili bir çevreden yetişmiş bir insan olduğu sonucunu çıkarabiliriz. Seçimlerini sıralarken kullandığı sıfatlar(iyi yürekli, çiğdem kokulu, damarlarımda dolaşan, güzel, sıcak) hep olumlu anlamlar içeren, hayranlık ve bağlılık ifade eden sıfatlardır. En çok tekrar edilen “memleketim” sözcüğü, şairin sadece yaşadığı yeri değil tüm ülkeyi kendi evi olarak gördüğünü ortaya koyar. Şiirdeki başlık şiirin içeriğini yansıtmaktadır, ancak ilgi çekici bir başlık değildir.

Şiir beş bölümden oluşmaktadır. Belirli bir nazım birimi yoktur. Ölçü kullanılmamış ancak dördüncü bölüm on birli hece ölçüsüyle yazılmıştır. Bir uyak düzeninden bahsetmek mümkün değildir. Ancak şiirde yer yer yarım uyak, tam uyak, redif kullanılmıştır. Altıncı sınıf öğrencisi birinci kademedede sadece anlamı üzerinde durduğu şiiri artık analiz etmeye, şekil ve içerik yönünden tanımaya başlar. Serbest şiir ile ölçülü şiir arasındaki farkı görür. Bu şiir ne serbest şiir için ne de ölçülü şiir için iyi bir örnek oluşturmaz. Şair serbest bir şiir yazmış ancak halk şiirinin özelliklerinden yararlanmadan da edememiştir. Şekil açısından altıncı sınıf öğrencilerinin kafasını karıştırabilecek niteliktedir.

Şairin seçtiği “yurt sevgisi teması” çocuk edebiyatı ve milli eğitimin amaçları açısından doğru bir seçimdir. Şiirde sade bir anlatım kullanılmıştır. Bilinmeyen sözcük

sayısı çok azdır. Eser, bir şiirden beklenen edebi zevki ve estetik hazzı duyurmamaktadır. Şair kendi zihnindeki Türkiye imajını anlatmış fakat bunu yaparken didaktik tavrıdan kaçamamıştır. Şiirde benzetme ve kişileştirmelerden bol miktarda yararlanılmıştır.

2. METNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

ESKİCİ – HİKÂYE, s. 16

Türk edebiyatının önemli hikâyelerinden olan Eskici bugüne kadar Türkçe kitaplarında çok yer almıştır. Bu hikâyede verilmek istenen mesaj ana dilinin bir insanı yaşama bağlayan en önemli unsurlardan olduğudur. Hikâye ile dil bilinci kazandırmak hedeflenmiş, insanların kendi dillerini konuşmadıkları memleketlerde yalnız ve mutsuz hissedebilecekleri vurgulanmıştır.

Öyküdeki toplam cümle sayısı 87'dir. Cümlelerin çoğu uzun tutulmuştur, en uzun cümle 47 sözcükten oluşmaktadır. Cümlelerin bu kadar uzun olması 6. sınıf öğrencisi için yorucudur. Tema "dil sevgisi" olarak seçilmiştir. Özellikle küresel gelişmelerin dünya dillerinde tahribata yol açtığı, İngilizce'nin hâkimiyetinin yaşandığı günümüzde öğrenciler açısından çok yararlı bir konu seçilmiştir.

Ana kahramanın bir çocuk olması çocukların metne karşı ilgisini artıran bir unsurdur. Metindeki kahramanlar Eskici, Hasan, Hasan'ın halası ve mahallenin çocuklarıdır. Kişiliği belirli olan, konuşturulan sadece Hasan ve Eskici'dir. Hasan'ın kişiliği ve hisleri tamamen yazar tarafından verilmiştir. Yazar Hasan'ın Arapça'yı anlamaya başladığı halde inatla konuşmadığını, ısrarla sustuğunu belirtir. Beş yaşında bir çocuktan beklenmeyecek bir karakter özelliği sergilenmiştir. Eskici portresi çok güzel çizilmiştir, yazarın betimlemeleri sayesinde zihnimize eksiksiz bir resim çizilebilmektedir.

Asıl olay Filistin'in ücra bir kasabasında geçer. Bunun dışında İstanbul'dan Hayfa'ya yolculuk sırasında yaşananlar anlatılır. Filistin'den Arabistan diye

bahsedilmesi 6. sınıf öğrencileri açısından kavranması zor bir bilgidir. Metnin altına Filistin'in bu tarihlerde henüz bağımsız bir ülke olmadığını belirtilmesi gerekir.

Metinde geçen zamanı kestirmek de yine 6. sınıf öğrencileri için zordur. Hasan beş yaşındadır ve Filistin'in ücra bir kasabasına birçok aktarma yaparak ulaşır. Yolculukta ona kimin eşlik ettiğine değinilmediği için kurguda bir eksiklik vardır. Eskici, mesajı net bir hikâyedir. Bu bakımdan çocuklara uygundur. Planlamada bölümlerde olması gereken tüm özellikler mevcuttur. Metinde sadece “üzerinden ağır bir yük kalkmak” deyimine yer verilmiştir. Ancak birçok mecazlı söyleyiş kullanılmıştır. En çok kullanılan söz sanatı benzetmedir.

Metinde çok sayıda bilinmeyen sözcük geçer: Rıhtım, ücra, vardiya, kampana, yalçın, entari, perçem, aya, mıhlamak, mundar, avurt, biteviye, aheste, kösele, çiriş. Öykü kitaba alınırken sözcük bakımından da öğrencilerin seviyesine göre uyarlanmalıydı. Çünkü sözcüklerin birçoğu cümlenin gidişinden de çıkarılamayacak niteliktedir.

3. METNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

SEVGİ PAYLAŞTIKÇA ÇOĞALIR- DENEME, s.22

Metinde seçilen sözcükler çocukların günlük hayatlarında kullandıkları sözcüklerdir. Altıncı sınıf öğrencisine yabancı gelebilecek bir sözcük bulunmamaktadır. Üslup bakımından oldukça zayıf bir metindir. Yer yer anlatım bozukluklarına rastlanmaktadır.

Örnek: “Öğretmenimiz, -bu birkaç saat onları kendi kardeşinizmiş gibi görürseniz, ilgilenirseniz çok mutlu olurlar- demişti.” (Onlarla-dolaylı tümleş eksikliği)

Örnek: “Annemle birlikte yetiştirme yurduna giderek okul idaresi ile görüştük.” (Mantık hatası: Yetiştirme yurdunda yurt idaresi ile görüşülür.)

Örnek: “Yaşamımın en huzurlu uykularından birini uyudum.” (uyku uyumak yanlış bir kullanım)

Metin öğretmen kılavuz kitabında “deneme” olarak verilmiştir. Oysa yazı kişisel duygu ve düşüncelerin samimi bir dille anlatılmasına dayanmaktan çok bir konu ile ilgili anıların zamanda sıçramalarla anlatılmasından ibarettir. Deneme türünün özelliklerini barındırmamaktadır ve bu bakımından tür bilgisi çalışması yapmaya uygun bir metin değildir. Olaylar birden fazla mekânda ve birden fazla zamanda geçmektedir. Mekânlar ve zamanlar arası geçiş akıcı bir biçimde yapılamamıştır.

Yetiştirme yurdunda yetişen üç çocuk ve bu çocuklara ablalık yapan yazar ve yazarın eşi metinde geçen kişilerdir. Yazar, öğrenciliğinden itibaren yetiştirme yurdunda büyüyen çocuklarla ilgilenen bir kişidir. Üç çocuk ise vefalı, çalışkan, yetiştirme yurdu şartlarına rağmen başarıyı yakalamış çocuklardır. Kahramanlar olumlu, örnek alınabilecek özelliklere sahiptirler. Yazar bir paragrafta kendisi henüz öğrenciyken çocuklarla yaptığı bir konuşmayı aktarır. Metinde kahramanlara yaş ve gelişim düzeylerine uygun özellikler yüklenmesine dikkat edilmemiştir. Bir öğrencinin yaşına uygun olmayan, adeta bir büyüğün ağzından aktarılan bir konuşma geçer. “Çevremizdeki zor durumda olan insanlara karşı duyarsız olmamalıyız, yetiştirme yurtlarındaki çocuklarla ilgilenmek toplumsal bir sorumluluktur.” gibi önemli yan fikirlere değinilmiştir. Verilmek istenen ana fikir metne başlık olarak seçilmiştir: Sevgi paylaştıkça çoğalır. İşlenen temalar, ana fikir öğrencilere olumlu özellikler kazandırabilecek niteliktedir. Soyut temalar örneklerle somutlaştırılmıştır. Metin olumlu çağrışımlar içerir ancak bir bütünlükten yoksundur, acemi bir dille kaleme alınmıştır.

Resimlerle metinler arasında bazı uyumsuzluklar vardır. Resimler çizen kişinin metni okumadığı düşüncesini uyandırmaktadır. Yazar öğrenciyken bir yetiştirme yurdunu ziyaretinden bahseder. Aynı sayfanın altındaki resimde çocukları ziyaret eden kişi, öğrenci yerine yetişkin şeklinde çizilmiştir. Bir sonraki sayfada yazar okulunu bitirip çeşitli yerlerde çalıştığını, evlenip yurt dışına gittiğini ve tatil için bir yaz Türkiye’ye döndüğünü anlatır. Yani aradan uzun zaman geçmiştir, buna rağmen bu bölümdeki resimde bulunan kadın yıllar önceki haliyle aynıdır. Üstelik aralarında yaş farkı olması gereken diğer kahramanla aynı yaşta çizilmiştir. Resimlerde insanların kafa-vücut oranları, ışık-gölge gibi basit kurallar bile göz ardı edilmiştir.

4. METNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

KELOĞLAN İLE SİHİRLİ KUŞ –MASAL (DİNLEME METNİ)

Metinde kahramanlar çok az konuşturulmuştur. Kahramanların konuşturulduğu cümlelerde de karakterlerin kültür seviyelerine ve yaşam biçimlerine uygun sözcükler kullanılmıştır. Bu sözcükler kahramanların günlük hayatta kullandıkları araç gereçleri yansıtır.

Metinde genel olarak 6. sınıf öğrencilerinin anlayacağı sözcükler kullanılmıştır. Sadece metinde ismi geçen bazı araç gereçler günümüzde özellikle şehir hayatında artık kullanılmayan eşyalar olduğu için çocuklara yabancı gelebilir. Fakat metnin eski zamanlarda geçtiği göz önünde bulundurulduğunda bu isimlerin kullanılması kaçınılmazdır. Ayrıca her çocuk edebiyatı eserinde çocuklara belirli sayıda sözcük kazandırılmalıdır. Bu metinde de çocuklar eski araç gereç isimlerini öğrenmiş olacaklardır.

Örnek: Gergef, nakış, has, gerdan, mercan, çevre(sırma işlemeli mendil), çıkın, azık, külah, sırma, telek, civan.

Masal 85 cümleden oluşmaktadır. Cümle uzunlukları genel olarak 6. sınıf öğrencileri için uygundur. Bazı cümleler gereksiz biçimde birleştirilmiştir.

Örnek: “Dağlar aşmış, dereler geçmiş, çıkınındaki azığı tükettiği bir gün bir garipçe kuş gelmiş, yorgun kanatlarla bir çalı dibine atmış kendini.” (20 kelime)

Bu cümle 4 cümlelerin virgülle bağlanması sonucu oluşmuş sıralı birleşik cümledir. Cümlelerin bu kadar uzatılması yerine noktayla birden fazla cümleye bölünmesi çocuklar açısından daha uygun olacaktır. Masalda çok fazla devrik cümleye yer verilmiştir. 85 cümleden 18 tanesi devrik cümle olarak kurulmuştur.

Masalda fiilimsilerle kurulmuş girişik bileşik cümlelere, sıralı bağlı cümlelere, basit cümlelere, kurallı ve devrik cümlelere, isim ve fiil cümlelerine yer verilmiştir. Çocukların farklı cümle türleri ile karşılaşması açısından masaldaki cümle çeşitliliği olumlu bir özelliktir.

Masalda söz sanatlarına yer verilmemiş ancak dilin bir zenginliği olan ikilemelere ve bol miktarda deyim yer verilmiştir.

Örnek: Gözünü dikmek, kısmeti ayağına gelmek, kendini kaybetmek, canı çekmek, ağzı açık kalmak, küçük dilini yutmak, yola düşmek, ağına düşmek. Masalda kullanılan ikilemeler de şunlardır: Yayan yapıldak, dağ bayır, vara vara, dere tepe.

Genellikle masalarda başkahraman olmasına alıştığımız Keloğlan bu masalda farklı bir konumdadır. Padişahın kızına kendisi talip değildir, tam tersine âşıkları kavuşturmak gibi bir görev üstlenir. Şahıs kadrosunun dar olması ve Keloğlan'ın alışılmış başkahraman tipinde yer almaması başkahramanı belirsiz kılmaktadır.

Padişaha diğer kahramanlara olduğu gibi olumlu özellikler yüklenmiş, kızının mutluluğu için çabalayan bir baba portresi çizilmiştir. Masalda padişah ile Murat Şah arka plandadır. Murat Şah'ın neden periler tarafından tıslımlandığı açıklanmayarak kurgu hatası yapılmıştır. Keloğlan'ın da padişah kızına neden yardım ettiği üzerinde durulmamıştır, bir tesadüf eseri masala dâhil olmuş ve yine bir tesadüf eseri sultana yardım etmiştir. Bu da bir kurgu hatasıdır. Keloğlan masalarda saf, yufka yürekli, yardımsever biri olarak tanıtılırken bu masalda Keloğlan'ın bu özelliklerine değinilmemiştir. Tesadüf eseri tıslımlanarak kuş haline getirilmiş şah ile karşılaşır, prensese de yine tesadüf eseri yardım eder. Niyeti ne şaha ne de sultana yardım etmektir. Bu durumda masalda verilmek istenen mesaj konusunda netlik bulunmamaktadır.

Kahramanların karakter özellikleri okuyucuya örnek olarak gösterilmemiştir. Oysa masalarda belirli toplumsal değerler, erdemler verilmeye çalışılır. Kahramanlara olumlu veya olumsuz özellikler yüklenmemesi, verilmek istenen mesaj konusunda bir karışıklık doğurmuştur.

Masalın giriş bölümü çok kısa tutulmuştur. Okuyucu olay örgüsüne birden bire dâhil edilir. 85 cümleden sadece 3'ü girişi cümlesi özelliğini taşımaktadır. Bu üç cümleden biri tekerleme cümlesidir. "Bir varmış bir yokmuş" biçiminde olan bu cümle de çok kısa tutulmuştur. Oysa halk masallarında metne hazırlık kısmı, tekerlemenin yer aldığı döşeme bölümü, çok önemlidir. Belli ki yazıya aktarılırken bu özelliğe çok dikkat edilmemiştir. Derleyen masalın başına halk masallarında örneğine bol rastladığımız tekerlemelerden birini koyabilirdi. Gelişme bölümünde iç içe geçmiş olaylar anlatılır.

Bu iç içe geçmiş olaylarda Keloğlan'ın kullanılması masalda bir karışıklığa yol açmaktadır. Keloğlan arka plandadır ve olaylara dâhil olmasındaki sebep çok belirsizdir.

Masalda Türk kültürünü yansıtan unsurlara ve sözcüklere rastlanmaktadır. Bu, yeni nesillere kültürel aktarım açısından olumlu bir durumdur. Masalda geçen padişah, sultan, şah, saray, hamam, nakış işlemek, âşık olunan delikanlıya genç kızın kendi işlediği mendili vermesi gibi kavramlar Anadolu kültürünü yansıtmaktadır.

Padişahın, kızının derdine çare bulmaya çalışması olumlu bir mesajdır. Fakat Keloğlan'ın kuşu yemek istemesi, sonra da onu yemekten menfaati için vazgeçmesi olumsuz bir iletidir.

Perilerin, şahı bilinmeyen bir sebepten ötürü tılsımlamaları “Masal bu ya perilerin ağına düşmüş bir gün.” sözleriyle anlatılır. Burada perilere olumsuz bir özellik yüklenmiştir. Fakat Keloğlan tesadüfen Murat Şah'ın periler tarafından esir edildiği saraya girdiğinde perilerin Murat Şah için hazırladığı mükellef bir sofraya ve şahı karşı duyulan bir saygıyla karşılaşır. Periler ona kötülük yapan karakterler değil, adeta şahın hizmetkârlarıdır. Burada da bir mesaj kargaşası vardır. Mesaj gibi konuda da bir belirsizlik vardır. Konu aşk gibi gözükür ancak net değildir.

Masalda noktalama ve yazım kurallarına bazı yerlerde uyulmamıştır. Birçok cümle nokta ile bitirilmesi gerekirken, virgülle sonraki cümleye bağlanmıştır. Büyük harflerin kullanılmasında da bir hata yapılmıştır:

Örnek: Dağlar aşmış, dereler geçmiş, çıkınındaki azığı tükettiği bir gün bir garipçe kuş gelmiş, yorgun kanatlarla bir çalı dibine atmış kendini. (Dağlar aşmış, dereler geçmiş. Çıkınındaki azığı tükettiği bir gün bir garipçe kuş gelmiş, yorgun kanatlarla bir çalı dibine atmış kendini.)

Örnek: “Hemen dolaptan fırlamış, Kendini bu perili saraydan dışarı atmış.”

(Virgülden sonraki cümleye küçük harfle başlanır.)

5. METNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

ATATÜRK- BİYOGRAFİ, s.27

Atatürk, ülke olarak çocuklarımızın en çok tanınmalarını istediğimiz devlet büyüğüdür şüphesiz. Atatürk ilkeleri birinci sınıftan itibaren Atatürk konulu birçok metinde verilmeye çalışılır, ancak bu amaca hizmet etmenin ilgi çekici metinlerle olabileceğini dikkate almamaktayız. Atatürk, öğrencilere siyah-beyaz, silik fotoğraflarla, birbirine benzeyen kuru metinlerle anlatılmaya çalışılmaktadır. Bahsettiğimiz kusuru bu metinde de görmekteyiz. “Türkiye Cumhuriyeti’nin kurucusu Atatürk 1881 yılında Selanik’te dünyaya geldi. Atatürk’ün asıl adı Mustafa’dır. Babasının adı...” gibi klişe cümlelerle başlanmıştır. Metin Atatürk’ün öğrencilik yılları, gittiği okullar, askeriye girmesi, askeri başarıları ve fikir dünyasının anlatılmasıyla son buluyor. Oysa bütün dünyanın bir lider olarak hayranlık duyduğu Atatürk’ün hayatında çocukların bilmediği, onu daha yakından tanınmalarını sağlayacak bir sürü bilgi var. Yaptıklarının yanında kişiliğinde örnek gösterilebilecek özellikler var.

Metinde Atatürk’le ilgili 6. sınıf öğrencilerinin çok iyi bildikleri konulara değinilmiştir. İlgi çekmek, merak uyandırmak gibi bir amaç güdülmemiştir. Kullanılan dil akıcı olmaktan uzaktır. O dönemi yansıtan özel isimler çocuğun anlayamayacağı türdendir, bunların günümüz Türkçesi’ndeki karşılıkları parantez içinde verilmeliydi: Mülkiye İdadisi, Askeri Rüştiye, Manastır Askeri İdadisi, Harp Okulu gibi. Yine Atatürk’ün düşünce yaşamını oluşturan temel dayanaklar akılcılık, bilimsellik, evrensellik biçiminde sıralanmıştır. Bu dayanaklar örneklerle somutlaştırılıp Atatürk’ün düşüncelerinin temellerini nasıl oluşturdukları kavratılmalıydı. 6. sınıf öğrencisinin anlayamayacağı cümlelere yer verilmiştir.

Metinde Atatürk’ün başından geçen ilginç olaylar anlatılabilirdi, böylece metin daha ilgi çekici olabilirdi. Atatürk’ün yaşamını biçimlendiren toplumsal olayların analizi, çocukların yaşı gözetilmeden yapılmış, kişisel görüşleri çok soyut şekilde verilmiştir, nesnellikten uzak, çocuk duyarlılığını yansıtmayan bir metindir.

Metne eklenen resimler de metnin anlatımındaki anlayışla doğru orantılı olarak seçilmiştir. Atatürk'ün çocuklarla çekilmiş, güler yüzlü, samimi birçok fotoğrafı olmasına rağmen askeri üniformayla çektiği bir fotoğraf ve anne-babası ve kız kardeşinin fotoğrafı, Atatürk'ün evinin çok soluk bir resmi kullanılmıştır. Fotoğraflar seçilirken bile çocuklar için seçildiği göz önünde bulundurulmamıştır. Ayrıca fotoğraflar metne ilgi çekici şekilde dağıtılmamış, kalın çerçevelerle yazıdan ayrılmıştır.

6. METNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

ATATÜRK'ÜN KİŞİLİĞİ VE ÖZELLİKLERİ- MAKALE, s.30

Düşünce yazıları soyut kavramları içerdiği için çocuklar açısından anlaşılması zor metinlerdir. 6. sınıftan itibaren kolaydan zora, yakından uzağa ilkeleri doğrultusunda düşünce yazılarına yer verilmesi gerekir. Mustafa Cemiloğlu'nun Türkçe Öğretimi adlı kitabında belirttiği gibi bu türlerin öğretiminde “daha yüzeysel olan ve kolay anlaşılan söyleşi yazısı ile başlayarak denemeye ve fıkraya, en sonunda da makaleye yer vermekte yarar düşünülmektedir.”¹⁸² Oysa kitapta Atatürk'ün kişiliğini konu alan bir makale, 6. sınıfta bir metni tür özellikleri bakımından incelemeyi yeni öğrenmekte olan bir öğrencinin karşısına, üstelik dönemin başında çıkarılmıştır. Konu bir söyleşi biçiminde kaleme alınsaydı gelişim basamakları açısından daha uygun olurdu.

Soyut kavramları içeren, anlaşılması zor bir metin olduğu halde uzun cümlelere yer verilmiştir. Yazı bir makale olduğu için “istiklâl, fedakârlık, idealizm, ülkü, medeniyet” gibi soyut kavramlara değinilmiştir. Bu kavramların fedakârlık dışında hiçbiri örneklerle somutlaştırılmamıştır. İçerdiği kavramlar nedeniyle anlaşılması zor olan metin bir de “istiklâl, taviz, fedai, ebedî, feyizli, idealizm, vasıf, ülkü, ilim, şarapnel” gibi 6. sınıf öğrencilerinin günlük hayatlarında kullanmadıkları, anlamlarını cümlelerin gidişinden çıkarmalarının da çok zor olduğu sözcüklerle daha da ağırlaştırılmıştır.

Türkçe karşılıkları olduğu halde birçok sözcüğün, çocukların anlamlarını bilmedikleri Arapça ve Farsça kökenli olanları tercih edilmiştir.

¹⁸² CEMİLOĞLU, s. 44

Örnek: İstiklâl-bağımsızlık

Ebedi-sonsuz

İlim-bilim

Parçada “Mondros Ateşkes Antlaşması ile ortaya çıkan tehlikeli durumu ilk olarak görüp milletin dikkatini çeken odur.” denilmektedir. Makale altıncı sınıf öğrencilerine hitap ettiğine göre Mondros Ateşkes Antlaşması’nın yarattığı tehlikeli durumun ne olduğu açıklanmalıydı. Atatürk’ün ileri görüşlülüğü, kararlılığı, vatan sevgisi, fedakârlığı, idealistliği gibi özellikleri üzerinde durulmuştur. Ancak bunların nasıl özellikler olduğu örneklerle somutlaştırılmamıştır. Dolayısıyla bu metni okuyan çocuk ne bunların nasıl davranışlar olduğu kavrayabilir ne de kendine örnek alabilir.

Metin plan yönünden de hatalar içermektedir. Giriş ve sonuç bölümleri yer almamaktadır. Öğrenci metne hazırlanmamış; konu tanıtılmamış, konunun önemi vurgulanmamış, ilgi çekilmeye çalışılmamıştır. Savunulan düşünceler sonunda toparlanmamış, genel ifadelerle yer verilmemiştir. Cümleler arasındaki geçiş akıcı bir biçimde yapılmamıştır.

Metnin çocuklar için değil, yetişkinler için yazıldığı dil ve üslubundan, işlenen soyut kavramlardan anlaşılmaktadır. Sözcüklerin sadeleştirilmesi, cümlelerin kısaltılması, soyut kavramların sayısının azaltılması gerekmektedir. Üstelik ilk defa makale inceleyecek olan bu öğrenciler için birçok soyut kavramı barındıran böyle bir makale yerine çok dar bir konudan bahseden, örnekleri ve kanıtları anlaşılır olan bir makale seçilmeliydi hatta makale türünün öğretimi 7. ve 8. sınıflara bırakılmalıydı.

7. METNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

KADIN ULUSUN TEMELİDİR -ANI, S.32

Metinde konu olarak ‘Atatürk’ün kadınlara seçme ve seçilme hakkını tanıması’ seçilmiştir. Atatürk’ün aldığı bu kararı Ankara Kız Lisesi’nde açıklaması ve bir yemekte Türk kadını konusunun konuşulması anlatılmaktadır. Konu öğrencilerin

demokratik bir anlayışa sahip olmalarını ve ülkelerinin yakın tarihindeki önemli gelişmeleri bilmelerini sağlamak açısından doğru bir seçimdir. Metin sade ve anlaşılır bir dille yazılmıştır. “Yazın(edebiyat), amazon kadınları, Kırım” gibi 6. sınıf öğrencilerinin bilemeyeceği sözcük sayısı azdır.

Genellikle anılar birinci kişi ağzından anlatıldığı için akıcı ve ilgi çekici bir üsluba sahiptir. Oysa bu anıda okuyucuya mesafeli ve öğretici bir üslup kullanılmıştır. O nedenle anı okuyanı içine çekememektedir. Okuyucu için okumayı zorlaştıran, dikkati dağıtan bir planlama yapılmıştır. Önce Atatürk’ün bir yemek anısından bahsedilmiş, sonra da Ankara Kız Lisesi’ndeki başka bir anısından bahsedilmiştir. Metinde 2–3 hatta tek cümlelik paragraflar kullanılmıştır. Bu da okumayı zorlaştırmıştır. Diyaloglara yer verilmiştir. Ancak sadece Atatürk’ün konuşmalarına yer verilmiştir, karşısındaki kızların konuşmalarına yer verilmemiştir. “Demokratik anlayışa sahip olma” gibi çok önemli bir tema işlenmiştir. Ancak ilgi çekici bir anlatım kullanılmamıştır. Atatürk’ün kadınlarla çektiği fotoğraflar metinde görsel olarak kullanılmıştır. Bunlar samimi ve konuya uygun fotoğraflardır.

8. METNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

TÜRK MÜZİĞİ VE FOLKLORÜ (DİNLEME METNİ)

Metin dört paragraftan oluşmaktadır, bunların üç paragrafında Atatürk’ün müzik konusundaki görüşlerine ve Türk müziğinin geliştirilmesi için yaptığı çalışmalara değinilmiştir. Başlık olarak “Türk Müziği ve Folkloru” seçilmiştir. Başlıklar konuyu çağrıştıracak biçimde olmalıdır. Metnin başlığında folklor kelimesi bulunmasına karşın içeriğinde folklor kavramı üzerinde durulmamıştır. Konunun verilisinde bir belirsizlik vardır. Giriş paragrafından konunun “güzel sanatlar” olduğu, başlıktan ise “Türk müziği ve folkloru” olduğu anlaşılmaktadır. Oysa konu olarak “Atatürk’ün Türk müziğine verdiği önem” seçilmiştir.

Altıncı sınıf öğrencisinin ilgi ve ihtiyaçlarına uygun bir metin değildir. Müzik çocukların sevdiği ve yakın oldukları bir konudur. Ancak bu metinde müzik, soyut,

yaşlarına uygun olmayan bir biçimde ele alınmıştır. Ulusların gelişimi ile müzik arasındaki bağdan bahsedilmiş, fakat bu bağ örneklerle somutlaştırılmamıştır. Türkçe sözcüklerin kullanılmasına da özen gösterilmemiştir. Bazı sözcüklerin Türkçe karşılıkları olduğu halde yabancı kökenli karşılıkları tercih edilmiştir.

Örnek: Vasıta – araç

Mevcut olmak - var olmak

Folklor – halk bilimi

Cümlelerin kısa tutulmasına özen gösterilmemiştir. Örneğin 32 sözcükten oluşan bir cümleye yer verilmiştir. Planda da bazı hatalar yapılmıştır. Giriş bölümünde işlenecek konu doğru tanıtılmamıştır. Daha okuyucu metne hazırlamadan yazar fikirlerini ispatlamak için Atatürk'ten yaptığı uzun bir alıntıyı ikinci cümlede kanıt olarak sunmuştur. Kanıt niteliğindeki bu alıntının gelişme bölümüne bırakılması gerekirdi.

“Müzikle ilgili olmayan varlıklar insan değildir.” cümlesi geçmektedir. Bu cümle olumsuz çağrışımlar içeren, altıncı sınıf öğrencisine uygun olmayan bir cümledir. “Müzik gibi yaygın bir sanat dalının, insanın kültürel benliği üzerinde ne denli etkili...” cümlesinde geçen “kültürel benlik” sözü çocukların anlayamayacağı soyut bir kavramdır. Üstelik kavramın açıklamasına da yer verilmemiştir. Yine metinde folklor kelimesi geçer, ancak geçtiği cümlelerden bu kelimenin anlamını çıkartmak mümkün değildir. Metni okuyan çocuklar tanımı ve açıklaması yapılmadığı için folklor kelimesini halk oyunları olarak algılayacaklardır.

Dil ve anlatım bakımından kuru, ilgi çekici olmayan bir metindir. Parçada yazarın kendine ait dokuz cümlesi olmasına karşılık Atatürk'ten aynen alınan ön üç cümle bulunmaktadır. Yazı Atatürk'ün müzikle ilgili sözlerini bir araya getirmek için yazılmış gibidir. Uzun cümleleri barındırmasına, soyut kavramlar içermesine, konunun ele alınışı ve üslup bakımından çocuk okuyucunun ilgisini çekemeyecek nitelikte olmasına rağmen dinleme metni olarak seçilmiştir. Üstelik makale türü soyut kavramları içerdiğinden altıncı sınıf öğrencileri için uygun değildir. Dinleme metni olarak belirlenmesi öğrencilerin metni anlamasını daha da zorlaştıracaktır.

9. METNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

ALO... GRAHAM BEL –TİYATRO, s.37

Metinde gerçek ile hayal iç içedir. Metnin kahramanları Pınar, Ayşegül ve Düş Robotu'dur. Ayşegül ile Pınar günümüzde yaşayan, günlük hayatta karşılaşılabileceğimiz iki çocuktur. Düş Robotu ise Ayşegül'ün olağanüstü özelliklere sahip olan robotudur. Metinde sade ve anlaşılır bir dil kullanılmıştır. Kahramanların yaş, kültür ve yaşama biçimlerine uygun sözcükler kullanılmıştır. Öğrencinin anlayabileceği, günlük hayatta kullandığı sözcükler tercih edilmiştir. Sadece Graham Bel'in buluşlarını yansıtan gramofon, fonograf, telgraf gibi sözcükler artık günlük hayatta kullanılmamaktadır. Bu birkaç sözcük de çocukların kelime dağarcıklarına katkıda bulunacaktır. Diyaloglar anlaşılır ve sıkıcı olmayacak biçimde kısa tutulmuştur.

Metin iki ayrı yerde, iki ayrı zamanda geçer. Olayların bir kısmı günümüzde, sıradan bir evde, bir kısmı da kahramanların zaman içinde yolculuk yaparak gittikleri 19. yüzyılın sonlarında Graham Bel'in laboratuvarında geçer. Tiyatronun konusu "Graham Bel'in buluşları"dır. Metinde "insanlığa hizmet etmiş kişileri tanıma ve sayma değeri"ne vurgu yapılmıştır. Bilim insanlarını insanlığa yaptıkları katkılarından ötürü tanıyıp, onlara değer vermemiz gerektiği, bütün buluşların çok uzun ve değerli emeklerin sonucunda gerçekleştiği, bilim insanlarının hayatlarının her dakikasını bilime adadıkları, buluşçuların haklarının korunması gerektiği gibi birçok önemli temaya değinilmiştir. Metnin ana fikri, doğrudan Düş Robotu denilen hayalî kahramanın ağzından verilir: "Her buluşun altında düş gücü vardır." Gerek seçilen konu gerekse vurgu yapılan değerler ve savunulan yan fikirlerle ana fikir olumlu çağrışımlar içerir. Çocukların zihinsel ve kişilik gelişimlerine katkıda bulunur.

Metin konuya uygun resimlerle desteklenmiştir. Resimler içerikle ilgili şekilde yerleştirilmiştir. Ancak çizim kalitesi bakımından ve estetik bakımdan yetersiz resimlerdir.

10. METNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

GELECEĞİN DÜNYASI -FANTASTİK HİKÂYE, s.41

Hikâye 2035 yılında geçmektedir. Yazar öğrencilere yaklaşık 40 yaşına geldiklerinde dünyanın teknolojik imkânlar bakımından ne durumda olacağını anlatmaktadır. Metinde anlatılmak istenen topluma ve insana değin hiçbir değere rastlamıyoruz. Yazar geleceğin dünyasında okuyucuyu gezintiye çıkarır. Ama müze gezer gibi okuyucu suya sabuna dokunmadan hikâyeden çıkmaktadır. Okuyucuya iletilmek istenen bir görüş, üzerinde düşünülmesi istenen bir ileti yoktur.

Metni okuyan kişinin çıkaracağı ana fikir şudur: “Gelecekte bizi teknolojik açıdan çok farklı bir hayat bekliyor.” Bu hayatın bizim için iyi mi, yoksa kötü mü olduğuna dair bir yorum yapılmamıştır. Yazarın anlatım tarzından bu hayatı olumlu bulduğu sonucunu çıkarabiliriz. Oysa metinde modern, rahat ama insan doğasına aykırı, duygu yönünden eksik, makinelerin insanlar adına her şeyi yaptığı bir dünya anlatılmaktadır. Örneğin metinde 40 yaşında birinin, “nanoteknoloji tedavisi” sayesinde olduğundan çok genç gösterdiği, kişinin anne babasıyla aynı yaşta görüldüğü anlatılmıştır. Çocukların, doğal yaşamın en güzel yaşam biçimi olduğunu, her yaşın ayrı bir değeri olduğunu, fiziksel değişimlerin yaşamın bir parçası olduğunu bilmeleri gerekir. Yazarın kurduğu cümlelerin altında tıbbi müdahalelerle insanın değiştirilebilmesinin olumlu bir gelişme olduğu iletilmesi yatmaktadır. Bir başka paragrafta Harry Potter’in filminin 3 boyutlu olarak izlenebildiği belirtilmiştir. Harry Potter birçok çocuk edebiyatçısı, eleştirmen ve eğitimci tarafından çocuklara uygun olmadığı savunulan bir kitaptır ve seri kitap biçiminde sürekli devamı basılan ticarî bir nesne olarak sunulmaktadır. Tartışmalı bir eseri yazarın metne almaması gerekirdi. Genetiğiyle oynanmış bir hayvandan söz edilmektedir. Hayvanların genleriyle insan zevki için oynanmasının etik olmadığı yazar tarafından önemsizdir. Genetik yapısıyla oynanmış meyve ve sebzelerin insan sağlığını tehdit ettiği bilindiği halde genetiği değiştirilmiş çileklerden övgüyle söz edilmektedir. Yine başka bir paragrafta “...haberleri okumak yerine görüntüleri izliyorsun.” denilmektedir. Günümüzde okumayı sadece izlediğimiz için hafızamızın ve yorum yapma yetimizin gelişmediğine dikkat çekilmekteyken metinde

“İzleyebiliyorsan okumakla uğraşma” gibi gizli bir iletinin yattığını görmekteyiz. Çalışmanın, üretmenin, çaba göstermenin değeri yadsınmıştır.

Belki bu yazıyı okuyan nesli buna benzer bir dünya bekliyor olabilir. Ancak yazarın, böyle bir dünyayı, kusursuz, özenilecek bir dünya gibi göstermemesi, olumlu yönlerinin yanında olumsuz yönlerinin de olduğunu belirtmesi gerekirdi. Çocukların teknolojinin insan maneviyatına yaptığı olumsuz etkiler konusunda bilinçlendirilmesi gerekir.

Metnin kahramanları üzerinde durulmamış, fiziksel ya da ruhsal portreleri çizilmemiş, sadece herkesin çok genç gösterdiği belirtilmiştir. Zaten metinde robot gibi hareket eden, tedirgin olmayan, üzülmeyen, sevinmeyen ve kızmayan insanlar yer almıştır. Kahramanların işlenişi de bu bakımdan çok doğru olmamıştır. Planlama öykü türünün özellikleri çerçevesinde yapılmamıştır. Okuyucu metne hazırlanmadan, iki cümleden oluşan bir giriş yapılmıştır. Sonuç bölümü de bulunmamaktadır. Bu da yazarın hangi duygular içinde metni yazdığını anlamamızı ve ana fikri bulmamızı zorlaştırmaktadır. Yazı alt başlıklarla bölümlere ayrılmıştır. Bu metnin akıcılığını ve bütünlüğünü bozmuştur.

Metinde sade ve anlaşılır bir dil kullanılmıştır. Az sayıdaki bilinmeyen kelime de olayların geçtiği çevreyi yansıtmaya yönelik sözcüklerdir: Nanoteknoloji, holografik, genetik, envanter, mekik, biyometrik, e-gazete. Metin üslup yönünden zayıftır. Söz sanatlarına, mecazlara, betimlemelere, deyimlere, ikilememelere neredeyse hiç rastlanılmamaktadır. Başlık içeriği eksiksiz yansıtmaktadır.

Tüm kusurlarına rağmen metni çocuklar için ilgi çekici kılabilen özellik seçilmiş olan konudur. İnsanoğlu bilinmeyi, geleceği hep merak etmiştir. Ancak burada anlatılanlar öğrencilere yeni ufuklar açacak nitelikte değildir. Her gün sinema ve televizyonlarda gelecekte bahseden filmlerin çoğunda gösterilmiş araçlardan ve durumlardan söz edilmiştir. Resimler kitabın diğer metinlerine göre daha ilgi çekicidir. Konuyu da çok iyi yansıtmıştır.

11. METNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

EDİSON – BİYOGRAFİ, s.47

Biyografiye konu olarak seçilen Edison, çocukların yabancı olmadıkları, ilgilerini çekebilecek bir isimdir. Biyografinin giriş kısmında Edison'un geç yürüme ve geç konuşma kusurundan bahsedilmiş olması hem merak uyandırmakta hem de ünlülerin, çok başarılı kişilerin de kusursuz olmadıklarını ortaya koyması bakımından olumlu bir mesaj içermektedir. Yine “ilkokul öğretmeninin başarılı olamayacağını” söylemesi başarısızlıkların altında değişik sebepler yatabileceğini anlamalarını hem de kendilerini başarısız bulduklarında, bu durumu değiştirebileceklerini görmeleri açısından önemlidir.

Edison'un içinde bulunduğu sosyal şartlar, örneğin ailesinin fakir olması basit ve anlaşılır şekilde verilmiştir. Edison'un bilime merakının çocukluktan başladığı basit ve eğlenceli örneklerle açıklanmıştır. Yazar bilime ilginin çevremizdeki basit olayları gözleyerek başladığını da vermek istemiştir. Edison'un çok kitap okuması, fakir oldukları için ailesine katkıda bulunması, denemekten pes etmeyip mücadelecı bir tavır sergilemesi gibi temalara vurgu yapılmıştır.

Edison kusursuz bir insan olarak verilmemiştir. Dehasının yanında hatalarının, eksikliklerinin de ortaya koyulması çocuk biyografilerinde aranan bir özelliktir. Kahraman insanüstü bir varlığa dönüştürülmemiş ancak olumlu özellikleri çocuklara örnek gösterilmiştir. Çocukluğundan başlayıp ölümüne kadar tüm yaşadıklarına kısaca değinilmiştir. Elbette ki üzerinde en çok durulan özelliği insanlığa yaptığı hizmetlerdir. Edison'a yapmış olduğu bu katkılardan dolayı saygı duymamız gerektiği günlük hayattan örneklerle somutlaştırılmıştır.

Giriş kısmında Edison'un doğumuna, çocukluğuna, ülkesine ve ilkokul yıllarına değinilmiştir. Gelişme bölümünde bilime duyduğu merakın ve bitmeyen azminin onu bilim adamı olmaya götüren serüveni anlatılmış, sonuç bölümü sadece evliliğini ve ölümünü anlatan iki cümle ile bitirilmiştir. Sonuç bölümü Edison'un hayatımızdaki öneminden bahseden, insanlığa hizmet etmiş kişileri tanıyıp onlara değer vermemiz gerektiğini içeren cümleler ile bitirilebilirdi.

Biyografi sade ve anlaşılır bir dille yazılmıştır. Bir bilim insanı anlatıldığı için onun icatlarını içeren bilinmeyen bir takım terimlere rastlanmaktadır ama bunların çoğu metnin içinde tanımlanmıştır. Bir biyografi türünden beklenen özellikleri içinde barındıran, çok önemli temaların işlendiği, çocukların ilgi ve ihtiyaçlarına cevap veren bir metindir. Metin Edison'un hayatını ve buluşlarını yansıtan fotoğraflarla süslenmiştir.

12. METNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

ÇOCUKLAR DOĞUŞTAN BİLİM ADAMIDIR (DİNLEME METNİ)

Metinde çok sade ve 6. sınıf öğrencisinin düzeyine uygun bir anlatım kullanılmıştır. Çocuğun anlayacağı, günlük dilde karşılaşılabilecek sözcüklere yer verilmiştir. Cümleler çocuk okuyucuya uygun uzunlukta kurulmuştur. Sadece 25 sözcükten oluşan bir uzun cümle kullanılmıştır. Bu cümle de basit ve anlaşılır yapıdadır. Türkçe kökenli sözcüklerin kullanılmasına özen gösterilmiştir.

Örnek: düş-rüya	deneme-sınama	gereksinim-ihtiyaç
Yanıt-cevap	yılmak-pes etmek	değerli-kıymetli
Değın-kadar	beceri-yetenek	

Metnin konusu 'çocukların çevrelerine karşı duyduğu merak'tır. Yazar konuyu işlerken karşılaştırma, açıklama, örnek gösterme gibi anlatım biçimlerinden yararlanmıştır. 'Bilime ilgi duymak, sorularımızın yanıtlarını araştırmamız gerektiği, sorulara yanıt aramamın yöntemlerinin bilinmesi gerektiği, öğrenmenin en iyi yolunun denemek olduğu' gibi konulara dair birçok yan fikir işlenmiştir. 'Dünyayı, merak eden ve sorularına yanıtlar arayan insanlar döndürür.' ana fikri çocuklar açısından eğitici, onları başarılı olmaya istek duyuracak niteliktedir.

13. METNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

PULSUZ DİLEKÇE – MEKTUP, s.51

Mektup anlaşılır bir dille kaleme alınmıştır. Bilinmeyen kelime sayısı azdır, bilinmeyen bir iki kelime de cümlenin gidişinden çıkarılabilecek niteliktedir. Metin bir çocuğun ağzından yazılmıştır fakat çocuk üslubu kullanılmamıştır. Kelimelerin kullanılış biçimi, yapılan tespitler bir çocuğun gerçekleştiremeyeceği niteliktedir. Zaten Yörükoğlu bu durumu çocuğun ağzından söylediği “Bütün duygu ve düşüncelerimi dile getirebilseydim, size şunları söylemek isterdim.” cümlesiyle açıklamıştır. Çok kısa cümleler tercih edilmiştir. Metinde her çocuğun hissettiği ama analiz edip ifade edemeyeceği durumlar yansıtılmıştır.

Mektupta mektubun yazılış amacını, hangi şartlar ve duygular içinde yazıldığını açıklayan bölüm giriş bölümüdür. Bu mektubun giriş bölümü tek cümleyle kısaca geçirilmiştir. Öğrenci metne biraz daha hazırlanabilirdi. Metin sonuç bölümünde mektubun yazılış amacını içeren anlamlı bir ana fikirle son bulmuştur.

Mektupta ağzından mektup yazılan çocuk da, mektubun ulaşacağı anne-baba da olumlu ve olumsuz taraflarıyla birlikte verilmiştir. Hiçbir kahraman mükemmelleştirilmemiştir. Bu nedenle kahramanların verilişi bakımından metin çok başarılıdır. Metinde ‘kendini tanıma’ teması çerçevesinde anne-baba davranışları konu alınmıştır. Anne-babaların farkında olamadan çocuklarına karşı takındıkları yanlış davranışlar eleştirilmiştir. Konu çocukların güncel hayatı ile doğrudan ilgilidir ve gerçeğe uygun işlenmiştir. Aynı sıkıntıları evde yaşadıkları için konu ilgilerini çekecektir. Mektup aslında büyüklere yazılmıştır ama çocukların da anlayabileceği niteliktedir.

Metinde verilen yan fikirler ve ana fikir dolaylı yoldan değil doğrudan verilmiştir. Tüm cümleler ana fikre hizmet eden niteliktedir. ‘Nasıl ki anne-babalar kusursuz değilse çocuklar da kusursuz olamaz. Çocukların kusursuz olmalarını beklemek kişilik gelişimlerine ket vurmak anlamına gelir.’ ana fikri verilmeye çalışılmıştır. Bu mesaj çocuğun kimliğini ve kişiliğini geliştirecek niteliktedir.

Metne ait resimler sanat değeri taşımayan, estetikten uzak çizgiler içeren resimlerdir. Yazılar ile aynı sayfada kullanılan resimler arasında bire bir bağ yoktur.

14. METNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

AH ŞU GENÇLER! – TİYATRO, s.55

Metin Turgut Özakman'ın birçok ilköğretim ve ortaöğretim kurumunda oynanmış, tanınmış eserinden alıntıdır. Bir grup genç, gençlik sorunlarını dile getiren bir müzikal hazırlamaya karar verir. İki perdelik oyunlarının birinci perdesinde yetişkinlerin yanlış tutumları eleştirilir, ikinci perde de kendilerini eleştirirler. Ders kitabında çeşitli tablolardan oluşan oyunun birinci perdesinden 17. ve 18. tablolara, ikinci perdesinden de 8. tabloya yer verilmiştir. Sade ve anlaşılır bir dille yazılmıştır. Çocukların günlük hayatlarında kullandıkları sözcüklere yer verilmiştir. Kahramanlar da kendi yaşlarına ve kültürlerine uygun biçimde konuşturulmuşlardır. Tüm kahramanlar olumlu ve olumsuz taraflarıyla ele alınmıştır. Hem yetişkinler hem de gençler ölçülü ve komik bir dille eleştirilmiştir.

Okuyucuya 'empati kurabilme, özeleştiri yapabilme, uzlaşmacı tavırları benimseme' gibi konularda önemli iletiler verilmiştir. Olaylar farklı kişilerin gözünden anlatıldığından okuyucuya değişik bakış açılarını kazandırabilecek bir metindir. Eserin öğrenciler için en beğenilecek kısmı şüphesiz komik bir dille kaleme alınmış olmasıdır. Özakman, didaktik bir tavır takınmadan okuyucuya yol göstermiştir. Diyaloglar çok kısa ve anlaşılır biçimde verilmiştir. Yer yer bilgi aktarımı da vardır. Örneğin bir yerde ünlü dâhilerin tanıtımına yer verilmiştir.

Çocuklara eleştirme, yorumlama ve empati kurma gibi yetenekleri kazandırma yönünden katkı sağladığı için eğitici, komik bir dille kaleme alındığı için eğlenceli bir metindir. Özakman çocuk edebiyatı metinlerinde en çok aranan özelliği, eğitici ve eğlendirici olmayı bir arada sunabilmeyi başarmıştır. Çok kısa ve basit diyaloglar içerdiği için Türkçe derslerinde dramatizasyon çalışmasıyla işlenebilecek bir oyundur.

Başlıkta ünlem işareti kullanılmadığı için noktalama hatası yapılmıştır. “Aslında tip çok da sergilemeye zaman yok...” cümlesinden sonra üç nokta gereksiz kullanılmıştır. Metin, içeriği yansıtan resimlerle desteklenmiştir. Daha önceki resimlerde olduğu gibi sanat değeri taşımama, estetik bir haz duyurmama, kalitesiz çizimlerin kullanılması, ışık gölge tekniğinin uygulanmaması gibi kusurlar bu resimlerde de görülmektedir.

15. METNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

LA FONTEN ORMAN MAHKEMESİNDE – FABL, s.60

Metin, Yalvaç Ural tarafından kaleme alınmış, manzum bir fabldır. Metinde La Fontaine üzerinden fabl türüne eleştiri yapılmıştır. Hayvanlar La Fontaine’i ormanda yakalarlar ve ona neden kötü ön adlar kullanıp hayvanları birbirine düşürdüğünün hesabını sorarlar.

Fabl eğlenceli bir üslupla kaleme alınmıştır. Altıncı sınıf öğrencilerinin bilemeyeceği sözcük yoktur. Yazar yabancı karşılıkları da yaygın olduğu halde bazı sözcüklerin Türkçe karşılıklarını kullanmaya özen göstermiştir.

Örnek: Gülmece (komik)

Yargıç (hâkim)

Ön ad (sıfat)

Metin manzum biçimde yazıldığından kolay okunmaktadır. Metinde belirli bir nazım biçimi kullanılmamıştır. Konu değiştikçe bölüm değiştirilmiştir; beşlik, üçlük ve onluklar halinde yazılmıştır. Giriş ve gelişme bölümleri iyi planlanmış, birbirine akıcı şekilde bağlanmıştır. Ancak fabllarda yer alan sonuç ve ders verme bölümlerine yer verilmemiştir. Zaten yazar fabllardaki didaktik tarza karşı olduğunu belirtmek için bu metni kaleme almıştır, dolayısıyla ders verme kısmının olmaması doğaldır.

Kahramanlar bütün fabllarda olduğu gibi kendi özelliklerini sergilerler ama konuşmaktadırlar. Diğer fabllarda olduğu gibi kral liderdir, La Fontaine’i yargılama

görevini üstlenmiştir. Aslana, metinde işlenen ana fikre uygun olarak akıllı, uzlaşmacı bir portre çizilmiştir.

Yazarın vermek istediği, yazının oluşturulma sebebi olan ana fikir şu dizelerde gizlidir:

Ve yaz günleri çalışırken

Türküler söylediği için kendine,

Her zaman yardım ederdi

Ağustos böceğine.

Yazar fabllarda çocukların zihninde hayvanlar hakkında olumsuz imajlar çizilmesini ve kimilerinde çocukları bencillik gibi olumsuz davranışlara iten yanlış iletilerin verilmesini eleştirmiştir. Resimler konuyu iyi yansıtacak biçimde anlatılanların hemen altına yerleştirilmiştir. Kaliteli ve estetik çizgiler içermektedir. Ancak resimlerin baskısında turuncu rengin tercih edilmesi resmi silikleştirmiştir. Daha koyu bir renk tercih edilseydi resmin ayrıntıları daha ön plana çıkabilirdi.

16. METNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

İNSANLIK MEKTEBİ – ŞİİR (DİNLEME METNİ)

Şiir sade ve anlaşılır bir anlatım içerir. Halk şiirinin bütün özelliklerini barındıran bir şiirdir. 11’li hece ölçüsü ile yazılmıştır. Yarım ve tam uyak kullanılmıştır. Son dizede şairin mahlası geçer. Didaktik bir şiirdir. Halk edebiyatının özelliklerini işlemek için uygun bir metindir. Ancak tamamen didaktik bir dille kaleme alındığı için kuru bir anlatımı vardır. Çocuklara halk şiirimizi tanıtmak ve sevdirmek için uygun bir şiir değildir. Çünkü çocuk duyarlılığından ve şiirsel bir anlatımdan yoksundur. Türk kültürünü daha iyi yansıtan, daha tanınmış bir halk ozanından bir şiir seçilmeliydi. Soyut kavramları işlediğinden dinleme metni için uygun değildir.

17. METNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

ORMANDA SABAH – GEZİ YAZISI, s.65

Metin ormana yapılan bir geziyi anlatmaktadır. Yazar çocuklara ormanda yapılan bir gezintiyi yaşatmak istemiştir. Romantik ve durgun bir üslup kullanılmıştır. Oysa on iki yaş civarındaki çocuklar canlı, akıcı ve neşeli bir üslubu tercih ederler. Metin çocuklardan çok, iş yaşamından, şehrin gürültüsünden bıkmış yetişkinler için yazılmış gibidir. Gelişme bölümüne geçilirken “Haydi artık, sizinle beraber ormanı dolaşmaya gidelim.” cümlesiyle çocuklar metne dâhil edilmeye çalışılmıştır.

Bu gezi yazısı altıncı sınıf öğrencilerinin seviyelerinin üstünde bir anlatım içermektedir. Gerek “sine, panoroma, ahenk, çağlayan, kâh, sükûnet, musiki” gibi çocuğun günlük hayatta hiç kullanmadığı sözcüklere yer verilmesi bakımından, gerekse tahlillerde, tasvirlerde kullanılan anlatım bakımından altıncı sınıf öğrencisinin kavrama düzeyini aşmaktadır.

Örnek : “Ağaç, topraktan fişkırان hayat panoromasına tatlı bir renk ve sihirli bir güzellik katarak bütün alaka ve sevgiyi üzerine çeken bir varlıktır.”

Örnek : “Her mısrası, bir renk ve ahenk çağlayanı halinde yükselip fişkırان eşsiz bir tabiat destanıdır.”

Metin söz sanatları ve anlatım teknikleri bakımından zengindir; kişileştirmeye, benzetmeye, betimlemeye bol miktarda yer verilmiştir. En çok kullanılan söz sanatı kişileştirme değildir. Estetik ve sanatlı bir anlatım kullanılmıştır. Ancak anlatım çocuklardan ziyade yetişkinlerin anlayacağı ve keyif alacağı niteliktedir. On iki yaş civarındaki çocuklar macera içeren eserleri okumaktan büyük haz duyarlar. Bu nedenle ders kitabına alınan tek gezi yazısına ormanda bir günü anlatan durgun bir metin yerine Türkiye’den veya dünyadan, çocukların merakını uyandırabilecek yerlerden birini anlatan bir metin tercih edilmeliydi. Çocuğun inceleyeceği ilk gezi yazısı olduğunu düşünürsek öncelikle bu türe ilgisini çekmek gerekir.

Giriş kısmında tanımlamalarla öğrenciler konuya hazırlanmış, gelişme bölümünde ormanın sabah, öğle ve akşamüstündeki görünümü ve insana yaşattığı hisler anlatılmış,

sonuç bölümünde de ormanın yazar için anlamından ve ormanların korunmamasından yazarın duyduğu üzüntüden bahsedilerek bitirilmiştir. Planlama iyi yapılmıştır. Ancak altıncı sınıf öğrencilerinin ilk defa bir gezi yazısını analiz edeceğini düşünürsek giriş kısmında geziye hazırlık çalışmalarını, yolcuğu, gelişme kısmında sadece doğal özelliklerin değil, tarih, kültür ve insanların da gezi yazılarında anlatıldığını gösteren örneklere yer veren bir metin tercih edilmeliydi. Yönlendirme yapılmadan sorulduğunda altıncı sınıf öğrencileri bu metnin gezi yazısı olduğunu çıkaramayabilirler.

Metin işlenen tema ve ana fikir açısından çocuğa uygundur. “Doğa sevgisi” üzerinde durulmuştur. Doğanın insan ruhunda eşsiz bir huzur ve durgunluk yarattığı ana fikri işlenmeye çalışılmıştır. Ormanlarda çekilmiş manzara fotoğraflarıyla yazı desteklenmiştir. Estetik değere sahip fotoğraflar tercih edilmiştir. Ancak fotoğraflar birbirine çok benzemektedir.

18. METNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

SÜPERMEN İSTANBUL’A DÜŞTÜ – MİZAHÎ HİKÂYE, s.70

Hikâyede Muzaffer İzgü 21. yüzyılın en büyük sorunlarından biri olan çevre kirliliğini ele almıştır. İstanbul’daki çevre kirliliğinin Süpermen’i bile çaresiz bırakacak bir boyuta ulaştığı abartılı ve mizahî bir dille anlatılmıştır. Zaten abartma mizahın vazgeçilmez bir unsurudur. Olaylar İstanbul’da, günümüzde geçmektedir. İstanbul’un dokusu, denizi, esnafı, insanları çok iyi yansıtılmıştır. Yazar deyimlere, ikilemelere, mecazlı söyleyişlere yer vermiş, akıcı ve ilgi çekici bir dil kullanmıştır. Kullanılan sözcükler İstanbul’u çok iyi yansıtmaktadır. Çocukların anlayabileceği, günlük hayatta kullandıkları sözcükler seçilmiştir. Cümleler de çocukları sıkmayacak şekilde kısa ve anlaşılabilirlerdir.

Farklı bir planlama üzerine kurulmuş bir hikâyedir; giriş ve sonuç bölümlerine yer verilmemiştir. Okuyucu olaylara hemen dâhil edilir ve olaylar devam ederken metin

bitirilir. Giriş ve sonuç bölümleri gelişme bölümüne dağıtılmıştır. Anlatım çok duru ve eğlenceli olduğu için bu farklı planlama metni anlaşılmasız kılmaz.

“Çevre kirliliğinin çok tehlikeli boyutlara ulaştığı, bu sorunun insan yaşamını olumsuz yönde etkilediği”ne dair mesajlar iletilmek istenmiştir. Bu mesajlar çocuğun gözüne sokar gibi yazarın veya bir kahramanın ağzından verilmez, metnin içine yerleştirilmiştir. Başkahraman olarak seçilen Süpermen çocukların çok sevdiği bir tiptir. Hep güçlü gördükleri Süpermen’i İstanbul’un kirliliği karşısında çaresiz görmek hem mesajın etkisini arttırmış hem de metni ilgi çekici kılmıştır. Diğer kahramanlar ise İstanbul halkıdır. Bu kahramanlar eğlenceli, komik bir üslupla konuşturulmuşlardır. Çocuklar kendilerini güldüren metinlerden çok hoşlanırlar. Bu nedenle bu kitap içerisinde en beğendikleri¹⁸³, en akıllarında kalacak olan metinlerden biri bu öyküdür.

19. METNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

ZERDALI AĞACI – ŞİİR, s.75

Şairin bu şiirde duygularını ifade etmek için seçtiği varlıklar ve kavramlar şunlardır:

Hava, çiçek, zerdali ağacı, akıl, ağaç, pişman, rüzgâr, dal, güneş, zemheri, bahar, akşam, erken, kar, insan, naçar, sevgili, bilek, damar, karanlık, yaz, gün, sokak, toz, yaprak, kız, meyve, çocuklar, kayık, bulut, deniz, ölüm, acı, kara kış

Şiirde kullanılan varlıklar ve kavramlar şairin yetişme tarzını, kültürünü ve hayata bakış açısını ortaya koyar. Çocuklara seçilen sözcüklerle şair arasındaki bağı kavratmak gerekir. Şairin seçimlerini sınıflandırdığımızda karşımıza değişik gruplar çıkar:

1. Hava, rüzgâr, güneş, zemheri, bahar, akşam, erken, kar, yaz, gün, kara kış
2. Zerdali ağacı, ağaç, dal, bilek, damar
3. Akıl, pişman, naçar, karanlık, ölüm, acı
4. Çiçek, sevgili, sokak, yaprak, kız, meyve, çocuklar, kayık, bulut, deniz

¹⁸³ Metni işlerken öğrencilerim kitaptaki en güzel metin olduğu değerlendirmesini yapmışlardır.

Birinci, gruptaki sözcükler bir bitkinin oluşumunu ve yaşam koşullarını sağlayan, onu olumlu ve olumsuz yönden etkileyen zaman dilimlerini ve doğa olaylarını ifade eder. İkinci gruptaki sözcükler yazarın çok sevdiği ağacını ve onun özelliklerini tasvir etmek için kullandığı sözcüklerdir. Üçüncü grupta ise ağaçla ilgili olumsuz durumları çağrıştıran, şairin endişelerini aktaran sözcükler bulunmaktadır. Dördüncü gruptakiler ise ağaçla ilgili olumlu çağrışımlar yapan şairin duyduğu sevinç ve heyecanı yansıtan sözcüklerdir.

Şairin seçtiği varlıklar yanında bu varlıkların özelliklerini yansıtan sıfatlar da şairin karakteri ve şiiri hangi duygular içinde yazdığı hakkında ipuçları verir. Bu şiirde kullanılan 'küçük, kalın, görmüş geçirmiş, hafif' sıfatları yumuşak, olumlu anlamlar içerir. 'küçük zerdali ağacım' dizesi her kıtada tekrar edilmiştir. Küçük sıfatını barındıran bu dizenin tekrar edilmesinin nedeni şiirin özünü oluşturan şairin ağacına duyduğu sevgi ve şefkatin, kollama duygusunun vurgulanmak istenmesidir.

Şiirin başlığı içeriğiyle uyumludur. Şair şiiri iki bölüme ayırmıştır. Birinci bölümde yalancı bahara kanıp çiçek açan ağacı için üzüldüğünü ifade eder ve ağacını uyarır. İkinci bölümde şairin öngördüğü gibi kış yeniden kendini gösterir, kar yağar. Bu bölümde de şair umut vererek ağacının kışa direnmesini sağlamaya çalışır.

Birinci bölüm beş, ikinci bölüm altı kıtadan oluşmaktadır. Her bir kıta dört dizeden meydana gelmiştir. Şair kusursuz bir planlama yapmıştır. Her kıta kendi içinde bir anlam bütünlüğüne sahiptir. Kıtalar arasındaki geçiş çok akıcı bir biçimde sağlanmıştır.

Şairin seçtiği 'doğa sevgisi' ve bu temaya bağlı olarak işlediği 'bir canlıyla dostluk kurma' alt teması altıncı sınıf öğrencileri için çok uygun bir temadır. Çünkü bu yaştaki çocuklar bitki ve hayvanlarla dostluk kurma eğilimi içindedir. Kendilerine ait bir canlıya bakmaktan zevk duyarlar ve ona bağlanırlar. Şair vermek istediği ana duyguyu iletirken mevsimler ile ağaçların çiçek açması arasında bir bağ olduğu bilgisini de çocuklara fark ettirmeden öğretir. Çocuklar yalancı baharın ne olduğunu, bitkileri nasıl etkilediğini ve bunun sonucunun insanlara da yansıdığını öğrenirler.

Cahit Külebi çocukların rahatlıkla anlayabileceği, akıcı, neşeli bir anlatım kullanmıştır. Seçtiği sözcükler de çocukların düzeylerine uygundur. 'Zemheri, naçar' sözcükleri çocuklara yabancı gelebilir. Her çocuk edebiyatı metninde çocuklara yeni

sözcükler öğretilmesi gerektiği düşünülürse bu sözcüklerin şiirde geçmesi olumlu bir özelliktir.

Şiirde ağacın sahibinin çocuk olduğuna dair bir bilgi yoktur. Buna rağmen anlatımda çocuksu bir duyarlılık göze çarpmaktadır. Şiirdeki hayal ve duygular çocukların yaşantılarına uygundur. Şiirde şairin hissettiği duygularla yaşanan olaylar arasında sıkı bir bağ vardır.

Şiirde dilin inceliklerinden ve söz sanatlarından faydalanılmıştır. Deyimlere benzetmelere ve kişileştirmelere yer verilmiştir. En çok kişileştirmeye yer verilmiştir. Söz sanatları şiire yerleştirilirken çocukların kavrama düzeyleri dikkate alınmıştır. Mısraların kısa tutulmasına özen gösterilmiştir.

Şair çocuklara olumlu duyguları pekiştirecek şekilde ‘doğa sevgisi’ni aşlamak istemiş ama bunu sezdirmeden, öğreticiliğe kaçmadan yapmıştır. ‘Doğayı sev, ormanı koru’ gibi didaktik bir tavır takınmadığı için metin çocuklar için itici olmamıştır. Doğa karşısında hissettiklerini samimi şekilde anlatmıştır.

İçeriğini bu şekilde yorumlayabildiğimiz şiirin nazım birimi dördlüktür. Uyak ve ölçü kullanma çabası içine girilmemiş, şiir serbest şekilde yazılmıştır. Şiirin dördlüklerinin resimlerin içine yerleştirilmesi sayfayı çekici hale getirmiştir. Ancak çizimler çok özensizdir ve sanat değerinden yoksundur.

20. METNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

ÇOCUK İLE GEYİK – HİKÂYE (DİNLEME METNİ)

Metinde toplumsal ve insana değin iletilere yer verilmiştir. Yardımseverlik, diğer canlılarla kurulan dostluk bağı ve canlıların yaşam hakkına saygı duyma temaları işlenmiştir. Hikâye bir yaz ayında, Grönland’ın deniz kıyısındaki Eskimo köylerinden birinde geçer. Yer çocuklar için hem ilgi çekici hem de ufuk açıcudur. Metin çok sade ve anlaşılır bir dille yazılmıştır. Bilinmeyen kelime sayısı azdır. Bu kelimeler de çocuğu yeni bir kültürle tanıştıracak niteliktedir. Anlatılan çevredeki insanların kültürlerini,

yaşam biçimlerini yansıtan kelimeler kullanılmıştır. Metin 92 cümleden oluşur. Cümlelerin uzunluğu öğrenci seviyesine uygundur. Metinde mecaz, ikileme, söz sanatları gibi dilin inceliklerine yer verilmemiştir. Ancak “sıkıntıdan patlamak, silip süpürmek, güçten düşmek,” deyimleri kullanılmıştır.

Başkahraman olan Ronny hayvanları çok seven, yardımsever, duyarlı ve cesur bir çocuktur. Seçilen karakter verilmek istenen mesajı uygun özellikler taşımaktadır. Diğer kahramanlar da olumlu özellikler taşır. Yaşlı Anuk inatçı bir Eskimo köylüsüdür. Ronny çok istediği halde köpeğini ona satmaz. Fakat Ronny geyiğin hayatını kurtarıncaya ödül olarak köpeği Ronny’ye hediye eder. Burada iyi davranışların her zaman olumlu sonuçlar doğuracağı, güzel davranışların ödüllendirilmesi gerektiği mesajları verilmiştir. Ronny’nin geyiğin hayatını önce ormanda sonra da avcılardan kurtarması, Anuk’un çocuğa köpeği hediye etmesi çocuklar için olumlu mesajlar içerir. Metnin planında tüm bölümlerde bulunması gereken unsurlara yer verilmiştir. Çeviri bir metin olmamasına rağmen Amerikalı kahramanların seçilmesi yersizdir.

Çocuk edebiyatı ölçütleri göz önüne alınarak hazırlanmış bir metindir. Ancak sanatsal bir anlatım içermemektedir. Mecazların, sıfatların, betimlemelerin yer almayışı bu sonucu doğurmuştur. Çocuk eserleri belirli ölçütlere göre hazırlanmalıdır ama her şeyden önce edebî olmalıdır.

21. METNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

PRENSİ OLMAYAN MASAL KİTABI- HİKÂYE, S. 81

Metin yazarın ağzından anlatılmıştır. Yine de kahramanların duyguları o kadar iyi yansıtılmıştır ki okuyucu kendini metnin içinde bulur. Çocuk kitaplarında genellikle kahramanı çocuk olan ama büyüklerin bakış açısını taşıyan kahramanlara rastlarız. Bu hikâyede yazar çocuk duyarlılığını yakalamış, çocuğun gözünden dünyaya bakabilmiştir. Eser akıcı bir üslupla kaleme alınmıştır. Kahramanın okuduğu masal kitabı ile kendi yaşadıkları arasında eğlenceli bir eş zamanlılık yakalanmıştır. Söz sanatlarına ve deyimlerine pek rastlanmaz sadece “kafayı kullanmak, kulağına

çalınmak” deyimleri geçer. Bol miktarda sığa ve ikilemeye rastlanmaktadır. Altıncı sınıf öğrencilerinin anlayabilecekleri, günlük hayatlarında kullandıkları sözcüklere yer verilmiştir. Kısa cümleler tercih edilmiştir.

Metnin başkahramanı Bora isimli bir çocuktur. Bora kusursuz bir çocuk değildir; dalgındır, annesini zaman zaman kızdırır, bazen annesinin sözünü dinlemesi gerektiği için değil de ondan bir şey isteyeceği için dinler. Bunun yanında çok kitap okuyan, okuduğu kitaplara dikkatle ve eleştirel bir tavırla yaklaşan, hayal gücü gelişmiş, yardım sever bir çocuktur. Öğrencilere “İşte örnek alınacak çocuk!” tavrıyla değil, hissettirmeden örnek olarak gösterilmiştir.

Metinde okuyucuya iki ayrı zamanda iki ayrı mekân sunulmuştur. Birisi günümüze yakın bir zamanda, bir şehirde geçer. Diğeri de bilinmeyen bir zamanda bilinmeyen bir yerde geçer. Bu iki mekânla iki zaman arasındaki geçiş akıcı ve eğlenceli bir üslupla gerçekleştirilmiştir. Çocuklara “Kitapların insanı içine çeken muhteşem bir dünyası vardır.” ve “Kitapları eleştirel bir bakış açısıyla okumalıyız.” mesajları verilmektedir. Bu mesajlar başkahramanın tavırlarıyla örneklendirilerek somutlaştırılmıştır. Ayrıca hikâyede yan fikir oluşturacak biçimde insanların sorunlarına karşı duyarlı olma ve yardım severlik temaları üzerinde durulmuştur.

Metnin planlaması da kurgusu gibi ilgi çekici bir şekilde oluşturulmuştur. Giriş bölümünde okuyucu metne hazırlanmaz aniden kendini olayların içinde bulur. Kurguya uygun düştüğü için giriş bölümünün olmaması anlatımı olumsuz etkilememiştir. Sonuç bölümü de giriş bölümündeki olayların yarattığı yeni bir olayla bitirilmiştir.

Resimler sanat değeri taşımayan çizgiler barındırır. Bunun yanında kaçırılan ve mağaraya saklanan kızın tertemiz ve ütülü kıyafetlerle çizilmesi gibi mantık hatalarına çocuk kitaplarının resimlenmesinde sık rastlandığına dair eleştiriler yapılmıştır.

22. METNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

ÖZGÜN BİR KONU ARANIYOR- DENEME, S. 85

Metin, ödevini yapmakta sıkıntı çeken bir çocuğun ağzından anlatılmıştır. Birinci kişi ağzıyla yapılan bir anlatım tercih edilmiştir. Kendileriyle yaklaşık aynı yaşlarda olan ve aynı sıkıntıları yaşayan kahramanla bir sırrı paylaşıyormuş gibi sohbet havası içeren bu anlatım hem çocuklar açısından eğlencelidir, hem de genellikle kitaplarda üçüncü kişi ağzından anlatım olduğundan farklı bir bakış açısı oluşturacak niteliktedir. Seçilen sözcükler kahramanın ve okuyucuların yaşlarına, kültür seviyelerine, bilgi düzeylerine uygundur. Kısa ve anlaşılır cümleler tercih edilmiştir. Akıcı bir üslup kullanılmıştır. Mecazlara, benzetmelere, deyimlere, ikilemelere yer verilmiştir. Bunların sayısının az olması metin bir çocuk ağzından yazıldığı için tutarlıdır.

Metinde seçilen kahraman 10–12 yaşlarında cinsiyeti belirtilmemiş bir çocuktur. Metnin çizeri kahramanı, odasının düzenli, tertipli olmasından mı, ayrıntılara dikkat etmesinden mi bilinmez kız olarak düşünmüştür. Kahraman olumlu ve olumsuz yönleriyle birlikte verilmiştir. Düzenlidir, ödevlerini yapar, ancak kitapları süs olarak görür, onları okumaz sadece koleksiyonlarını yapar, öğretmeninin bazı söylediklerini kulak ardı eder. Ama hatalarının farkındadır, doğrudukları sonuçları görebilmektedir. Kahramanın tanıtılışı çocuk edebiyatı ölçütlerine uygundur; mükemmelleştirilmemiştir.

Metinde “okuma kültürü”, “kişisel kütüphane kurma” gibi konulara değinilmiştir. Seçilen konu ve buna bağlı olarak işlenen tema çocukların güncel hayatlarıyla doğrudan ilgilidir, gerçeğe uygundur. Yazar hissettirmeden “Kitaplar özenle saklayacağımız süs eşyaları değil; içinde kaybolmamız gereken bilgi deryalarıdır.” ana fikrini işlemiştir. Bunun yanında “Duygu ve düşüncelerimizi yazılı olarak anlatabilmemiz için önce kitaplardan edinebileceğimiz bilgi birikimine ihtiyacımız vardır.”, “Özgün bir konuyu uzakta aramaya gerek yoktur; bazen en basit, en iyi bildiğimiz bir şey bir yazının konusu olabilir.” yan fikirlerine değinilmiştir. Yan fikirler ve ana fikir çocuklar için yararlıdır. Aynı zamanda metne çok iyi gizlenmişlerdir.

Metnin bölümleri çok tutarlı bir şekilde planlanmıştır. Bölümler arası geçiş akıcı şekilde yapılmıştır. Ders kitabının hemen hemen tüm resimlerindeki gibi kalitesiz ve estetik olmayan çizimler kullanılmıştır. Metinde anlatılanlara göre çocuk kimi yerlerde sıkıntılıdır, ama resimlerde çok mutlu ve güleç çizilmiştir. Çocuğun kitaplığının görünümünü metinde her ayrıntısıyla tasvir edildiği halde metindeki kitaplıkla resimdeki kitaplık farklıdır. Işık-gölge, renk uyumu gibi ayrıntılara dikkat edilmemiştir.

23. METNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

KİTAPLARIN CUMHURİYETİNDE – ŞİİR, S.89

Şairin duygularını anlatmak için seçtiği varlıklar ve kavramlar: Kitap, ömür, çiçek, raf, ekmek, su, karanlık, us, cumhuriyet, bayrak, insanlık, barış, sonsuz, şarkılar, yürek, gün, bilim, düşünce, sanat, hasret, hüznün, pişmanlık, acı, gözyaşı, kalp, sevgi, erdem, mutluluk, pencere, gelecek, saygı, menekşe, defne, şefkat, merhamet, beyin, çivi.

Şairin seçtiği varlıkları, kavramları sınıflandırdığımızda karşımıza değişik gruplar çıkar:

1. Çiçek, ekmek, su, bayrak, pencere, menekşe, defne, çivi, ömür, raf, cumhuriyet, beyin.
2. Karanlık
3. Us, insanlık, sonsuz, barış, şarkılar, bilim, düşünce, sanat, hasret, hüznün, pişmanlık, acı, gözyaşı, kalp, erdem, mutluluk, saygı, selam, yazar, şefkat, merhamet, sevgi, özgürlük, gelecek.

Birinci gruptaki sözcükler şairin kitaplarla ilgili yaptığı benzetmeleri yansıtmaktadır. Şair kitapları sonsuzluğa açılan bir pencere, beyne çakılan altın çiviler, çiçek, cumhuriyet olarak görür. İkinci grupta yer alan sözcükler kitapların yok ettiği olumsuz kavramları içerir. Şiirde olumsuz ve yok olması gereken kavram olarak karanlık seçilmiştir. Üçüncü gruptaki sözcükler ise şairin kitapların içerisinde bulabildiği kavramlardır. Şair hayata dair her şeyi kitaplarda bulabileceğine inandığını

ve kitaplardan öğrenebildiklerinin olumlu çağrışımlar yaratan kavramlar olduğunu görüyoruz. Şairin seçtiği varlıkları anlatırken kullandığı sıfatlar ise şunlardır: Solmaz, sessiz, tek, güzel, özgür, yalansız, riyasız, aydınlık, arınmış, ak pak, görkemli, ak, altın. Görüldüğü gibi şiirde kullanılan bütün sıfatlar olumlu anlam içermektedir.

Şiire başlık olarak verilen “Kitapların Cumhuriyetinde” isim tamlamasını oluşturan iki sözcük de şiirin içeriğiyle uyumludur ve ilgi çekici bir başlıktır. Şiir çok sade bir dille yazılmıştır. Çocukların bilemeyeceği kelime yok denecek kadar azdır. Sadece “us, riya” sözcükleri yabancı gelebilir. Her çocuk edebiyatı metninde bir iki bilinmeyen sözcüğün bulunması çocukların kelime hazinesinin gelişmesi açısından istenen bir durumdur. Şair Türkçe karşılıkları olduğu halde “hasret, riya, merhamet” gibi yabancı kökenli sözcükler kullanmıştır. Şiirde benzetme dışında söz sanatlarına yer verilmemiştir. Dilin zenginliklerinden pek faydalanılmamıştır. Herhangi bir deyim rastlanmaz, sadece “ak pak yürekler” biçiminde bir ikilemeye yer verilmiştir. Birkaç sözcük de mecaz anlamda kullanılmıştır. Şiir sanatsal kaygıdan uzak, estetik olmayan bir dille kaleme alınmıştır. Öğretici yönü çok ağır basmaktadır. Bu nedenle çocukların okumaktan zevk almayacağı, şiirden ziyade manzume kategorisine uygun bir metindir.

İçeriğini incelemeye çalıştığımız şiirin biçimsel özelliklerine baktığımızda beş bölümden meydana geldiğini, ilk üç bölümün dördlük, son iki bölümün altılık ve yedilikten olduğunu görüyoruz. Şiirin belirli bir nazım birimi olmadığı gibi ölçüsü ve uyak düzeni de bulunmamaktadır. Tek bir yerde barış ve yarış kelimeleri uyaklıdır ama şiirin bütünü düşündüğümüzde bunun tesadüf olduğu sonucuna varabiliriz. Kısacası metin serbest bir şiirdir. Şiirin resmin içine dağıtılması ilgi çekici bir özelliktir. Ancak metin sanat değeri taşımayan, basit çizgiler içeren resimlerle bezenmiştir.

24. METNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

MASAL ADAM- MASAL (DİNLEME METNİ)

İtalyan bir yazara ait olan “Masal Adam” adlı masal, dil ve üslup yönünden önemli eksiklikler içermektedir. Her şeyden önce masalı masal yapan, barındırdığı büyüü

yansıtan kendine özgü anlatımdan yoksun bir metindir. Kuru, ilgi çekici olmayan bir üslupla kaleme alınmıştır. Sadece bir paragrafta mizahi bir dil kullanılmıştır. Türünün masal olması konusunda adeta zorlanmıştır. Fantastik bir hikâye formunda yazılması daha uygun olabilirdi. Masalın kendine özgü mistik dünyasına, eski zamanlarda geçme özelliğine, perilere, tılsımlara, uzak diyarlara, hangi yüzyıl olduğu kestirilemeyen zamanına, tekerlemeye, kısacası masalı masal yapan hiçbir özelliğe rastlamıyoruz. Üstelik metinde verilmek istenen mesaj masalların bilimsel ve teknolojik hiçbir yöntemle yaratılamayacak sanatsal gücüyle ilgilidir. Verilmek istenen mesaja tamamen zıt bir anlatım içerir. Belki de yazar üslubuyla verilmek istenen mesajı desteklemek istemiştir. Fakat hitap ettiği kitlenin masalların analizini yapacak yetişkinler değil, masalı okuyarak eğlenecek çocuklar olduğunu düşünürsek böyle bir çaba da yersiz olacaktır.

Masal 48 cümleden oluşmaktadır. Cümleler genel olarak 6. sınıf öğrencisine uygun uzunluktadır. Sadece 4 cümle olması gerekenden biraz uzun tutulmuştur.

Masalda bir yazı planı yoktur. Giriş kısmı yer almamaktadır. Masal sonuç bölümünden de yoksundur. Yazının devamı okuyucuya bırakılmıştır. Bu nedenle iletilmek istenen mesaj anlaşılammaktadır.

Çocuk edebiyatı metinlerinin çocuğun dil gelişimini destekleyici nitelikte olması gerekir. Çeviri eserler bu bakımdan riskler taşır. Masalın cümlelerinin neredeyse tamamına yakını aynı yapıda, eylemsilerle kurulmuş bileşik cümledir. Çok fazla eylemsinin kullanılması (59 eylemsi) anlatımdaki duruluğu bozmuş, cümle çeşitliliğini azaltmıştır.

Metinde karakterlerin kullandıkları araç gereçleri yansıtan sözcükler kullanılmış, laboratuvar malzemelerine bolca yer verilmiştir. 6. sınıf öğrencilerinin seviyesine uygun sözcükler tercih edilmiş, öğrencilere yabancı gelebilecek sözcükler de cümlenin gidişinden çıkarılabilecek şekilde verilmiştir.

Çevirmen masalı çevirirken Türkçe karşılığı olan sözcüklerin, yabancı kökenlilerini kullanmayı tercih etmiştir.

Örnek: Hâl (durum), sıfat (ön ad), fiil (eylem), zamir(adıl).

Masalda kullanılan yabancı kökenli sözcükler öğrencilerin anlayabileceği nitelikte, dilde yaygınlaşmış sözcüklerdir. Fakat Türkçe karşılıkları olduğu halde yabancı kelimelerin kullanılmaması gerekmektedir.

Masal çeviri bir eser olması nedeniyle halk masallarındaki anlatım zenginliğinden yoksun bir üslupta yazılmış, hemen hemen hiç deyim yer verilmemiştir. Masalda söz sanatlarından hiçbiri yer almamaktadır. Sadece iki ikileme kullanılmıştır.

Masallarda zaman belirsizdir. Fakat anlatılanlar eski zamanlarda geçer. Bu masalda da zaman belirsizdir fakat anlatılanlar gelecekte geçmektedir. Masallardaki çevrelerin aksine olaylar modern bir ortamda geçer.

Masalda verilmek istenen ileti net değildir. Metindeki okulun modern bir okul olduğu ortaya konulmuştur ancak okulu tasvir eden cümlelerde bir belirsizlik söz konusudur. “Sözlülerin videokasetleriyle yapıldığı okulda” ifadesinde kastedilenin ne olduğu anlaşılmamaktadır. “Ödevler elektrikli daktilo ile yazılır.” denilmektedir. Masalda, gelişmiş teknolojilerin kullanıldığı modern bir okul anlatılmıştır. Oysa bu masalı okuyan 21. yüzyıl çocukları için daktilo modern değil aksine eskimiş bir araçtır. “... tuvalete gitmek için İngilizce izin istemek gerekiyormuş.” ifadesinde yazar muhtemelen ironik bir dille eleştiride bulunmuş fakat bu mesaj öğrencilere hissettirilmemiştir. Masalı okuyan çocuklar gerçekten tuvalete giderken İngilizce izin istemenin modern eğitimin bir parçası olduğunu düşünebilirler.

III. BÖLÜM

GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

1. GENEL DEĞERLENDİRME

İncelediğimiz ders kitabından toplam 24 adet metin değerlendirilmiştir. Bu metinler ders kitabında yer alan sıraya göre hem içerik hem de şekil bakımından tek tek değerlendirilmiştir. Bu metinlerin türlerine ve sayılarına göre dağılımı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Ders Kitabındaki Metinlerin Türleri Ve Sayıları

ŞİİR	Halk Şiiri-1 Pastoral Şiir-2 Didaktik Şiir-1
HİKÂYE	5
ROMAN	-
MASAL	2
FABL	1
DESTAN	-
SÖYLENCE	-
ANI	1
GEZİ YAZISI	1
BİYOĞRAFI	2

TİYATRO	2
NUTUK	-
MEKTUP	1
MAKALE	2
DENEME	3
SÖYLEŞİ	-
FIKRA	-
TOPLAM	24

1.1. BİÇİM DEĞERLENDİRMESİ

Ders kitabı hacim olarak 6.sınıf öğrencilerinin rahatlıkla taşıyabileceği, hafif bir kitaptır. Çocuğun bir kitaptan hoşlanmasının ilk şartı kapağın cazip olmasıdır. Bu nedenle kapak ve üzerindeki resim önemlidir. İncelediğimiz ders kitabının kapağı soluk ve uyumsuz renkler içerir. Çabuk yıpranacak bir yapıdadır. İçeriği yansıtacak herhangi bir resim içermediği ve canlı renkler kullanılmadığı için çocuklar için cazip bir kapak değildir.

Metinler, fotoğraflar ve resimlerle süslenmiştir. Fotoğraflar çocuk duyarlılığını yansıtmaz, ilgi çekici değildir. Yalvaç Ural'ın La Fonten Orman Mahkemesinde adlı kitabından alınan resim dışında diğerleri kitap için çizilmiş resimlerdir. Resimler, sanat değeri taşımaz, estetikten uzaktır. Kimi metinlerde içerik ile resimlerde yansıtılanların bire bir uymadığı görülmektedir. Yazılarda 6. sınıf öğrencisinin okuyabileceği, uygun punto kullanılmıştır. 1. kalite hamur kâğıt kullanılmıştır. Baskı temizdir. Ancak gözü yormaması için daha mat bir kâğıt seçilebilirdi.

Normal aralıklı paragraflar tercih edilmiştir, paragraflar kolay fark edilmektedir. Sayfalarda kitabın ciltlendiği kısımda yeterince marj bırakılmadığı için sayfaların arka

yüzlerindeki metinlerin son kelimeleri zor okunmaktadır. Ana dilinin kurallarının öğretildiği bir dersin kitabı olmasına rağmen bazı yerlerde yazım ve noktalama hataları yapılmıştır.

1.2. İÇERİK DEĞERLENDİRMESİ

Kitapta “Sevgi, Atatürk, Bilim ve Teknoloji, Kişisel Gelişim, Doğa ve Evren, Okuma Kültürü” olmak üzere 6 tema belirlenmiştir. Her bir temada 3 metin olmak üzere toplam 18 metin vardır. Bunun dışında öğrenci kitaplarında yer almayan, öğretmen kitaplarına yerleştirilmiş 6 da dinleme metni bulunmaktadır. Çalışmamıza öğrenci kitabında yer almayan bu 6 metin de dâhil edilmiştir.

Seçilen temalar çocukların ilgi ve ihtiyaçlarına uygundur. Ancak henüz hayata dair planları belirginleşmemiş, oyun çağından yeni çıkmakta olan 6. sınıflar için uzak bir konu olan Kişisel Gelişim teması ileriki sınıflara bırakılabilirdi. Temaların dizilişinde yakından uzağa, basitten karmaşığa ilkesi uygulanmamıştır. “Doğa ve Evren” ve “Okuma Kültürü” öne alınmalı, “ Bilim ve Teknoloji” ve “Kişisel Gelişim” son temalar olmalıydı.

Çocukların metinler hakkında merak edebileceği bilgiler metinlerin altında yer almamıştır. Bilinmeyen kelimelerin anlamı, eserin alındığı kitap, yazıldığı yer ve yıl, metin hakkında açıklama gibi bilgilere rastlanmamaktadır. Sadece metnin yazarının adı verilmiştir. Yazarlar hakkında da hiçbir bilgi verilmemiştir.

Metin türlerinin dağılımında roman, efsane, destan türlerine yer verilmemiştir. Çocuklara daha uygun olan bu türlere yer verilmezken çocuk edebiyatı türleri içerisinde kabul edilmeyen makale türünde 2 metne yer verilmiştir.

Seçilen konular çocukların günlük hayatlarıyla ilişkilidir. Konular Türk milli eğitiminin genel amaçları ve temel ilkelerine uygundur. Atatürk’ün hayatını, kişiliğini, ilke ve inkılaplarını tanıtan metinlere yer verilmiştir. Bu metinler Atatürk’le ilgili belirli gün ve haftalarda işlenecek biçimde yıllık plana yerleştirilmiştir. 12 yaş civarındaki çocukların en çok sevdiği konular güldüren ve macera içeren konulardır. Ancak kitapta sadece 2 mizah içeren metin vardır, macera içeren metin yer almamaktadır. Çocukların

çok sevdikleri, kısa oldukları için sınıfta canlandırılabilen fıkralara, gülmece yazılarına yer verilebilirdi. Çocuk edebiyatı uzmanlarının doğru bulmadığı didaktik eserlerin sayısı oldukça fazladır. Oysa eğiticilikle, eğlendiriciliğin bir arada olması gerekir. 11 tane metin tamamen didaktik bir anlayışla kaleme alınmış eserlerdir. Kitabın sözlük kısmı yoktur.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuç olarak incelemiş olduğumuz Milli Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının 13.04.2007 tarih ve 43 sayılı kararıyla 2007–2008 öğretim yılından itibaren 5(beş) yıl süreyle ders kitabı olarak kabul edilen Koza Yayınları'nın hazırladığı ilköğretim 6. sınıf Türkçe ders kitabı;

1. Kitap biçim olarak;
  - a. Kapağın ilgi çekici olmaması ve dayanıksız olması,
  - b. Metinleri süsleyen resimlerin estetik değer taşınamaması,
  - c. Kitapta kullanılan kâğıdın gözün yorulmasına sebep olacak biçimde parlak olması
  - d. Cilt kısmındaki sayfa kenarlarında yeterince boşluk bırakılmaması nedeniyle satır başındaki ilk kelimelerin zor okunması gibi nedenlerden dolayı yetersiz bulunmuştur.
2. İçerik olarak da tek tek incelenen metinlere bakıldığında;
  - a. Metinlerin altında, bilinmeyen kelimeler, metnin alındığı kitap ve yazarla ilgili bilgi bulunmadığı,
  - b. Metinlerde konuların basitten zora, yakından uzağa ilkesine göre sıralanmadığı,
  - c. Bazı metinlerde bilinmeyen kelimelerin fazla olduğu,
  - d. Dil ve anlatım yönünden zayıf, edebî değer taşımayan bazı metinlere yer verildiği,

- e. Türlerin dağılımında 6. sınıf öğrencisine uygun olmadığı halde 2 makaleye yer verildiği, buna karşılık mizahî fikraya, efsaneye ve romana yer verilmediği,
- f. Bazı metinlerde yazım ve noktalamada hata yapıldığı, anlatım bozukluğu yapıldığı,
- g. Kitabın arkasında sözlük bulunmadığı için orta düzeyde öğretici olarak tespit edilmiştir.

Türkçe ders kitaplarındaki metinler üzerinden hem ana dil eğitimi hem de edebiyat eğitimi yapılmaktadır. Bu nedenle metinlerin çocuk edebiyatı ölçütlerine uygun olması gerekmektedir. İncelediğimiz ders kitabındaki metinler tekrar incelenmeli, çocuk edebiyatı ölçütlerine göre yeniden düzenlenmelidir. Metinleri destekleyen resimler uzman kişiler tarafından daha renkli, canlı, neşe verecek biçimde ve metnin içeriğine uygun olarak çizilmelidir. Metinlerde çok uzun cümleler kısaltılmalı, bilinmeyen kelime sayısı azaltılmalıdır. Kitabın kapağı dayanıklı ciltten yapılmalı, içerik hakkında ipucu verecek canlı ve ilgi çekici resimlerle süslenmelidir. Ders kitaplarında parlak kâğıt değil, mat renkli, gözü yormayan kâğıt kullanılmalıdır. Türkçe ders kitabının sonunda bilinmeyen kelimelerle ilgili bir sözlük yer almalıdır. Metinlerin sonunda metnin yanlış anlaşılmasını engelleyecek açıklayıcı notlara yer verilmelidir. Kitabın bütünü göz önünde bulundurulduğunda Cahit Külebi, Refik Halit Karay, Yalvaç Ural, Turgut Özakman, Muzaffer İzgü gibi ünlü yazar ve şairlerden alınan metinlerin dil ve anlatım yönünden daha zengin ve yeterli olduğu görülmüştür. Bunun yanında Fatih Erdoğan, Yalvaç Ural, Muzaffer İzgü ve Turgut Özakman gibi yazarların çocuklara yönelik çalışmaları olduğu için metinlerinde çocuk edebiyatı ölçütlerine riayet edildiği görülmüştür. Türkçe ders kitaplarında ünlü yazar, şair ve çizerlerimizin, özellikle çocuk edebiyatı alanında önemli yapıtlar veren sanatçıların eserlerine yer verilmesi hem daha iyi bir ana dil ve edebiyat eğitimi sağlayacak hem de çocukları ünlü sanatçılarla tanıştıracaktır.

KAYNAKÇA**KİTAPLAR**

AKYOL, Hayati, *Türkçe Öğretim Yöntemleri*, Kök Yayıncılık, Ankara, Şubat 2006.

ATEŞ, Kemal, *Gülten Dayıoğlu'nun Çocuk Romanları*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1992.

CEMİLOĞLU, Mustafa, *Türkçe Öğretimi*, Alfa Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, Kasım 2001.

ÇILGIN SINAR, Alev, *Çocuk Edebiyatı*, Morpa Kültür Yayınları, İstanbul, 2007

DEMİREL, Özcan, *Türkçe Öğretimi*, Pegem A Yayınları, 4. Baskı, Ankara, Kasım 2002.

DEMİREL, Özcan, KIROĞLU, Kasım, *Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi*, Pegem A Yayınları, Ankara, Eylül 2005.

DOĞAN, İsmail, *Vatandaşlık Demokrasi ve İnsan Hakları*, Pegem A Yayınları, 2. Baskı, Ankara, Ağustos 2001.

DÖNMEZER, Sulhi, *Toplumbilim*, Beta Yayınları, 11. Baskı, İstanbul, 1994.

ENGİNÜN, İnci, *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1998, s.387

GÖKŞEN, Enver NACİ, *Örnekleriyle Çocuk Edebiyatı*, Remzi Kitabevi, 4. Basım, İstanbul, 1993.

GÜLERYÜZ, Hasan, *Yaratıcı Çocuk Edebiyatı*, Pegem A Yayıncılık, Ankara, Şubat 2002.

GÜREL Zeki, TEMİZYÜREK Fahri, ŞAHBAZ Namık Kemal, *Çocuk Edebiyatı*, Öncü Kitap Yayınları, 1. Baskı, Ankara, Şubat 2007.

KAPLAN, Mehmet, *Kültür ve Dil*, Dergâh Yayınları, 9. Baskı, İstanbul, Kasım 1996.

KIBRIS, İbrahim, *Çocuk Edebiyatı*, Tek Ağaç Eylül Yayınları, Ankara, 2006.

Milli Eğitim Bakanlığı'nın 04.08.2005 Tarih ve 2005/70 sayılı İlköğretim Okullarında okutulacak 100 Temel Eser Genelgesi

MENGİ Mine, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, Akçağ Yayınları, 10. Baskı, Ankara, 2004.

NAS, Recep, *Örneklerle Çocuk Edebiyatı*, Ezgi Kitabevi Yayınları, 2. Baskı, Bursa, Ocak 2004.

OĞUZKAN, Ferhan, *Çocuk Edebiyatı*, Anı Yayıncılık, 7. Baskı, Ankara, Eylül 2001.

ŞİRİN, Mustafa Ruhi, *Çocuk Edebiyatı*, Çocuk Vakfı Yayınları, İstanbul, 1994.

ŞİRİN, Mustafa Ruhi, *99 Soruda Çocuk Edebiyatı*, Çocuk Vakfı Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, Ekim 1998.

Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu, MEB, Ankara, 2005

UÇAN, Hilmi, *Dilbilim, Göstergibilim ve Edebiyat Eğitimi*, Hece Yayınları, Ankara, Şubat 2008.

UÇAN, Hilmi, *Yazınsal Eleştiri ve Göstergibilim*, Hece Yayınları, 2.Baskı, Ankara, Mart 2006.

YALÇIN, Alemdar, AYTAŞ Gıyasettin, *Çocuk Edebiyatı*, 2. Baskı, Ankara, 2003.

YEŞİLYAPRAK, Binnur, *Eğitimde Rehberlik Hizmetleri*, Nobel Yayın Dağıtım, 6. Baskı, Ankara, 2003.

MAKALELER

AŞILIOĞLU, Bayram, “*Çocuklarda Okuma Alışkanlığının Geliştirilmesi Açısından Yeni İlköğretim Türkçe Programının Değerlendirilmesi*” 2. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu, Ankara Üni. Basımevi, Ankara, 2007, s. 59

BİLKAN, Ali Fuat, “*Çocuk Edebiyatı-Kavram ve Mahiyet*”, Hece Dergisi Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı, Ankara, 2005, s.7

DİLİDÜZGÜN, Selahattin, “*Çocuk Edebiyatı*”, 2. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu, Ankara 2007, s.111

FEYZİOĞLU, Yücel, “*Masallar Çocuklar İçin Neden Gereklidir?*”, 2. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu, Ankara Üni. Basımevi, Ankara, 2007, s. 831

KARABABA, Canan, “*Ders Kitaplarındaki Metinlerin Çocuğa Göreliliği*”, 2. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu, Ankara Üni. Basımevi, Ankara, 2007, s.77

KAYA, Zekeriya, “*Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Türsel/Yazınsal Niteliği*”, 2. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu, Ankara Üni. Basımevi, Ankara, 2007, s.83

MERİÇ, Cemil, “*Çocuk Edebiyatı*”, Kültürden İrfan’a, İnsan Yayınları, İstanbul 1986, s.307

SEZER, Özgen, “*İlköğretim Birinci Kademe Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Metinlerdeki Değerlerin İncelenmesi*”, 2. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu, Ankara Üni. Basımevi, Ankara, 2007, s.91

ŞİRİN, Mustafa Ruhi, “*İlk ve Ortaöğretim Öğrencileri İçin Yüz Temel Eser, Türkçe Edebiyat Öğretimi*”, Çocuk ve Gençlik Edebiyatı, 2. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu, Ankara Üni. Basımevi, Ankara, 2007, s.95

ŞİMŞEK, Tacettin, “*Çocuk Şiirleri*”, Hece Dergisi Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı, Ankara, 2005, s.219

TOSUNOĞLU, Mesiha, KAYADİBİ, Nuray, “*Türkiye’de 2000–2005 Yıllarında Devlet Tarafından Yayımlanmış Çocuk Kitaplarının Biçim ve İçerik Analizi*”, 2. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu, Ankara Üni. Basımevi, Ankara, 2007, s. 339

UÇAN, Hilmi, “*Çocuk Kadar Saf, Temiz Olabilmek/Kalabilmek*”, Hece Dergisi Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı, 2004, s.19

ZİVTCİ, Figen, “*Çocuk Kitaplarında Kahramanın Yeri ve Önemi*”, 2. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu, Ankara Üni. Basımevi, Ankara, 2007, s.246

EKLER

TÜRKİYE

Vurulmuşum toprağına taşına,
Yerde gezen, gökte uçan kuşuna.
Baharına, yazına, kara kışına
Vurulmuşum.
Eli kalem, eli kazma, eli kürek tutan,
Yüzü toprak kokan,
Sınırlarına omuz omuza yatan
İnsanlarına...
Benim iyi yürekli kardeşlerim
Hep senin dostlarındır,
Benim çiğdem kokulu memleketim.
Ekin biçtim tarlalarında demet demet,
Kaval çaldım, koyun güttüm yaylalarında;
Tuza bandım ekmeğimi.
Kolumu yastık yaptım düzünde, bayırında.
Kesemde bereket, gönlümde servetim,
Dizimde kuvvet, torbamda katık;
Damarlarımda dolaşan memleketim.
Gözlerin ne güzel deniz mavisi,
Ormanlar urban olmuş yeşil yeşil;
Uzanır kollarında nehirler boyu,
Sıcak kucağında saadetim.

Benim çiğdem kokulu memleketim.
 Nice türküler yakıldı senin için
 Destanlar yazıldı bayrak bayrak,
 Davullar vuruldu, dize geldi zeybeklerin.
 Kapında nöbet tuttu yıllar yılı,
 Gençliğim, heyecanım, gayretim.
 Gözümde nur, içimde sevgi,
 Elimde saz, dilimde türkü memleketim.
 Türkiye, doğduğum,
 Türkiye, doyduğum;
 Türkiye, konduğum yurt!
 Sevgim, inancım, özlemim!
 Beşiğimi salladın, sendedir mezarım,
 Sen, gönlümde yatan memleketim!

Adil TURAN

ESKİCİ

Vapurun rıhtımından kalkıp da Marmara'ya doğru uzaklaşmaya başlayınca yolcu geçirmeye gelenler, üzerinden ağır bir yük kalkmış gibi ferahladılar:

— Çocukcağız Arabistan'da rahat eder, dediler.

Hayırlı bir iş yaptıklarına herkesi inandırmış olanların uydurma neşesiyle fakat gönülleri isli, evlerine döndüler

Zaten babadan yetim kalan küçük Hasan, anası da ölünce uzak akrabaları ve konu komşusunun yardımıyla halasının yayına, Filistin'in ücra bir kasabasına gönderiliyordu.

Hasan vapurda eğlendi; gırl gırl işleyen vinçlere, üstleri yazılı cankurtaran simitlerine, kurutulacak çamaşırlar gibi iplere asılı sandallara, vardiya değiştirilirken çalınan kampanaya bakarak çok eğlendi. Beş yaşına idi; peltek, şirin konuşmalarıyla da güvertede yolcuları epeyce eğlendirmişti. Fakat vapur, şuraya buraya uğrayıp bir sürü yolcu bıraktıktan sonra sıcak memleketlere yaklaşınca kendisini bir durgunluk aldı. Kalanlar bilmediği bir dilden konuşuyorlardı ve ona İstanbul'daki gibi

— Hasan gel!

— Hasan git, demiyorlardı; isimi değişir gibi olmuştu, "Hassen" şekline girmişti.

— Taal hun ya Hassen, diyorlardı, yanlarına gidiyordu.

— Ruh ya Hassen, derlerse uzaklaşıyordu.

Hayfa'ya çıktılar ve onu bir trene koydular.

Artık ana dili büsbütün işitilmez olmuştu. Hasan köşeye büzüldü; bir şeyler soran olsa da susuyordu, yanakları pençe pençe, al al olarak susuyordu. Portakala bahçelerine dalmış, göğsünde bir katılık, gırtlığında lokmasını yutamamış gibi sert bir düğüm, daima susuyordu.

Fakat hem çiçek açmış hem yemişlerle donanmış güzel, ıslak bahçeler de tükendi; zeytinlikler de seyrekleşti.

Yamaçlarında keçiler otlayan kuru, yalçın, çatlak dağlar arasından geçiyorlardı. Bu keçiler, kapkara, beneksiz kara idi; tüyleri yeni otomobil boyası gibi aynamsı bir cila ile kızgın güneş altında, pırıl pırıl yanıyordu.

Bunlar da bitti, göz alabildiğine uzanan bir düzlüğe çıkmışlardı, ne ağaç vardı ne dere ne ev! Yalnız ara sıra kocaman kocaman hayvanlara rast geliyorlardı; çok uzun bacaklı, çok uzun boylu, sırtları kabarık, kambur havyalar trene bakmıyorlardı bile... Ağızlarında beyazımsı bir köpük çiğneyerek dalgın ve küskün arka arkaya, ağır ağır, yumuşak yumuşak, iz bırakmadan ve toz çıkarmadan gidiyorlardı.

Çok sabretti, dayanamadı, yanındaki askere parmağıyla göstererek sordu; o güldü:

— Gemel! Gemel! Dedi.

Hasan'ı bir istasyonda indirdiler. Gerdanından, alnından, kollarında ve kulaklarından biçim biçim, sürü sürü altınlar sallanan, kara iri benli bir kadın onu göğsüne bastırdı. Tuhaf kokulu, fazla yumuşak içine gömülüveren cansız bir göğüs...

— Ya habibi! Ya aynî!

Halasının yanındaki kadınlar da sarıldılar, söyleştiler, gülüştüler. Birçok çocuk da gelmişti; entarilerinin üstüne hırka yerine elbise, ceket giymiş, saçları perçemli, başları fesli çocuklar...

Hasan durgun, tıkanıktı; susuyor, susuyordu.

Öyle, haftalarca sustu.

Anlamaya başladığı Arapça küçük kafasında beliren bir inatla konuşmayarak sustu. Daha büyük bir tehlikeden korkarak deniz altında nefes almaya çalışan bir adam gibi tıkandığını duyuyordu, yine susuyordu.

Hep sustu...

Şimdi onun da kuşaklı entarisi, ceket, fesi, kırmızı pabuçları vardı. Saçlarının ortası, el ayası kadar sıfır makine ile kesilmiş alnına perçemler uzatılmıştı. Deri gibi sert, yayvan tandır ekmeğine alışmıştı; yer sofrasında bunu dürümleyerek hem kaşık hem çatal yerine kullanmayı beceriyordu.

Bir gün halası sokaktan bağırarak geçen bir satıcıyı çağırdı.

Evin avlusuna sırtında bir çuval kaplı bir yayvan torba, elinde bir ufacık iskemle ve uzun bir demir parçası, dağınık kıyafetli bir adam girdi. Torbasında da mukavva gibi bükülmüş bir tomar duruyordu.

Konuşular, sonra önüne bir sürü patlak, sökük, parça parça ayakkabı dizdiler.

Satıcı iskemlesine oturdu. Hasan da merakla karşısına geçti. Bu dört yanı duvarlı, tek kat, basık ve toprak evde öyle canı sıkılıyordu ki... Şaşarak, eğlenerek eskiciyi seyrediyordu. Mukavvaya benzettiği kalın deri iki tarafı keskin, incecik, sapsız bıçağıyla kesişine, ağza bir avuç çivi dolduruşuna, sonra bunları birer birer, İstanbul'da gördüğü maymun gibi avurdandan çıkarıp ayakkabıların altına çabuk çabuk mıhlayışına, deri parçalarını pis suya koyup ıslatışına, mundar çanaktaki macuna parmağını daldırıp daldırıp tabanlara sürüşüne,

Hepsine bakıyordu. Susuyordu ve bakıyordu.

Bir aralık nerede ve kimlerle olduğunu keyfinden unuttu, dalgınlığından ana diliyle sordu:

— Çiviler ağzına batmaz mı senin?

Eskici başını hayretle işinden kaldırdı. Uzun uzun Hasan'ın yüzüne baktı:

— Türk çocuğu musun be?

— İstanbul'dan geldim.

— Ben de o taraflardan... İzmit'ten!

Eskicide saç sakal dağınık, göğüs bağı açık, pantolonu dizlerinden yamalı, dişleri eksik ve suratı sarı, sapsarıydı; gözlerinin akına kadar sarıydı. Türkçe bildiği ve İstanbul tarafından geldiği için Hasan, şimdi onun sade işine değil, yüzüne de dikkatle bakmıştı. Göğsünün ortasında, tıpkı çenesindeki sakalı andıran kırçıl, seyrek bir tutam kıl vardı.

Dişsizlikten peltek çıkan bir sesle sordu:

— Ne diye düştün bu cehennem bucağına?

Hasan anladığı kadar anlattı.

Sonra Kanlıca'daki evlerini tarif etti; komşunun oğlu Mahmut'la balık tuttıklarını, anası doktora giderken tünele bindiklerini, bir kere de kapıya beyaz boyalı hasta otomobili geldiğini, içinde yataklar serili olduğunu söyledi. Bir aralık da kendisi sordu:

— Sen niye buradasın?

Öteki başını ve elini şöyle salladı, uzun iş manasına... Ve mırıldandı:

— Bir kabahat işledik de kaçtık!

Asıl konuşan Hasan'dı, altı aydan beri susan Hasan... Durmadan, dinlenmeden nefes alamdan, yanakları sevincinden pembe pembe, dudakları titreyerek taze, gevrek, billur sesiyle biteviye konuşuyordu. Aklına ne gelirse söylüyordu. Eskici hem çalışıyor hem de ara sıra "Ha! Ya? Öyle mi?" gibi dinlediğini bildiren sözlerle onu söyletiyordu. Artık erişemeyeceği yurdunun bir deresini, bir rüzgârını, bir türküsünü dinliyormuş gibi hem zevkli hem yaşlı dinliyordu. Geçmiş günleri, kaybettiği yerleri düşünerek benliği sarsıla sarsıla dinliyordu.

Daha çok dinlemek için elini ağır tutuyordu.

Fakat nihayet bütün ayakkabılar tamir edilmiş, iş bitmişti. Demirini topraktan çekti, kösesini dürdü, çivi kutusunu kapadı, çiriş çanağını sarmaldı. Bunları hep aheste aheste yaptı.

Hasan, yüreği burkularak sordu:

— Gidiyor musun?

— Gidiyorum ya, işimi tükettim.

O zaman gördü ki, küçük çocuk, memleketlisi minimini yavru ağlıyor. Sessizce, titreye titreye ağlıyordu. Yanaklarından göz yaşları birbiri arkasına, temiz vagon pencerelerindeki yağmur damlaları dışarının rengini, geçilen manzaraları içine alarak nasıl acele acele, sarsıla çarpışa dökülürse öyle, bağrının sarsıntılılarıyla yerlerinden oynayarak pırıl pırıl akıyor.

— Ağlama be! Ağlama be!

Eskici başka söz bulamamıştı. Bunu işiten çocuk hıçkıra hıçkıra, katıla katıla ağlamaktadır; bir daha Türkçe konuşacak adam bulamayacağına ağlamaktadır.

— Ağlama diyorum sana! Ağlama!

Bunu derken onun da katı, nasırlaşmış yüreği yumuşamış, şişmişti. Önüne geçmeye çalıştı ama yapamadı, kendisini tutamadı; gözlerinin dolduğunu ve sakallarından kayan yaşların, Arabistan sıcakıyla yanan kızgın göğsüne bir pınar sızıntısı kadar serin, ürpertici, döküldüğünü duydu.

Refik Halit KARAY

SEVGİ PAYLAŞTIKÇA ÇOĞALIR

Yadigâr, minik kollarını boynuma dolayıp “Nuray anne, ben de büyüyünce senin gibi olacağım, başka çocuklara yardım edeceğim” dediğinde mutlulukla ona sarıldım. İçimden “ bir halka daha.” diye düşündüm. Evet, sevgi zincirimize bir halka daha eklendi ve paylaştıkça eksilemeyen, çoğalan en güzel şey “sevgi”.

Bu duyguyla ilk kez tanıştığımdaya yatılı okuldaydım. O gün, yetiştirme yurdunda yaşayan çocukları ziyarete gideceğimiz için çok heyecanlıydık. Öğretmenimiz, “Herkes sizler denli şanslı değil, ailesi olmayan çocuklar da var. Onların en büyük gereksinimi sevgi... Bu birkaç saat onları kendi kardeşinizmiş gibi görürseniz, ilgilenirseniz çok mutlu olurlar.” demişti.

Annemle birlikte yetiştirme yurduna giderek okul idaresiyle görüştük. O cumartesi ve daha sonraki hafta sonları Haydar, Hasan ve İbrahim bizim ailenin birer bireyi oldular. Hafta içinde annemin bana verdiği okul harçlığını biriktirerek hafta sonunda kardeşlerime küçük armağanlar alıyordum.

Haydar, aldığım çikolatayı bitirmekten korkarak ısırırken “Tadı ne denli güzelmiş!” diye mırıldandı. Sonra, o boncuk mavisi gözleriyle yüzüme baktı ve “Ben büyüyünce şoförü olacağım, çok para kazanacağım ve ben de sana çok çikolata alacağım, ablacığım.” dedi. Haydar’ın yaşamında ilk kez o gün çikolata yediğini öğrenince içim sızladı. Gülümseyerek sevgiyle sarıldım ona... Hasan da yüzünde utangaç bir ifade ile “Ben de çok para kazanacağım ve seni hiç çalıştırmayacağım abla.” dedi. Üçüne dönerek “Şimdi beni dinleyin lütfen.” dedim. “Bana verebileceğiniz en güzel armağan, okulunuzu başarıyla bitirmek ve iyi bir meslek sahibi olmaktır. Çok para kazandığınız zaman beni çalıştırmama düşüncenize gelince kolay elde edilen para hiçbir zaman insanın kendi çalışarak kazandığı para denli değerli değildir. Bunu, sizler de ileride anlayacaksınız. Sağlığım yerinde olduğu sürece çalışmaktan ve üretmekten büyük mutluluk duyarım. Ama siz büyüyüp elinize mesleğinizi aldığınız zaman da çevrenizde mutlaka sizin sevginize ve ilginize gereksinim duyan yeni kardeşleriniz olacaktır. İşte onlara elinizi uzatmayı unutmayın.” dedim.

O yıl okulumu bitirip İstanbul’a atandım. Birkaç kez mektuplaştıktan sonra ne yazık ki, iletişimimiz koptu “kardeşlerimle”. İstanbul’dan sonra İzmir ve Ankara’da çalıştım, daha sonra da evlendim, Almanya’ya gittim.

Türkiye'ye tatil için geldiğimiz bir yaz, annemi ziyaret için çocukluğumun geçtiği kente geldik. Bir akşamüzeri eşimle birlikte kent merkezinde yürürken tam karşıımızdan bize doğru yürümekte olan, şık giyimli bir delikanlıyla göz göze geldim. O denli tanıdık ki bu bir çift göz... Yanımızdan sessizce geçip giden delikanlıyı eşime göstererek “Nerden anımsıyorum acaba, kesinlikle tanıyorum ben bu yüzü.” dedim.

“Belki aynı mahallede oyun oynadığınız bir komşu çocuğudur.” dedi, eşim gülümseyerek.

Tam o anda “Affedersiniz, bir şey sorabilir miyim?” dedi, arkamızdan bir ses. Az önce yanımızdan geçen delikanlı, gözlerimin içine bakarak “Nuray abla? Siz misiniz?” dedi.

İşte o anda tanıdım Hasan'ı. Bir anda sevgiyle sarıldık. Eşime yıllardır haberleşmediğim “kardeşimden” söz etmişim. Hasan, okullarını başarıyla bitirdiğini ve şu anda Ankara'da bir bakanlıkta memur olarak çalıştığını söyledi. İbrahim'in bir köyde öğretmenlik yaptığını, geçen yıl evlendiğini, Haydar'dan uzun zamandır haber alamadıklarını söyledi.

(...) Yıllar öncesinin utangaç çocuk bakışıyla yüzüme bakarak “Biliyor musun abla?” dedi. “Sen üçüm için de bir masal kahramanıydın. Gece yatağa yattığımız zaman üçümüz de senin sağlığın ve mutluluğun için dua ediyorduk. Senin bize cömertçe sunduğun sevgiyi, şimdi ben ‘yeni kardeşim’ sunmaya çalışıyorum. Ve umarım onlar da senin başlattığın be sevgi zincirinin sağlam bir halkası olarak yer alırlar yaşamda.”

Sevgini mucizevî gücüne bir kez daha tanık olmanın mutluluğuyla o akşam yaşamımın en huzurlu uykularından birini uyudum.

Şimdi kızımınla birlikte yeni halkalar ekliyoruz sevgi zincirimize... Anne ve babasını trafik kazasında kaybetmiş Sanem ve Yedigâr kardeşlerle birlikteliğimiz üçüncü yılını doldurmak üzere.

Yakın çevremizdeki dostlarımız da bizim yaşadığımız mutluluğa imrenerek çocuklarına yeni kardeşler edindiler.

Bir sıcak gülümseme, içten bir kucaklaşma, bir parça çikolata hızla sevgiye dönüşerek mucizeler yaratıyor. Sevgi zincirimize her gün yeni halkalar ekleniyor. Sizler de bu coşkuyu, bu mutluluğu, bir iç huzurunu yaşamak istiyorsanız bir halka da siz ekleyebilirsiniz.

Nuray BARTOSCHEK (Bartoçek)

KELOĞLAN İLE SİHİRLİ KUŞ

Bir varmış bir yokmuş. Bir masal ülkesinde Gülyüz derler, gül yüzlü, güler yüzlü bir kız varmış. Gülyüz, bir padişah kızıymış. Bir gün gergefini kurmuş, nakış üstüne nakış işliyormuş has bahçede. Derken, görülmemiş güzellikte, gerdanı kınalı, gözleri zümrüt, gagası mercan bir kuş gelmiş, gergefin üstüne konmuş. Gözerini kızın gözlerine dikmiş, başlamış içli bir ezgiyle ötmeye. Gülyüz, sanki büyülenmiş gibi ayıramamış gözlerini kuştan.

Neden sonra incili ipek çevresini kaldırıp atmış kuşun üstüne. Kuş, çevreyi mercan gagasıyla kaptığı gibi “pırr...” diye kanat çırpmış, uçup gitmiş. Kız da arkasından bakmış kalmış. O günden sonra Gülyüz Sultan, her gün has bahçeye iner, özlem dolu gözlerle kuşu bekler dururmuş. Ama ne çare... Bu göz kamaştırıcı kuş bir daha görünmemiş. Küçük sultan ise kuşu bir türlü aklından çıkaramıyormuş. Kuşun

özlemiyle günden güne sararıp solmuş. Ülkenin tüm hekimleri, padişah kızının derdine çare bulmaya çalışıyorlarmış.

Onlar çalışadursunlar, biz haberi Keloğlan'dan verelim. Keloğlan, Gülyüz'ün çevresini kuşa attığı günlerde yine yayan yapıldak dağ bayır dolaşıyormuş o yörelerde. Dağlar aşmış, dereler geçmiş, çıkışındaki azığı tükettiği bir gün bir garipçe kuş gelmiş, yorgun kanatlarla bir çalı dibine atmış kendini.

Keloğlan sevinmiş, "Kısmetim ayağıma geldi. Tutar, kızartır, yerim." demiş içinden. Usulca sokulmuş. Külahını atmış üstüne, kuşu tutmuş. Bir de ne görsün? Ağzında sırma işlemeli incili bir çevre... Keloğlan şaşırılmış kalmış. Bu göz alıcı renklere bezeli kuşu kesip yemeye kıyamamış. Ağzına su akıtmış, "Bu kuş, yuvasına her zaman inci mercan götürüyorsa yaşadık." demiş. İzleyip yuvasını bulmak için kuşu salıvermiş.

Kuş uçmuş, Keloğlan koşmuş; kuş uçmuş Keloğlan koşmuş... Derelerden sel ile, tepelerden yel ile, gitmiş kuşun ardından, başındaki kel ile... Sonunda vara vara cennete eş, bin bir renkli bir bahçeye varmışlar. Kuşu kaybetmiş bahçede ama kendini kaybetmemiş Keloğlan. Bahçeyi geçmiş, bir altın saray çıkmış karşısına. Saraya girmiş. Kimseler yokmuş içerde. Keloğlan şaşkın, "Buranın elbette bir sahibi vardır." diye geçirmiş içinden.

Dönmüş dolaşmış, bir kapıyı açmış. Bir yemek odası görmüş. Ne isterseniz varmış sofrada. Canı çekmiş Keloğlan'ın. Elini uzatıp da bir lokma alacak olmuş. "Yerse önce Murat Şah yer!" diye eline bir kepçe vurmuşlar. Birden Keloğlan'ın eli şişmiş. Ne vuranı görmüş ne söyleyeni. Korkmuş Keloğlan, "Periler sarayı olmasın burası." diye çıkıp kaçacağı anda bir kanat sesi çalınmış kulağına. Hemen bir dolaba girip saklanmış.

Biraz sonra o gerdanı kınalı, kanadı nakışlı kuş gelmiş. Odanın ortasındaki su dolu altın leğenin içine dalmış. İnanmayacaksınız ama, bir silkinmiş, tüyünü teleğini dökmüş,

civan bir delikanlı olmuş. Keloğlan gördüklerine inanamamış da olanlara akıl erdirmeye çalışırken delikanlı koynundan o incili çerçeveyi çıkarmış. Hem koklar hem de “Ah sultanım, nerelerdesin? Senin gözlerinde yaşlı mı şimdi?” diye göz yaşlarını silermiş.

Bir süre ağlayıp söylendikten sonra yine kuş olmuş “pırr...” demiş, uçup gitmiş. Keloğlan’ın ağzı açık kalmış. Hemen dolaptan fırlamış. Kendini perili saraydan dışarı atmış. Arkasına bile bakmadan oradan kaçmış. Sihirli bahçeyi geçmiş, alaca karanlıkları aşmış, düze ulaşmış.

Az gitmiş, uz gitmiş; dere tepe düz girmiş... Derken bir yerlere gelince bakmış kibir kalabalık bir kıyamet var. Sokulmuş Keloğlan da ne oluyor, diye. Burası bir hamammış. Ülkenin padişahı, kızı Gülyüz Sultan’ın derdine çare bulamamış da bu hamamı yaptırmış. Dört yöne de haber salmış. “Her kimin başından ilginç olay geçmişse gelsin anlatsın, hamamda bedava yıkansın...” diye. Böylece kızının avunacağını umuyormuş. Keloğlan da hamama girmiş, yıkanmış. Başından geçenleri anlatması için Gülyüz Sultan’ın önüne çıkarmışlar.

Keloğlan mindere oturmuş: “Dinle sultanım, sana bir şey anlatayım ama hayretten sakın küçük dilini yutma...” diye başlamış başından geçenleri bir bir anlatmaya. Kulaklarına inanamayan sultan “Aman Keloğlan bu hamamı sana bağışladım. Ne olur bana oranın yolunu göster!” diye yalvarmış Keloğlan’a.

Böylece sihirli kuşun yoluna düşmüşler. Az gitmişler, uz gitmişler; sonunda Keloğlan bin bir renkli o sihirli bahçeyi bulmuş.

Altın sarayı Gülyüz Sultan’a göstermiş: “Asıl görüp şaşacakların içeride sultan bacı. Hadi eyleşmeden girelim saraya.” demiş ama Gülyüz, Keloğlan’ı tehlikeye atmak istememiş. Helalleşip ayrılmışlar; altın saraya girmiş, dolaba saklanmış. Biraz sonra sihirli kuş gelmiş. Silkinmiş, civan yapılı bir genç olmuş. Sultanın çevresini çıkararak

“Bu çevreyi işleyen eller sağ mı? Bir daha sultanımın yüzünü görebilecek miyim?” diye ağlayıp mendile göz yaşlarını silmiş.

Kız hemen koşmuş, delikanlının kollarına atılmış. Meğer bu delikanlı da insan soyundanmış. O da bir padişah oğluymuş. Murat Şah’mış adı. Masal bu ya nasıl olmuşsa perilerin ağına düşmüş bir gün. Bir daha da kurtulamamış tılsımlarından. Onu seven bir insan eli, eline değinceye dek bozulmamış tılsım... Sultan ona sevgiyle sarılınca tılsım bozulmuş, periler ülkesinden birlikte kaçmışlar.

Kır gün kırk gecelik düğünleri kurulmuş. Mutlu bir yaşama başlamışlar.

Anonim

Derleyen ve resimleyen: Ziya ŞAFAK

ATATÜRK

Türkiye Cumhuriyeti’nin kurucusu ve ilk cumhurbaşkanı olan Atatürk, 1881 yılında Selanik’te dünyaya geldi. Atatürk’ün doğum tarihi, ay ve gün olarak bilinmemektedir. Osmanlı Devleti’nin nüfus kayıtlarına doğum ayı ve günü yazılmadığı için onun doğum yılını biliyoruz.

Atatürk’ün asıl adı Mustafa’dır. Babasının adı Ali Rıza, annesinin adı Zübeyde’dir. Ali Rıza Bey, bir süre gümrük memurluğu yapmış, daha sonra ticaretle uğraşmıştır. İleri görüşlü bir insan olan Ali Rıza Bey, Mustafa daha ilköğrenim çağındayken yaşamını yitirmiştir. Zübeyde Hanım, geleneklere bağlı, iyiliksever bir kadındır. Mustafa; çağdaş düşünceli, ileri görüşlü, kişilik sahibi bir babayla duygulu bir anneden dünyaya gelmiştir.

Atatürk'ün doğduğu yıllarda Selanik, Türklerin yoğun olarak bulunduğu bir kentti. Selanik halkının büyük çoğunluğu Türklerden, Yahudilerden ve Rumlardan oluşuyordu. O dönemde Balkanlarda Osmanlı Devleti'ne karşı ayaklanmaların başlaması, Atatürk'ün ulusal duygularının gelişmesinde önemli bir etken olmuştur. Atatürk, öğrencilik yıllarında Osmanlı Devleti'nin Balkanlarda içinde bulunduğu durumu yakından gözleme olanağı bulmuştur. Bu durum, kendisinde özgürlükçü düşüncelerin gelişmesine yol açmıştır. Atatürk'ün askerî ve siyasi kişiliğinin oluşmasında içinde yaşadığı bu ortamın büyük bir etkisi olmuştur.

Mustafa, okul çağına geldiğinde annesinin isteği ile önce geleneksel eğitim veren mahalle mektebine gönderildi. Fakat babası, onun çağdaş yöntemlerle eğitim yapan bir okulda öğrenim görmesini istiyordu. Mustafa, kısa bir süre sonra mahalle mektebinden alınarak daha yeni yöntemlerle eğitim yapan Şemsi Efendi Okuluna verildi. Bu olaydan kısa bir süre sonra babası öldüğü için bir süre kardeşi Makbule ve annesi Zübeyde Hanım ile birlikte dayısının yaşadığı çiftliğe gidip orada kaldılar.

Mustafa, daha sonra okula devam etmek için Selanik'e, teyzesinin yanına gitti. Burada bir süre Mülkiye İdadisine devam etti. Kendisine yapılan haksızlık nedeniyle bu okuldan ayrıldı.

Mustafa, askerlik mesleğini çok seviyordu. Komşuları Binbaşı Kadri Bey'in yardımıyla Selanik Askerî Rüştiyesine yazıldı. Zeki ve çalışkan oluşu ile kısa sürede dikkati üzerine çekti. Bu özellikleri nedeniyle matematik öğretmeni Yüzbaşı Mustafa Efendi, ona "olgun" anlamına gelen Kemal adını verdi. O güne kadar yalnız Mustafa olan adı, bundan sonra Mustafa Kemal oldu.

Mustafa Kemal, Selanik Askerî Rüştiyesini bitirdikten sonra Manastır Askerî İdadisine devam etti. Başarılarını burada da sürdürdü. Bu okulu, 1899 yılında bitiren Mustafa Kemal, aynı yıl İstanbul'da Harp Okuluna girdi. Bu yıllarda Osmanlı Devleti, dağılma süreci içine girmişti. Üst üste gelen yenilgiler ve isyanlar nedeniyle devlet

oldukça güç bir durumda idi. Mustafa Kemal, Harp Okulunda okurken yurt sorunlarıyla yakından ilgilendi. Kitaplara okuyor, arkadaşlarıyla görüş alışverişinde bulunuyordu. Bu dönem onun, düşüncelerini iyice geliştirdiği bir dönemdir.

Mustafa Kemal, 1902 yılında Harp Okulunu bitirdi ve Harp Akademisine başladı. Başarılı bir öğrenim yaşamından sonra, 1905 yılında kurmay yüzbaşı olarak orduya katıldı. Artık yaşamında yeni bir dönem açılmıştı. Yaşamının bu döneminde bir yandan savaşıyor bir yandan da yabancı düşünürlerin eserlerini okuyor, Türk tarihi ile ilgili araştırmalar ve incelemeler yapıyor, edebiyat ve şiir ile ilgileniyordu. O, yurt ve dünya sorunlarına yaşamının hiçbir döneminde hiçbir zaman kayıtsız kalmadı. Askerlik yaşamı gibi düşünce yaşamı da çok canlıydı.

Atatürk'ün düşünce yaşamının temel dayanakları; akılcılık, bilimsellik, dayanışma, barışçılık, hoşgörü, insan sevgisi ve evrenselliği. Atatürk'e göre "Akıl ve mantığın çözümleyemeyeceği mesele yoktur." Ancak "Fikirler; anlamsız, mantıksız, boş sözlerle dolu olursa o fikirler hastalıktır. Aynı şekilde sosyal hayat; akıl ve mantıktan uzak, faydasız, zararlı ve birtakım inançlar ve geleneklerle dolu olursa felce uğrar."

Atatürk, cumhuriyeti ve geleceğin Türkiye'sini sağlam temellere oturtmak için tüm yaşamı boyunca akıl ve mantık çerçevesinde hareket etti. Bağnazlığa, boş inançlara, diğer bir deyişle akıl dışı düşüncelere karşı çıkarak bugünkü çağdaş Türkiye'nin kurulmasını ve gelişmesini sağladı.

Zaferle dolu yaşamı, 10 Kasım 1938'de sona eren Atatürk, "Nenim manevi mirasım ilim ve akıldır. Benim Türk milleti için yapmak istediklerim ve başarmaya çalıştıklarım ortadadır. Bundan sonra, beni benimsemek isteyenler bu temel eksen üzerinde akıl ve ilmin rehberliğini kabul ederlerse manevi mirasçım olur." diyerek hepimize yol göstermiştir.

Ahmet KAPULU

ATATÜRK'ÜN KİŞİLİĞİ VE ÖZELLİKLERİ

Mustafa Kemal Atatürk, çok yönlü ve üstün kişiliği olan bir liderdir. Birinci Dünya Savaşı sonunda imzalanan Mondros Ateşkes Antlaşması'yla ortaya çıkan tehlikeli durumu ilk olarak görüp milletin dikkatini çeken odur.

Mustafa Kemal, Amasya Genelgesi'nde, vatan bütünlüğünün ve milletin bağımsızlığının tehlikede olduğunu söyledi. Erzurum Kongresi'nde, millî sınırlar içerisinde vatanın parçalanamaz bir bütün olduğunu bütün dünyaya ilan etti. Kurtuluş Savaşı'nı bunun için başlattı. Bu konuda hiçbir taviz vermedi. Vatan savunmasını her şeyin üzerinde tuttu. Sakarya Savaşı sırasında “Vatanın her karış toprağı, vatandaşın kanıyla ıslanmadıkça terk olunamaz.” diyerek bu konudaki kararlılığını gösterdi. Vatani için her şeyini feda etmeye hazır olduğunu şu sözü ile açıkça ifade etti: “Yurt toprağı! Sana her şey feda olsun. Kutlu olan sensin. Hepimiz senin için fedaiyiz. Fakat sen Türk milletini ebedî hayatta yaşatmak için feyizli kalacaksın.”

Mustafa Kemal, vatani ve milleti için canını feda etmekten kaçınmazdı. Daha Çanakkale savaşları sırasında Anafartalar Grubu Komutanı iken en ön safta savaştı. Bu savaş sırasında da Atatürk'e bir şarapnel parçası isabet etmiş fakat sağ cebinde bulunan saati kendisini ölümden kurtarmıştı. Sakarya Savaşı sırasında ise attan düşmüş kaburga kemiklerini kırmıştı. Buna rağmen cepheden ayrılmamış, savaşı sedye üzerinde yönetmişti.

Mensubu olduğu Türk milletini sonsuz aşkla seven Mustafa Kemal Atatürk, milleti için her türlü zorluğa katlanmış ve kendini ona adamıştır. Onun “Ben gerektiği zaman en büyük hediyem olmak üzere, Türk milletine canımı vereceğim” sözü, milletini ne kadar çok sevdiğini göstermektedir.

Mustafa Kemal Atatürk, idealist bir liderdi. Onun idealizmi, yüksek vasıf ve kabiliyetlerine inandığı milletin sonsuz hürriyet ve bağımsızlık aşkından kaynaklanıyordu. Mustafa Kemal'in en büyük ülkülerinden birisi de millî birlik ve beraberlik içersinde vatanın bölünmez bütünlüğünü sonsuza dek yaşatmaktı.

Mustafa Kemal Atatürk'ün en büyük ideali, millî sınırlarımız içinde millî birlik duygusuyla kenetlenmiş uygar bir toplum oluşturmaktı. Vatanı kurtaran, hür ve bağımsız Türkiye idealini gerçekleştiren Mustafa Kemal, yeni Türkiye'yi modernleştirmek amacı ile çağdaş medeniyet idealine yöneltmiştir.

...

Atatürk, tarihte büyük devletler kuran ve yüksek bir medeniyet meydana getirmiş olan Türk milletinin büyüklüğüne inanan ve bununla gurur duyan bir insandı. Atatürk; kahramanlık, vatan sevgisi, çalışkanlık, bilim ve sanata önem verme gibi değerlerin, Türklüğün yüksek vasıflarından olduğunu ifade etmiştir. O, milletin bu özelliklerini her fırsatta dile getirip insanlık ailesi içinde layık olduğu yeri almasına çalışmıştır. Milletimizin yüksek karakteri, çalışkanlığı, zekâsı ve ilme bağlılığı ile millî birlik ve beraberlik duygusunu geliştirmeyi başlıca ilke kabul etti. Ona göre "... Türklüğün unutulmuş büyük medeni vasfı ve büyük medeni kabiliyeti, bundan sonraki gelişmesi ile geleceğin yüksek medeniyet ufkundan yeni bir güneş gibi doğacaktır".

Yrd. Doç Dr. Muhammed ŞAHİN

KADIN ULUSUN TEMELİDİR

Güzel bir Ankara gecesi... Atatürk'ün sofrası gene kalabalık... Konuşulanlar; gene tarih, yazın ve toplumsal konular.

Atatürk, gene bir konuyu tartışmak üzere, konuyu açacak bir soru atar ortaya:

— İlk asker kadınlar, dünyanın hangi ülkesinde yaşamıştır?

Konuklar; bilgileri, yetkileri elverdiğince konuşuyorlar. Bir ara biri amazonlardan söz edince, Atatürk alıyor sözü:

— Amazonların yurdu Sinop'tur. Tarihsel ilişkileri olan memleket ise Kırım'dır. Bu iki memleket de tarihten çok önceki yıllardan beri Türk memleketleridir. Türklerden başka hiçbir ulus “asker kadın” geleneğini sürdürememiştir. Türk kadını her zaman cesurdur, gözü pektir. Kısacası erkeğinde var olan bütün iyi nitelikler, her Türk kadınında da vardır.

O gecenin en uzun konusu Türk kadınının özellikleri ve üstünlüğü oldu.

Bir iki gün sonra Mustafa Kemal Atatürk, Ankara Kız Lisesindedir. Girdiği ders yurt bilgisi... Ortaya atılan konu: Seçme, seçilme hakları ve askerlik görevidir.

Atatürk'ün sorularına aldığı yanıtlar, gayet zekicedir, düzgündür pırl pırl çocuklar, genç kızlar, pırl pırl bir heyecan içinde ve bütün içtenlikleriyle konuşmaktadırlar.

Atatürk, bu durumdan çok memnundur elbette. Mutludur âdeta... Büyük bir düzen içinde sürüp giden tartışmalarda söz almayan öğrenci yoktur. Her akşam, sofrasını dolduran “günün önemli adamları”yla konuşurken, onları dinlerken kendini bu kadar doygun hissetmemiştir Atatürk...

Atatürk'ün çevresindeki yakınları, onun yeni bir devrimin eşiğinde olduğunu anlamışlardır.

Verilen yanıtları, sonunda bir cümle içinde toparlıyor Atatürk:

— Vatandaşın en büyük hakkı seçmek, en büyük görevi askerliktir.

Bu sözler, tebeşirle kara tahtaya yazılıyor. Sonra Atatürk, birden bir soru daha soruyor:

— Milletvekili olmak ister misiniz?

Ortalık heyecanla karışıyor. Genç kızlar hep bir ağızdan:

— Elbette isteriz, yanıtını veriyorlar. Sonra gene sorular... Ve isteklerinin nedenlerini gayet sağlam bir mantık içinde anlatan genç kızlar...

Atatürk; en büyük, en mutlu heyecanlarından birini yaşamaktadır...

— Dünyada kadınlar, diyor, seçmek ve seçilmek hakkına büyük uğraşmalar, ger görüşlerle savaşmalar sonunda elde etmişleridir. Tüm uğraşmalara karşın, pek çok ülkede ne yazık ki hâlâ elde edememişleridir. Siz de hiç uğraşmadan elde edemezsiniz. Fakat analarımız böyle bir mücadeleyi, memleketimizde kadın hakları diye bir hakkın ve tüm hakların ağza bile alınmadığı zamanlarda dile getirebilmiş ve en önemlisi, savaş alanlarında tarih boyunca görülmemiş kahramanlıklar yaratarak vermişleridir. Siz, bu olağanüstü gayretlerin sonucunu yaşayarak, seçmek ve seçilmek hakkını alacaksınız.

Öğrenciler, bu müjdeyi alınca mutluluktan deliye dönüyorlar elbette... Utanmasalar, çekinmeseler büyük kurtarıcının boynuna sarılacaklar.

— Ama, diyor Atatürk, az önce konuştuklarımızı hatırlayalım. Milletvekili seçer ve milletvekili seçilirsenez, ancak asker de olacaksınız.

- Oluruz!... diyen seslerde Kurtuluş Savaşı'nda “Vatan için ölürüz!” diyerek yola çıkan anaların inancı pırıldıyor... İçtenliği de...

Kısa bir zaman sonra da kadınlara siyasal haklar tanınıyor. Kız okullarına da askerlik dersi konuyor.

İsmet KÜR

TÜRK MÜZİĞİ VE TÜRK FOLKLORU

Ulusumuzun çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmasında en önemli araçlardan biri de güzel sanatlardır. Atatürk, bunu şu sözlerle ifade etmektedir: “Yüksek bir insan toplumu olan Türk milletinin tarihî bir özelliği de güzel sanatları sevmek ve ondan yükselmektedir. Bunu içindir ki milletimizin yüksek karakterini, yorulmaz çalışkanlığını, doğuştan gelen zekâsını, ilme bağlılığını, güzel sanatlar sevgisini ve millî birlik duygusunu devamlı olarak ve her türlü vasıta ve önlemlerle besleyerek geliştirmek millî idealimizdir.”

Atatürk, yukarıdaki sözünde belirttiği gerekçelerle güzel sanatların tüm alanlarıyla olduğu gibi Türk müziği ve folkloru ile de yakından ilgilenmiştir. Müziğimizin ve folklorumuzun evrensel bir değer ve nitelik kazanması için çaba göstermiştir. “Hayat müziktir... Müzikle ilgili olamayan varlıklar insan değildir.” diyerek müziğin insan ruhunun temel gereksinimlerinden biri olduğunu belirtmiştir.

Müzik gibi yaygın bir sanat dalının, insanın kültürel benliği üzerinde ne denli etkili olduğunu bilen Atatürk “Müziksiz hayat zaten mevcut olamaz. Müzik hayatın neşesi,

ruhu, sevinci ve her şeyidir. Yalnız müziğin çeşidi incelenmeye değer, bunu açıkça bilmeliyiz. Millî, ince duyguları, düşünceleri anlatan yüksek deyişleri, söyleyişleri toplamak; onları bir an önce modern müzik kurallarına göre işlemek gerekir. Ancak bu düzeyde Türk millî müziği yükselip evrensel müzikte yerini alabilir.” diyerek Türk müziğinin, Türk ulusunun canlı yapısına uyması gerektiğini belirtmiştir.

Atatürk, TBMM’de yaptığı bir konuşmada “Güzel sanatların hepsinde, ulus gençliğinin ilerletilmesini istediğinizi bilirim. Bu yapılmaktadır. Ancak bunda da en çabuk, en önde götürülmesi gerekli olan Türk müziğidir. Bir uslun yeni değişikliğine ölçü, müzikteki değişikliği alabilmesi, kavrayabilmesidir.” diyerek Türk müziğinin geliştirilmesi yolundaki çalışmaların öncelik almasını isteğinin geliştirilmesi yolundaki çalışmaların öncelik almasını istemiştir. Bunun için konservatuvarın kurulmasına öncelik etmiştir. Müzikle ve folklorla ilgilenen tüm sanatçıları yaşamı boyunca korumuş, kollamış ve desteklemiştir. Halk kültürümüzün ulusal kültürle kaynaşması için yapılan çalışmalara öncülük etmiş; Türkiye Folklor Araştırmaları Kurumunun ve Etnografya Müzesinin kurulmasını sağlamıştır.

Ahmet KAPULU (Atatürkçülük III. Kitap’tan yararlanılarak bu kitap için yazılmıştır.)

ALO... GRAHAM BEL (Graham Bel)

(Pınar masasının üzerindeki telefonun başında numaraları çevirmektedir. Yanında heyecan içinde Ayşegül vardır. Düş Robotu ise sahnenin öteki köşesinde, çocuklara kendini göstermemeye çalışarak onları şaşırtmaya çalışacaktır. Telefon çalınca Düş Robotu açar, Pınar’la konuşur, ancak bunu ne Pınar nede Ayşegül anlar.)

PINAR – Çalışıyor.

AYŞEGÜL – Annemin izin vereceğinden emin misin?

PINAR – Evet. Aloo...

DÜŞ ROBOTU – Aloo...

PINAR – (Şaşırmıştır.) Orası neresi? Siz kimsiniz?

DÜŞ ROBOTU – Aloo... Burası Graham Bel'in evi. Siz kimsiniz?

PINAR – Ben Pınar...

DÜŞ ROBOTU – Bakın Pınar Hanım, Graham Bel'i arıyorsanız, kendisi şu anda yok. Bir iletiniz varsa bana söyleyebilirsiniz.

PINAR – Ben... Ben Graham Bel'i aramıyorum. Annemi arıyorum.

DÜŞ ROBOTU – Özür dilerim ama ben annenizi tanımıyorum. Graham Bel'i daha sonra aramalsınız. Kendisi uzun bir yürüyüşe çıktı. Balonlarını da aldığına göre çabuk dönmez.

PINAR – Balonlarını mı?

DÜŞ ROBOTU – Evet. Bir sürü balon hem de...

AYŞEGÜL – (Sabırsız) Anne yok mu?

PINAR – (Telefonu kapar.) Başka biri çıkıyor. Telefon bozuk herhâlde. Graham Bel'miş adı...

AYŞEGÜL – Graham Bel mi? Bu ad bana hiç yabancı gelmiyor. (Telefonu alarak) Dur bir kere de ben arayayım. (Numaraları çevirir.) Aloo... Pınar'ın evi mi? Pınar'ın annesiyle konuşacaktım.

DÜŞ ROBOTU – Pınar'ın annesini tanımadığımı söylemişim. Graham Bel uçurtmasını alarak gitti. Daha sonra arayın.

AYŞEGÜL – (İyice şaşırmış.) Graham Bel uçurtmasını alarak çıkmış.

PINAR – Uçurtmasını mı? Az önce balonlarını demişti. Bu Graham Bel kim? Uçurtmayı bulan adam mı? Yoksa balonu bulan mı?

DÜŞ ROBOTU – (Gülerek ortaya çıkar.) Hayır çocuklar... Graham Bel sesi elektrik aracılığıyla iletcek aracı bulan kişidir.

PINAR – Düş Robotu, deminki telefon oyununu yapan sendin değil mi?

DÜŞ ROBOTU – Evet. Güzel bir oyundu ama... Eyle değil mi?

AYŞEGÜL – Ben sevmedim bu oyunu...

DÜŞ ROBOTU – Şimdi sizi zaman içinde bir düş yolculuğuna çıkarınca beni başlıyacaksınız. Graham Bel'i tanıyacaksınız. O gramofonu, telgrafi bulan kişidir. Uzaktaki insanları sesle yaklaştıran buluşçu. Hadi bakalım, şimdi 19. yüzyıl sonlarına bir yolculuk yapalım. Bir düş yolculuğu...

(Bilgisayardan gök gürültüsünü, fırtınayı, uzay araçlarının kayar gibi gidişlerini anımsatan, vınlamaya benzer seslerle bir müzik duyulur. İçeri Graham Bel girer. Beyaz sakalı, siyah takım elbisesi, boynuna sarılmış atkısıyla... Elinde dikdörtgen bir kutu... Üzerinde teller sarılmış, telefonun el ilkel biçimidir. Bel'in arkasından elinde bir silindiri olan kutuyla Watson (Vatsın) girer. O da Graham Bel gibi giyinmiştir. Ellerinde uçurtmalar, balonlar vardır.)

GRAHAM BEL – Gramofonu şu masanın üzerine koyabilirsin Watson.

PINAR – Bu aygıt gramofon mu?

GRAHAM BEL – Evet küçük hanım. Bu aygıtla insanlar güzel sesleri, şarkıları dinleyecekler. Sesler ölümsüzleşecek.

PINAR – Bu silindir ne?

GRAHAM BEL – Bu silindir dönecek. İğne silindirden geçerken sesler duyulacak. Sesler şarkıları oluşturacak ya da müziği... Ne güzel değil mi? Olağanüstü.

AYŞEGÜL – Peki bu uçurtmalar, balonlar ne? Onlarla ne yapıyorsunuz?

GRAHAM BEL – O da bana ait bir buluşun gerekli parçaları. Sesi bir yerden başka bir yere yollarken kullanıyorum. Seslerin yukarıdan gitmesi gerek çünkü. O zaman engellere çarpmadan gideceği yere gidiyor sesler... Anteni uçurtmayla yükseklerle çıkarıyorum.

AYŞEGÜL – Nasıl engeller var alçaklarda?

GRAHAM BEL – Binalar, dağlar, ağaçlar...

PINAR – Bu uzun boru ne?

GRAHAM BEL – Bir deneme yapmak üzereydim. İsterseniz izleyebilirsiniz. (Uzun boruyu ağzına dayar.) Aloo... Aloo... Burası Boston (Bastın)... Beni duyuyor musunuz?

SES – Evet. Sizi duyuyoruz. Burası Salem...

GRAHAM BEL – Çok güzel... Başardık. Nasılsınız?

SES – İyiyiz, sağ olun Graham Bel... Orada havalar nasıl?

GRAHAM BEL – Çok güzel... Artık sesler uzakları yendi. İnsanlar birbirine yaklaşıyorlar. Güle Güle...

SES – Hoşça kalın. Kutlarınız...

WATSON – Başardık Bel... O uzun uykusuz geceler boyunca yaptığımız çalışmalar işe yaradı.

DÜŞ ROBOTU – (Küçük kasetçalarını çıkarıp güzel bir müzik dinletmeye başlar.) İşte Sevgili Garham Bel bugünün gramofonu bu.

(Graham Bel ve Watson sevinç içinde aygıtlarını toplayarak giderler.)

AYŞEGÜL – Hadi Pınar, annene şimdi telefon et.

PINAR – (Telefonunu çevirir.) Aloo... Anne... Sen misin? Az önce burada kim vardı biliyor musun? Graham Bel. Telefonu, fonografı bulan kişi. Telgrafı, gramofonu da o bulmuş. Anne Ayşegüllere gidebilir miyim? Peki, geç kalmam. Sağ ol anne, hoşça kal!

DÜŞ ROBOTU – Küçük bir telefon oyunu yaptım ama Graham Bel'i de tanıtmış oldum sizler.

(Telefon çocukları yan yana dizilirler. Pınar ve Ayşegül de az sonra onlara katılır.)

AYŞEGÜL – Düş Robotu, işte sana canlı bir telefon oyunu...

(Çocuklar sırayla birbirlerinin kulağına bir şeyler söyler. En sondaki çocuk da Düş Robotu'nun kulağına söyler.)

DÜŞ ROBOTU – Graham Bel'in tam on sekiz patenti olduğunu biliyor musunuz? Patent yani yeni buluşların resmen tanındığını gösteren belge. Böylece buluşların hakları korunmuş oluyor.

AYŞEGÜL – O zaman bana da bir patent verin. Canlı telefon oyununu ben buldum.

TELEFON ÇOCUKLARI – (Hep bir ağızdan) Hayır Ayşegül, sen bulmadın?

AYŞEGÜL – Peki kim buldu?

DÜŞ ROBOTU – Kulaktan kulağa oyunun çocuklar buldu. O zaman paten, düş gücü olan çocukların... Unutmayın çocuklar, her buluşun altında bir düş gücü vardır.

Ülker KÖKSAL

GELECEĞİN DÜNYASI

Yıl 2035

Bir işin, eşin ve çocukların var ve nerdeyse 40 yaşındasın! Gelecekteki yaşamına hoş geldin!

İşe gitmeye hazırlanırken aynanın önünde duruyorsun. “Kırmızıya dön!” diyorsun. Mavi renkli gömleğin, koyu kırmızıya dönüşüyor. Gömleğin rengini değiştiren önceden programlanmış elektronik parçalar, artık her yerde. “Nanoteknoloji” denen bu mikroskobik mucizeler, insanların yaşamında büyük değişiklikler yapıyor.

Aynaya baktığında kırk yaşında olduğuna inanmakta güçlük çekiyorsun. Çok daha genç görünüyorsun. Tıp alanındaki şaşırtıcı gelişmeler sayesinde insanlar artık yüz elli yaşına kadar yaşayabiliyor. Orta yaşlı bile sayılmazsın! Aslında annen ve baban da yaşlanmayı engelleyen nanoteknoloji tedavisi sayesinde seninle aynı yaşta görünüyorlar. Garip değil mi?

Teknolojiyle Yaşamak

Mutfağa giderken oturma odasında bir şeyi dikkatini çekiyor: “Harry Potter (Heri Potır)’ın Çocukları Bölüm 3’ten fırlamış 3 boyutlu, holografik, gerçek ölçülerinde bir ruh emici. “Çocuklar videoyu kapatın.” diyorsun. Kızın, ev kontrol ünitesine videoyu kapatmasını söylüyor. Ruh emici kayboluyor ve sistem komutu uygularken gri duvarların yerini kumaş kaplı koltuk ve sandalyeler alıyor.

Sen, tekrar mutfağa yönelirken evde beslediğin minik aslan da peşinden geliyor. Bir ayakkabı kutusu büyüklüğündeki aslan, kapının yanında duran spor ayakkabıların arkasına saklanıyor ve muziplik yapmak için hazırlanıyor. O, aslında genetik yapısıyla oynanmış ve vahşi kuzenlerine yalnızca görüntü olarak benzeyen bir ev kedisi. Mamasını devirdiğinde Çöp Hindisi 3000 adlı robot, içeri süzülüyor ve aslanın etrafındaki çöpleri emiyor. Robotun ortalığı temizlemesini izlerken pantolonunun paçası, dolabın kapsına takılıp sökülüyor. Pantolon kumaşının dokusundaki bazı maddeler, anında harekete geçerek sökücü onarıyor.

Kahvaltı gevreğini kâseye dökmeye hazırlanırken ayakkabılarının “Bir kilo fazlandan kurtulmak istiyorsan bunu yememelisin” dediğini duyuyorsun. Ayakkabıların, besin değerini öğrenmek için gevreğin kutusundaki küçük elektronik kodu okuyor ve ardından kalori değerlerini hesaplıyor. Bugünlerde ayakkabılar çok yönlü. Koşu ayakkabılarından günlük ayakkabıya bile dönüşebiliyorlar.

Ayakkabılarını dinlemeye karar veriyorsun. Bu sefer “ Mutfak, kahvaltıda ne yiyebilirim?” diye mutfağa sesleniyorsun. O da yiyecek stoğunu kontrol ederek seçenekler tezgâhta beliriyor. Mutfak aynı zamanda elektronik kodları envanterini çıkarmak, yemek hazırlamak ve alışveriş listesi oluşturmak için de kullanıyor.

Jet Ulaşım

“Uzay gezisi için hazır mısınız?” diye soruyorsun kızınla oğluna. 2005’te yalnızca özel eğitilmiş astronotlar uzaya gidiyordu, onların da sadece birkaçı. Bu gün isteyen herkes uzaya gidebiliyor. En iyi arkadaşın da uzayda çalışıyor. Çocuklarına üçer tane çilek verirken “Doktor, uzay yolculuğunda bu aşılara ihtiyaç duyacağınızı söyledi.” diye ekliyorsun. Tıptaki gelişmeler sayesinde iğneyle yapılan aşılar geçmişte kaldı. Genetik yapılarıyla oynanan besinler özel aşılar içeriyor.

Çocuklar ön kapıya yöneliyor. “Okul mekiğimiz bir saat içinde Paris Uzay Limanı’ndan ayrılacak.” diyor kızın. “Önce roket uçakla Fransa’ya gideceğiz.” Bu inanılmaz hızlı uçak, ulaşımı tamamen değiştirdi. Artık dünyanın öbür ucuna gitmek bir saatten fazla sürmüyor.

Ön kapı kapanmadan önce oğlun “Öğle yemeğinden önce uzay istasyonuna varmış oluruz. Oraya vardığımızda seni ararız.” diye sesleniyor. İşe gitme vakti geldi. Başparmağını biyometrik okuyucuya tuttuğunda otomobilin, parmak izini onaylayıp kapıyı açması için bekliyorsun. “Otomatik pilot, beni ofisime götür.” diye komut veriyorsun. Otomobil yerinden fırlıyor, yola çıkıyor ve yavaşça trafiğe karışıyor. Sen de arkana yaslanıyor ve e-gazeteni açıyorsun. Son haberler gazeteye çabucak yüklenip ekranda beliriyor. Sayfaları gözden geçirirken haberleri okumak yerine video görüntülerini izliyorsun.

Elbisenin kolu çalıyor. Aryan, eşin. “Merhaba sevgilim. Çocuklar uzay gezileri için biraz önce yola çıktılar. Düşünüyorum da, neden tatile çıkmıyoruz? Bir haftalığına şu uzayda yeni açılan otele gitsek... Duyduğuma göre o otelde kendini başka bir dünyadaymış gibi hissediyormuşsun!”

Ruth MUSGRAVE (Rut Masgreyv)

EDİSON

Geçen yüzyılın bu büyük mucidi, 11 Şubat 1847’de, Birleşik Amerika’nın Ohio (Ohayao) eyaletinin, Milan kasabasında dünyaya geldi. Çok geç yürümeye ve konuşmaya başlaması, özellikle babasında onun zeki bir çocuk olmadığı kuşkusu yaratmıştı. Kendi hâlinde, sessiz, içine kapanık bir çocuk olan Edison’u, önceleri annesinden başka kimse anlayamadı. İlkokul öğretmeni onun başarılı olamayacağını söyleyince ailesi Edison’u okuldan almak zorunda kaldı.

Edison, bırakın liseyi ya da üniversiteyi, ilkokulu bile bitiremedi ama bir insanın “kendi kendini” yetiştirmesinin mümkün olduğu savını en iyi biçimde kanıtlayarak bilimin doruğuna erişti... Kuşku yok ki bunda annesinin payı büyüktür...

Yoksul bir adam olan babası, onun okuldan ayrılmasına hiçbir tepki göstermemiş, tersine eğitim giderlerinden kurtulduğu için gizli bir sevinç duymuştu. Ama annesi öyle düşünmüyordu. Ona göre herkesin “aptal” sandığı bu çocuk, ileride büyük bir adam olacaktı. Bunu yalnızca sezinlemekle kalmamış, buna bütün kalbi ile inanmıştı...

Sonsuz bir öğrenme tutkusu olan Edison, daha beş yaşında iken kümese girmiş ve kuluçkadaki tavuğu kaldırarak yerine kendi yatmıştı. Çünkü o, yumurtadan belirli bir süre değişmeyen ısı altında civciv çıktığını kavramıştı. Anlamak istediği, insanın vücudunun ısısının da aynı işlevi görüp göremeyeceği idi...

İlk derslerini annesinden aldı Edison... Okuma yazma ve matematik... Daha sonraları annesinin armağan ettiği kitapları bir solukta okuyup yenilerini istedi. Bir yandan da laboratuvar biçimine dönüştürdüğü bodrumda bıkip usanmadan deneyler yaptı. Ancak yeni kitaplar almak ve deney yapmak için daha çok paraya gereksinimi vardı. İşte bu zorluk, çocuk yaştaki Edison’u çalışma yaşamına itmişti. Gezgin

satıcılıkla başladı işe... Trenlerde fındık, fıstık, meyve ve gazete satarak hem yoksul ailesine yardım ediyor hem de yeni kitaplar alarak bunları gece gündüz okuyordu.

Bu arada Edison, o yıllarda yeni yeni yaygınlaşmaya başlayan telgraf aygıtını ve işleyiş biçimini yakından izledi ve kendisi de bir telgraf yaparak çalıştırdı. Henüz on iki yaşında iken elde ettiği bu başarı, annesini haklı çıkaran ilk adım olmuştur.

Edison, bir gün gazete çıkarmaya karar verdi ve bu amaçla hurdacıda gördüğü eski bir baskı makinesini satın alarak kolları sıvadı. Kısıtlı olanaklar yüzünden bu yeni işinde pek başarılı olamadı ise de çalışma hırsları ve azmi, çevresindekilerin dikkatini çekti.

Eşyalarını saklaması ve yatıp kalkması için fındık, fıstık sattığı istasyon şefinin verdiği eski yük vagonunda deney yaparken büyük bir yangın tehlikesi geçirdi. Yangın, çevredeki insanların çabası ile söndürüldü ama bu talihsiz kaza bir kulağının işitmemesine neden oldu. Fakat o, yaşamı boyunca hiç yılgınlık duymadı bundan... Daima var gücü ile çalıştı...

16 yaşında iken sınavlara girerek telgraf memuru oldu. Başarılı çalışmalarını ve ilginç buluşlarını yakından izleyen yöneticiler, ona daha geniş çalışma olanakları verdiler. İlk başarısı telgraf üzerine oldu. Telgraf memuruna gerek kalmadan haberleri başka bir hattan geçiren bir makine geliştirdi. Sonra da trenlere alıcı ve vericiler yerleştirilerek seferlerdeki makinistlere haberleşmeyi sağladı.

Binlerce buluşu olan Edison'un, kuşkusuz en büyük icadı ampuldür. Elektrikle aydınlatmada büyük devrim yaratan ampülü, 1879 yılında, henüz 32 yaşında iken bulmuştu Edison... Çevresindekilerin şaşkın bakışları arasında, daha önceden kömürleştirdiği bir pamuk ipliğini, havası boşaltılmış bir cam kürenin içinde yakarak parlak bir ışık elde etti. Ne var ki ampülün ilk örneğinin ömrü, iki gün sürdü... Onu, daha dayanıklı biçime dönüştürebilmek için üzerinde yıllarca çalışmak gerekiyordu.

Edison, bu amaçla New York (Niv York)'ta büyük bir laboratuvar kurdu. Burası aynı zamanda dünyanın ilk elektrik şebekesi merkezi oluyordu. Edison, buluşunu geliştirebilmek için burada yıllarca çalıştı. Sonunda amacına ulaştı... Bu günkü biçimden daha kaba bir görünüşü olan ampul, bir güneş gibi tüm insanlığın hizmetindeydi artık... Bu olay, başta Amerika olmak üzere bütün dünyada sevinç yarattı. Edison adı hızla yayılıyor, insanlar kendilerini ışığa kavuşturan bu büyük adama, övgüler yağdırıyordu.

Günümüzde geceleri caddelerde dolaşabiliyor, arabamızla seyahat edebiliyor; sinema, tiyatro ve benzeri yerlere gidebiliyor; iş yerleri ve fabrikalarda sabahlara kadar çalışabiliyor; evlerimizde rahatça oturup sohbet edebiliyor, okuyor, televizyon seyredabiliyorsak bunların hepsini Edison'a borçluyuz... Yine onun kurduğu endüstri sayesinde, bugün milyonlarca insan dolaylı ya da dolaysız olarak iş bulabilmekte ve yaşamını kazanmaktadır.

Edison yalnızca ampulle yetinmemiş, yeni buluşlar peşinde koşmuştur. 1889'da New Jersey (Niv Jörsi)'deki laboratuvarında yeni bir makine icat etti. Bugünkü sinemanın temeli ve ilk örneği olan bu makineye "kinetoskop" adını verdi. Şerit biçiminde resimler, makinenin uç kısmına yerleştirilmiş bir merceğin önünden hızla geçirildiğinde hareket ediyor ve âdeta canlanıyordu. Bugün büyük bir sanayi hâline gelen sinema sayesinde milyonlarca insan yaşamını kazanmakta, yine onun aracılığı ile eğlenmekte, eğitilmekte ve birbirlerini yakından tanıma olanağı bulmaktadır...

Edison, yalnızca ampul ve kinetokobu mu bulmuştur? Hayır... Mikrofon, gramofonun ilk biçimi olan fonograf, buhar makinesine bağlı akım üretici, telefonun önemli bir bölümü olan karbon transformatörü, onun 1033 icadından yalnızca birkaçıdır... Ayrıca bataryaların oluşturduğu beton dökme yöntemi, sentetik kauçuğun yapılışı, akümülatörün geliştirilmesi gibi sayısız çalışmaları vardır.

İki kez evlenen ve bu evliliklerinden beş çocuğu olan Edison, 18 Ekim 1931'de New Jersey'de öldü ama adı, dünyanın dört bir köşesinde yaşıyor ve dünya döndükçe de yaşayacaktır.

Güner ÜMİT

ÇOCUKLAR DOĞUŞTAN BİLİM ADAMIDIR

Ay neden yuvarlaktır? Çimen neden yeşildir? Neden düş görürüz? Neden ayak parmaklarımız vardır? Bu sorular ve binlerce benzeri, zaman zaman hepimizin aklına gelir. Ama en çok çocuklar bu soruların yanıtlarını merak ederler. Bu, onların dünyada var olan gerçekleri hızla öğrenebilme isteklerinin somut bir göstergesidir. Tıpkı bilim adamlarında olduğu gibi.

Peki sorduğumuz bu sorulara yanıt alabiliyor muyuz? Yetişkinlerden kimi zaman yanıt alabiliriz. Kimi zaman öyle sorular gelir ki aklımıza yanıtını pek kimse bilmez. İşte o zaman sorumuzun yakasını bırakmayıp yanıtı doğru ilerlemeye uğraşmamız gerekir. Bu yolda ilerlerken ilk kaynağımız ansiklopediler olabilir. Evimizde ansiklopedi yoksa kitaplığa gidebiliriz. Kitaplıklarda, ansiklopedilerden başka kitaplarda da aradığımız bilgiyi bulma şansımız vardır. Kitaplar, meraklarımızı gidermek için başvurabileceğimiz en değerli ve en güvenilir kaynaklardır. Yanıtı bulana değin uğraşırız. Yanıtı bulduğumuzda aldığımız zevke diyecek yoktur. Ya yanıtı bulamazsak ne olacak? Elbette yanıtı aramanın peşini bırakmamamız gerek. Kim bilir belki de gelecekte bu sorunun yanıtını ilk bulan bilim adamları bizler oluz.

“Sorduğum soruya güler mi acaba?” Hiç böyle bir duyguya kapıldığımız oldu mu? Bu, kimi zaman insanın aklına gelen bir şeydir. Ancak, gülünecek diye bir soru sormaktan kaçınmak, insana pek de bir şey katmaz. Kimi sorular, ilk bakışta insanlara çok değişik geldiği için değişik tepkilerle karşılaşabiliriz bunları sorduğumuzda. Ancak

bu tepkiler çok da önemli değildir. Daha doğrusu, bizim öğrenme ve merak etme isteğimizi durdurulmamalıdır. Yılmaksızın denemelerimizi sürdürmeliyiz.

Öğrenmenin bir yolu da deneyler, denemeler yapmaktır. Çocuklar, denemeler yaparak öğrenmeyi çok severler. Çocukların deneme yapmaya olan istekliliği olağanüstü güzellikte bir özelliktir. Bilinen odur ki öğrenmenin en iyi yollarından biri denemeler yapmaktır. Denerken merak ettiğimiz şeyin gerçekten olup olmadığını görmüş oluruz. Gördüğümüz ve yaptığımız şeyler de aklımızda kolayca kalır.

Çevresindeki varlıklara ve gerçeklere dikkat eden, onları merak eden, araştıran ve en önemlisi de soru sormaktan korkmayan çocuklar, önüne çıkan her engelin kolayca üstesinden gelirler. Çünkü onlar, bu özellikleri sayesinde bilgi sahibi olma ve karşılaştıkları sorunları, kazandıkları becerilerle çözüme olanağına sahiptirler. İşte, toplumumuzun ve dünyamızın böyle çocuklara gereksinimi vardır. Siz çocuklar gerçekten çok özel ve değerlisiniz.

Zuhal ÖZER

Bilim Çocuk, Sayı 221

PULSUZ DİLEKÇE

Sevgili Anneciğim ve Babacığım,

Bütün duygu ve düşüncelerimi dile getirebilseydim, size şunları söylemek isterdim:

Sürekli bir büyüme ve değişme içindeyim. Sizin çocuğunuz olsam da sizden ayrı bir kişilik geliştiriyorum. Beni tanımaya ve anlamaya çalışın.

Deneme ile öğrenirim. Bana ayak uydurmakta güçlük çekebilirsiniz. Oyunda, arkadaşlıkta ve uğraşlarımda bana özgürlük tanıyın. Beni her zaman, her yerde koruyup kollamayın. Davranışlarımda sonuçlarını kendim görürsem daha iyi öğrenirim. Bırakın, kendi işimi kendim göreyim. Büyüdüğümü başka nasıl anlarım?

Büyüme için çok istiyorsam da ara sıra yaşımdan küçük davranmaktan kendimi alamıyorum. Bunu önemsemeyin. Ama siz beni şımartmayın. Hep çocuk kalmak isterim sonra. Her istediğimi elde edemeyeceğimi biliyorum. Ancak siz verdikçe almadan edemiyorum. Bana yerli yersiz de söz vermeyin. Sözünüzü tutamayınca sizlere güvenim azalıyor.

Bana kesin ve kararlı davranmaktan çekinmeyin. Yoldan saptığımı görünce beni sınırlayın. Koyduğunuz kurallar ve yasakların hepsini beğendiğimi söyleyemem. Ancak hiç kısıtlanmayınca ne yapacağımı şaşırıyorum. Tutarsız davrandığınızı görünce hem bocalıyor hem de bundan yararlanmadan edemiyorum.

Öğütlerinizden çok, davranışlarınızdan etkilendiğimi unutmayın. Beni eğitirken ara sıra yanlışlar yapabilirsiniz. Bunları çabuk unutturum. Ancak birbirinize saygı ve sevginizin azaldığını görmek, beni yaralar ve sürekli tedirgin eder.

Çok konuşup çok bağırmayın. Yüksek sesle söylenenleri pek duymam. Yumuşak ve kesin sözler bende daha iyi iz bırakır. “Ben senin yaşında iken...” diye başlayan söylevleri hep kulak ardına atarım.

Küçük yanlışlarımı büyük suçmuş gibi başıma kakmayın. Bana yanlışlık payı bırakın. Beni korkutup sindirerek, suçluluk duygusu aşılıyarak uslandırmaya çalışmayın. Yaramazlıklarım için beni kötü çocukmuşum gibi yargılamayın.

Yanlış davranışım üzerinde durup onu düzeltin. Ceza vermeden önce beni dinleyin. Suçumu aşmadığım sürece cezama katlanabilirim.

Beni dinleyin. Öğrenmeye en yatkın olduğum anlar, soru sorduğum anlardır. Açıklamalarınız kısa ve öz olsun. Beni yeteneklerimin üstünde işlere zorlamayın. Ama başarabileceğim işleri yapmamı bekleyin. Bana güvendiğinizi belli edin. Beni destekleyin, hiç değilse çabamı övün. Beni başkalarıyla karşılaştırmayın, umutsuzluğa kapılıyorum.

Benden yaşımın üstünde olgunluk beklemeyin. Bütün kuralları birden öğretmeye kalkmayın, bana süre tanıyın. Yüzde yüz dürüst davranmadığımı görünce ürkmeyin. Beni köşeye sıkıştırmayın, yalana sığınmak zorunda kalırım. Sizi çok bunaltsam bile soğukkanlılığınızı yitirmeyin. Kızgınlığınızı haklı görebilirim ama beni aşağılamayın. Hele başkalarının yanında onurumu kırmayın. Unutmayın ki ben de sizi yabancıların önünde güç durumlara düşürebilirim.

Bana haksızlık ettiğinizi açıklamaktan çekinmeyin. Özür dileyişiniz size olan sevgimi azaltmaz, tersine beni size daha çok yaklaştırır. Aslında ben sizleri olduğunuzdan daha iyi ve daha değerli görüyorum. Bana kendinizi yanıltmaz ve erişilmez göstermeye çabalamayın. Yanıldığınızı görünce üzüntüm büyük olur.

Biliyorum, ara sıra sizi üzüyor, belki de düş kırıklığına uğrattıyorum. Bana verdiklerinizin yanında benden istediklerinizin çok olmadığını da biliyorum. Yukarıda sıraladığım istekler size çok geldiyse birçoğundan vazgeçebilirim, yeter ki beni ben olarak seveceğinize olan inancım sarsılmasın.

Benden “örnek çocuk” olmamı beklemezseniz, ben de sizden kusursuz ana baba olmanızı beklemem. Sevecen ve anlayışlı olmanız bana yeter.

Sizin çocuğunuz olarak doğmak elimde değildi. Ama seçme hakkım olsaydı sizden başka kimsenin çocuğu olmak istemezdim.

Sevgiler...

Çocuğunuz

Prof. Dr. Atalay YÖRÜKOĞLU

AH ŞU GENÇLER

(Bir grup genç, gençlik sorunlarını dile getiren bir müzikal hazırlamaya karar verirler. Birinci perdede yetişkinlerin yanlış tutumlarını eleştirirler. İkinci perde de öz eleştiri yaparlar. Aşağıda iki perdeden bölümler yer almaktadır.)

BİRİNCİ PERDE

XVII. TABLO

(1. Oyuncu, Kız, Anne, Baba, Koro)

1. OYUNCU: Genç insanlara sabırla, anlayışla yardımcı olan, yol gösterenlere selam olsun... Biz yanlış örnekleri sergilemeye devam edeceğiz. Bir ev.

KIZ: Anne, bugün bulaşığı ben yıkayayım.

ANNE: Hayır, her şeyi kırarsın.

KIZ: Öyleyse kek yapayım.

ANNE: Hayır, mutfağı alt üst edersin.

KIZ: İnsan yapa yapa öğrenir bir işi.

ANNE: Bir de ukalalık ediyor.

KIZ: Baba, beni sinemaya götürür müsün?

BABA: Vaktim yok.

KIZ: Tiyatroya götür öyleyse.

BABA: İşim çok.

KIZ: Ben gideyim.

BABA: Olmaz.

KIZ: Kapının önüne olsun çıkamaz mıyım?

BABA: Çıkamazsın.

KIZ: Televizyon seyredeyim?

BABA: Ders çalış.

KIZ: Bir arkadaşımı çağırayım bari, ne olur!

ANNE-BABA: Ha-yır!

KIZ: (Tepinerek bağırmağa başlar.) Aaaaaaaa!

ANNE: Farkında mısın Zülfü, bu kızda bir anormallik başladı.

BABA: Haklısın karıcığım, neden acaba?

KORO: Ah şu gençler!

XVII. TABLO

(1. Oyuncu, I. Genç, II. Genç, Koro A, Koro B, Komşu Adam, Komşu Kadın, III. Genç)

1.Oyuncu: Herhangi bir şehrin, herhangi bir mahallesinde, herhangi bir sokak.

I. GENÇ: (Top oynuyorlar.) Ver bana.

II. GENÇ: Tut onu.

III. GENÇ: Hop...

III. GENÇ: Heeeeey!

KORO A: (Tezahürat yapar.)

KORO B: (Karşı tezahürat yapar.)

KOMUŞU ADAM: Yeter, yeter, yeter... Bu ne gürültü yahu? Hiç kafayı dinleyemeyecek miyiz bu mahallede? İnsaf efendim insaf.

KOMUŞU KADIN: Hay Allah razı olsun Apti Bey. Mahalle içinde top oynanır mı canım?

KOMUŞ ADAM: Hadi bakalım toplayın pılınızı pırtınızı, yallah başka yere...

GENÇLER: Nereye?

KOMŞU KADIN: Bize ne...

KOMŞU ADAM: Bir de "Nereye?" diye sormazlar mı?

KORO: Ah şu gençler!

İKİNCİ PERDE

VIII. TABLO

(1. Oyuncu, Öğretmen, I. Öğrenci, Osman)

1.OYUNCU: Şimdi de iki öğrenci tipini sergileyeceğiz. Aslında tip çok da sergilemeye zaman yok... Yerlerimizi alalım arkadaşlar. (Öğrenciler yerlerini alırlar, öğretmen de) Yine bizim sınıftayız.

ÖĞRETMEN: Söyleyin bakalım. Estergon Kalesi nerededir? (Kapı vurulu.) Geel.

I. ÖĞRENCİ: (Güya nefes nefese.) Öğretmenim affedersiniz, biraz geciktim.

ÖĞRETMEN: Biraz diyor, yahu bu üçüncü ders, dersin de sonu, niye geç kaldın?

I. ÖĞRENCİ: Anlatayım öğretmenim, evden tam zamanında çıktım öğretmenim, dolmuşa bindim, dolmuş trenle çarpıştı öğretmenim, yedi ölü, on altı yaralı verdik, bir ben sağsalım kurtuldum; ama maalesef derse yetişemedim öğretmenim.

ÖĞRETMEN: Otur, geveze.

I. ÖĞRENCİ: Baş üstüne öğretmenim. (Yerine geçer.)

ÖĞRETMEN: Güzeel, kazazede, söyle bakalım, Estergon Kalesi nerededir?

I. ÖĞRENCİ: Öğretmenim, üzülmeysin diye söylememiştim, geçenlerde süt kardeşim ölmüştü, dün helvasını yaparken tüp gaz patladı. Bütün eşyalarımız yandı, bu arada affedersiniz tarih kitabı da yanmış; bu yüzden çalışamadım, özür dilerim.

ÖĞRETMEN: A benim talihsiz oğlum, sen geçen ayki ödevini de vermemişsin ki...

I. ÖĞRENCİ: Çok haklısınız öğretmenim, babam balkondan düşmüştü. Her gece hastaneye gittim.

ÖĞRETMEN: Başka kimse yok muydu?

I. ÖĞRENCİ: Yoktu öğretmenim, babam balkondan düşünce, buna çok üzülen annem kalp krizi geçirdi, kardeşimin de heyecandan dili tutuldu, halamın da...

ÖĞRETMEN: Yeteeeeerrrr...

I. ÖĞRENCİ: Peki öğretmenim.

1.OYUNCU: Şimdi bir başka öğrenci.

ÖĞRETMEN: 147 Osman Şaşkınbakkal.

OSMAN: Burada.

ÖĞRETMEN: Ödevini getir.

OSAMAN: Getiremem.

ÖĞRETMEN: Niye?

OSMAN: Hazırlayamadım.

ÖĞRETMEN: Yine mi?

OSMAN: Çok önemli bir konuda araştırma yapıyordum, onun için hazırlayamadım.

ÖĞRETMEN: Yaa, neyi araştırıyordun oğlum?

OSMAN: Dâhilerin öğrencilik yıllarını.

ÖĞRETMEN: Üç yıldan beri bu okulda kütüphanenin nerde olduğunu araştırmamış olan sen, dâhilerin öğrencilik yıllarını araştırdın, öyle mi?

OSMAN: Evet.

ÖĞRETMEN: Anlat öyleyse.

OSMAN: Peki. Modern fiziğin kurucusu olan Einstein (Aynştayn) çok kötü bir öğrenciymiş, ünlü bilgin Darwin (Darwin) de. Hatta bir gün babası Darwin'e şöyle bağırması öğretmenim: "Fare kovalamaktan başka bir iş yaptığın yok, ailemizin yüz karasısın." Dâhi besteci Wagner (Vagner), büyük ozan Baudelaire (Bodler), ünlü hikâyeci Edgar Allen Poe

(Edgır Elin Po) da tembel, başarısız öğrencilermiş. Gelmiş geçmiş romancıların en büyüğü olan Balzac (Balzak) için geçtiğinde şöyle demişler: “Tembel, uyuşuk, dalgacının biri.” Ünlü mimarlardan...

ÖĞRETMEN: Ne sonuca vardın evladım?

OSMAN: Öğrencilik yıllarımız da birbirine bu kadar benzediğine göre belki ben de dâhiyimdir.

Turgut ÖZAKMAN

LA FONTEN ORMAN MAHKEMESİNDE

Bir gün hayvanlar

Kendileriyle ilgili

Gülmece öykü yazan

La Fonten’i

Ormanda yakaladılar.

Ve onu doğruca götürüp

Yargılamak için

Orman mahkemesine çıkardılar.

Aslan yargıçtı.

Sordu: “La Fonten,

Ne istiyorsun bizden?
Neden bizleri
İyiler kötüler,
Güzeller çirkinler,
Tembeller çalışkanlar, diye
İkiye bölüp
Birbirimize düşürüyorsun?”

“Hem sen bu öyküler
Yazmadan önce
Hiçbir insan bizim için
Böyle düşünmez,
Hiçbir hayvan da bu denli
Birbirine
Düşman kesilmezdi.”

“Sen yazmadan önce
Eşek, eşek değildi;
Daha bürünmemişti benim postuma,
Taşımazdı insanların yükünü.
Karınca da bu denli cimri değildi...”

Ve yaz günleri çalışırken
Türküler söylediği için kendisine,
Her zaman yardım ederdi

Ağustos böceğine.”

“Bizlerden ne kötülük gördün ki,
Hepimize böyle kendince
Ön adlar takıyor
Büyükleri, çocukları
Bize güldürüyorsun?”

Yalvaç URAL

İNSANLIK MEKTEBİ

İnsanlık mektebi açılrsa idi,
Oradan dersimi almak isterim.
Gece gündüz çalışırdım ilimle,
Her şeye faydalı olmak isterdim.

Cennet yapar idim güzel yurdumu,
İncitmezdim toplumumu, ferdimi
Kendim anlar idim kendi derdimi,
Milletin kalbinde kalmak isterdim.

İkililiği bırakırdım ardımda,
Dermanını bulmuş olur derdime,
Kendi çeşmemizde, kendi yurdumda

Herkesin bardağına dolmak isterdim.

Bulutlar fabrika göndermez gökten,

Zerre bile atom oldu emekten,

Sefil Çırakman'ım şu sürünmekten,

Ben de insan gibi gülmek isterdim.

Âşık Hüseyin ÇIRAKMAN

ORMANDA SABAH

Tabiat denilince aklımıza nedense önce ağaç ve onun topluluğu orman, sonra da su ve onun bolluğu olan deniz gelir. Küçük büyük, canlı cansız birçok varlığı sinesinde toplamış olan ormanla deniz; derinlik ve enginlikler, güzellik ve zenginlikleriyle tabiat kavramını en mükemmel şekilde temsil eder.

Ağaç, topraktan fişkiran hayat panoramasına tatlı bir ren ve sihirli bir güzellik katarak bütün alaka ve sevgiyi üzerine çeken bir varlıktır.

Orman, toprak ananın bağrından yeşil bir deniz gibi coşup taşan esrarlı bir âlemdir. Her mısrası, bir renk ve ahenk çağlayanı hâlinde yükselip fişkiran eşsiz bir tabiat destanıdır.

Haydi artık, sizinle beraber ormanı dolaşmaya gidelim. Güneş doğmak üzere, henüz bütün sesler uykuda... Tan yerinden gittikçe büyüyen bir ışık demeti fişkırıyor. Gece, siyah eteklerini acele acele toplayıp tepelerden vadilere doğru çekiliyor. Ağaçları saran,

mavimtrak bir duman, yavaş yavaş uçup dağılıyor. Güneşin ilk ışığı, ormanı aydınlatmaya başladı. Bu, ormana sığınan gecenin sona erişi demektir.

Artık dallardan süzülen ışıklar, ağaçların gövdelerini meydana çıkarıyor. Temiz bir sabah aydınlığına gözlerini açan ormanın içerisindeki uykulu hava, açıklara, tarlalara doğru süzülüyor ve taze bir rüzgâr içeriye doluyor.

Güneş, yavaş yavaş yükselmektedir. Biraz önce ağaç tepelerinde dolaşan ışıklar, daldan dala atlayarak orman toprağına indiler. bir kısmı da yaprakların nemli yüzlerinde kıvılcımlı parıltılarla uçuşuyorlar.

Ormanın içine doğru yürüyoruz. Yüzlerimizde güneş ışıkları geziniyor. İçerimizde yağmur serinliği kadar ferahlatıcı ve yumuşak mutluluk yeşeriyor.

Kuytulardaki ağaçlar, sessizlik içinde bekliyor. Rüzgâr, henüz onlara tesir etmiyor. Arada sırada dallar arasından gelen bir hışırtı, bu sessiz duruştan yorulmuş olan ağaçların nefes alışlarını veya iç çekmelerini andırıyor.

Ormanın sabah saatlerindeki sessizliği, ne kadar güzeldir. Yürürken âdeta, onu rahatsız etmekten korkar ve gürültü çıkarmaktan çekinirsiniz.

Orman artık iyice uyandı. Üzerimizden yaprak hışırtısı ve kuş cıvıltısından dokunmuş müzikli bir hava esmeye başladı. Sabah rüzgârına takılıp dans eden dallarla beraber biz de kendimizi ormanın neşesine kaptırıp bir şarkı mırıldanarak yürüyoruz. Orman bizi koynuna çekiyor. Biz de bu davete kapılarak teklifsizce onun derinliklerine sokuluyoruz.

Bakınız! Birdenbire bu yeşil kubbede yankılar yapan tatlı bir su şakırtısı kulaklarınıza çarpıyor. Bu ses, yatağındaki taşlar arasından yuvarlanarak ve çukurlarda havuzlanarak akıp giden neşeli bir dereciğin gürültüsüdür. Ona yaklaşırken buğulu bir serinlik yüzümüze çarpıyor.

Berrak dere sularının, her taşın üzerinde ayrı bir notada ses vererek ve köpüklü kahkahalar atarak dökülüşünü görüyor musunuz? Hâlinde kâh ağaçlara şarkı söyleyen kâh kıyı yosunlarıyla ve çakıl taşlarıyla oynaşıp şakalaşan sonsuzu bir neşe var.

Yeryüzünde, toprak, su ve ağaç kompozisyonu kadar dekoratif ve can alıcı bir güzellik düşünülemez. Bu üç hayat kaynağından su toprağa, toprak ağaca, ağaç da çevresine ve insanoğluna neler

tülümsü bulutlar belirmiş. Hava kararırken bile içlerimizi huzur dolduruyor. Ormanın, bizi uğurlayan bakışlarında; “Bunu saymam, sizleri tekrar beklerim.” diyen samimi bir ifade okunmakta. Ondandır, her köşesinde hatıralarımız bulunan sevgimiz bir şehirden uzaklaşır gibi kopup ayrılıyor. Gözlerimizde ormanın yeşil aydınlığı, gönüllerimizde de büyümlü güzellikler âleminin zevkli baygınlığı var.

Ey, refah ve bereketin, huzur ve sükûnetin kaynağı olan orman...

Sen, her zaman benim kalbimi gerçek bir zevk ve hayatla dolduruyorsun. Uğultularında, ruhuma seslenen sihirli bir musiki buluyorum. Ve her gördüğüm yerde senin o yeşil ve yumuşak iklimine sığınmak ve başımı dinlendirmek istiyorum. Fakat bütün bu güzellik ve büyüleyiciliğine rağmen sana yapılanları düşünüyorum da talihsizliğine acımaktan da kendimi alamıyorum.

Kemal GÜNEN

SÜPERMEN İSTANBUL'A DÜŞTÜ

Süpermen'in gözleri karardı, başı döndü, altındaki kent gitti geldi, gitti geldi.

— Ah düşünüyorum galiba, diye ağzından cılız bir ses çıktı.

Yerdeki insanlar bağırdılar:

— Bir şey düşüyor havadan, bakın bakın!

— Hani nerde?

— Oraya bakın, oraya...

- Aaaaa!...

Süpermen, hızını kesmek istedi ama olmadı, kolu oynamadı. “Sırtımı rüzgâra engel yapayım.” dedi, freni tutturamadı. Cumburlop denize düşüverdi; onca şişelerin, petlerin, naylon torbaların, sebze artıklarının, lahana kabuklarının, kâğıt parçalarının yüzdüğü denize. “Dugul, dugul, dugul!” etti, kocaman bir lahana yaprağını cankurtaran simiti sanarak ona yapıştı; ama lahana yaprağı kayıverdi gitti elinin altından. Tam bu sırada bir dalgayla eski bir postal, Süpermen’in yüzüne “şak” diye bir tokat attı. Dalganın ortasında kayık gibi bir şey görüldü, onu yakalamak istedi Süpermen; ama o da kayık değil, denizde yüzen kocaman bir naylon torbaydı.

Oradakiler bağıryorlardı:

— Denize havadan biri düştü, denize havadan biri düştü!

Süpermen son gücünü harcıyordu, giysisi sırlıslıkla olmuş, saçları sudan, zamk gibi birbirine yapışmış, nasılsa giysisinin içine bir patlıcan kaçmış, boş konserve kutusunun biri ayağına takılmıştı. Bunların hiçbiri önemli değildi Süpermen için, ah o koku, ah o koku... Zaten gökten de koku yüzünden düşmüştü.

“Gurk gurk!” etti Süpermen, son bir kez gözlerini zorlukla açtı, baktı, suda şişmiş bir pırasa gördü.

— Ah, dedi, demek ki şu dünyada en son göreceğim şey pırasa olacakmış.

Gözünden akan bir damla yaş, denizin kirli suyuna karıştı, iki su birbirine karışınca Süpermen’in gözü alev alev yandı.

— Ah boğuluyorum, ama boğulmadan önce gözlerim de kör oldu, dedi.

Bu arada, kıyıda bağıryorlardı:

— Hadi ha, yetişin ha, kurtarın ha!

İşte tam bu sırada bir el uzandı Süpermen’in sırtına, çekti onu, kayığa aldı. Kıyıda dolaşan bir balıkçıydı onu kurtaran. Balıkçının üzerinde incecik kazağı, ayağında eski bir pantolonu vardı.

— Oh iyi, yaşıyorsun, kimsin, nesin sen, yoksa uçağın kapısı açıldı, uçaktan mı düştün? diye sordu balıkçı.

Süpermen “gurk gurk” ediyor, her gurk edişinde, ağzından naylonlu, kâğıtlı, sebze­li sular çıkıyordu. Güçlkle:

— Ben Süpermen'im, dedi.

Balıkçı güldü; ama çok güldü:

— Sen Süpermen'sen ben de buranın valisiyim, dedi. Şu hâline bak, sende hiç Süpermen olacak yan var mı?

— Ne olur beni kıyıya çıkar, dedi, fısıltıyla Süpermen.

Balıkçı küreklere asıldı, kürekler kıyıda­ki onca atık arasında zor işliyordu. Balıkçı çok güç tüketiyordu. Kıyıya varmadan bağdı:

— Heey, biliyor musunuz, gökten düşen Süpermen'miş.

Kahkahalarla gülüyordu balıkçı.

Kıyıda­kiler iyice yaklaştılar, birkaçı taşların üzerine çıktı, kayık yanaştı, biri bağdı:

— Aaaaa, bu gerçekten Süpermen, arkadaşlar...

— Neee?

— Aaaaa gerçekten Süpermen!..

Bir anda yayılıverdi Süpermen'in denize düştüğü haberi. Kıyıdaakiler, Süpermen'in giysisinin üzerinde havuçları, biberleri, limon kabuklarını, patates artıklarını, yosunları temizledikten sonra balıkçı bile:

— Aaaaa, yahu bu gerçekten Süpermen'miş diye bağırdı.

Biri hemen bileğini yakaladı Süpermen'in, nabzına baktı:

— Yaşıyor yaşıyor, dedi. Nasılsın Süpermen? Hoş geldin İstanbul'a. Nasıl buldun kentimizi?

Çok az çıkıyordu Süpermen'in sesi:

— Ben bulmadım, dedi. Ters bir rüzgâr esti, rotamı yitirdim.

Hop, ağzından kara bir erik çıkıverdi. Süpermen eriğe baktı:

— Kim attı bunu ağzıma, diye sordu.

— Canım denize düştün ya, yutmuşundur oradan, dediler.

Biri, hemen elini yüzünü yıkadı Süpermen'in.

— Ah, başım dönüyor, dedi Süpermen.

— Haaa, anladım, dedi yüzünü yıkayan, havada birden başım dönünce tıngır mıngır yuvarlandın aşağıya!

— Yo, dedi Süpermen, güç soluk alarak önce başım dönmedi havadayken ilkin bir koku duydum, çok keskin bir koku, işte o kokuyu duyunca...

Biri sordu:

— Kokuyu duyduğun yerde böyle kargalar falan var mıydı?

— Bilmem, galiba vardı, bir şeyler uçuşuyordu, dedi.

— Aaa, tamam, dedi yaşlı bir kadın, Süpermen evladım, sen mutlaka İstanbul'un çöplüğünün üzerinden geçmişsin. A yavrum, elbette bayılıvermiştir kokudan!

Süpermen doğrulur gibi yaptı ama doğrulamadı. Yan yatarak,

— Orada bayılmadım, dedi, ondan sonra bir yerden daha geçtim, bu koku ondan da fenaydı...

Fırça bıyıklı biri:

— Deri üretim yerlerinin üzerinden geçmiştir...

— Vah evladım, dedi yaşlı kadın, ne vardı derilerin merilerin üzerinden geçecek? Güzelim giysin de pek fena kirletmişsin, şimdi annen sana kızmazsa çok iyi, tuh tuh, otomatik çamaşır makinesinde bile yıkasan bu giysi temizlenmez, onca para, annen ne denli kızsın hakkıdır...

Ak saçlı, emekli bir adam:

— Aman hanımefendi, dedi, şimdi bırakın giysiyi falan, ya ölseydi Süpermen, sonra ben torunuma ne derdim, şükür bakın yaşıyor, giysileri kurusun, hop yine uçar gider. Şimdi nasılsınız bakalım Süpermen oğlum?

— İyiyim efendim, biraz daha iyiyim, ama o koku yine az da olsa burnuma geliyor.

Hangi koku?

— En sonuncusu beni bayıltan koku.

Elli kişi mi yoksa yüz kişi mi, “hııııı, hııııı, hııııı” havayı kokladılar. Eh biraz kıyı kokuyor lahanalı, soğanlı; biraz da kent kokuyor kükürtlü...

— Yahu ne kokuyor arkadaşlar, bir şey kokuyor mu? Alıyor musunuz bir koku? Koklayın bakalım...

“Hııııı, huuuumş, hııııı huuuumş...” Yok, koku yok...

— Koku yok Süpermen.

— Var, çok var, burnuma çok geliyor...

İnce zayıf bir adam, incecik sesiyle,

— Arkadaşlar sakın Süpermen'in kokuyor dediği lahmacun olmasın, havada lahmacun kokusuyla acılı kebab kokusu var, dedi.

Nerden duydu, nasıl kulaktan kulağa gitti, lahmacuncu hop, lahmacunları koyduğu sepetin kapağını taklata taklata kalabalığı yardı geldi... Kim dedi ki ona, "Süpermen diyormuş ki eğer bir lahmacun yersen kendime gelirim."

— Geldi abicim, lahmacun geldi...

Lahmacunu dürüm yapıp iki maydanoz parçasıyla Süpermen'e uzatmıştı ki Süpermen lahmacunun kokusunu duyar duymaz tekrar bayıldı. Süpermen'in başındakiler lahmacuncuyu yüz metre kovaladılar. Geri döndüler, Süpermen'in yüzüne soğuk çeşme suları serptiler, yanaklarına "pat pat" vurdular, yaşlı kadının çantasından çıkardığı kolonya ile ellerini, alnını ovdular. Süpermen gözlerini açtı.

— Kok kok kok, dedi üç kez...

Kalın bir ses bağırıverdi:

— Kokoreç istiyormuş canı Süpermen'in!

Kaç kişi birden, bağırان adamın ağzını kapatıverdiler:

— Sus bağıрма be, şimdi kokoreççi koşarak gelecek, bu kez Süpermen ayrılmamak üzere bayılacak, sus.

— Ah bu koku diyordu Süpermen, işte bu koku.

Başka biri bağırdı:

— Açılın, çekilin, gazeteciler geliyor! Güçlkle doğrudu Süpermen, sırtındaki patlıcanı, el attı çıkardı.

— Ah nerden girmiş buraya? dedi. Ben hemen gideyim, şimdi gazeteciler sorular sorarlar, resim çekerler, bu durumda onlara görünmeyeyim...

Yaşlı kadın:

— A Süpermen evladım, bari giysin kurusaydı da öyle gitseydin, dedi, şimdi ıslak giysiyle üşüteceksin, hasta olacaksın.

— Yo, sağ olun, benim giysim hemen kurur, dedi. Marmara'ya doğru uçmaya başladı... Sesimizin yettiğince bağırdık:

— Süpermen, o yana uçma, o yana uçma!

Süpermen, bir türlü havalanamıyordu, kuşlar gibi yalpalıyor, denize ha düştü ha düşecek, sonra birden doğruluyor, yükselmeye çalışıyordu.

Gözden yitinceye dek bağırdık:

— O yana uçma Süpermen, o yana uçma! Ah, bilmiyor ki Süpermen, uçtuğu yönde gübre fabrikası var...

Muzaffer İZGÜ

ZERDALİ AĞACI

Havalar güzel gidiyor,
Sen de çiçek açtın erkenden
Küçük zerdali ağacım,
Aklın ermeden.

Bak kurt gibi kalın yapılı
Görmüş geçirmiş ağaçlara.
Küçük zerdali ağacım,
Pişman olursun sonra.

Şimdi okşar da hafif hafif,
Bir gün yerden yere çalar rüzgâr.
Küçük zerdali ağacım,,
Bakma güzel gitsin havalar.

Sallansın dalların çocuklar gibi,
Bakma güneş ısıtsın varsın.

Küçük zerdali ağacım,
Sonra donarsın.

Zemheride bahar mı olur?
Akşamları seyret anlarsın.
Sakın erkenden çiçek açma,
Küçük zerdali ağacım.

II

Kar yine başladı yağmaya
Küçük zerdali ağacım,
Ne soran ne arayan bulunur
İnsan naçar kalmaya.

İnceydin sevgilimin bileklerinden,
Daha maviydi damarların.
Üşüyor musun karanlıkta,
Küçük zerdali ağacım?

Düşün bir kere yaz günlerini,
İnsanlar doldurmuş sokakları.
Güneşle kucak kucağa,
Hafif bir toz kaplamış yaprakları.

Düşün bir kere, çiçek içindesin.

Bir kız alıp göğsüne takmış.
Düşün bir kere, meyve vermişsin,
Çocuklar dallarına çıkmış.

Düşün bir kere, büyümüşsün, gelişmişsin,
Senden kayık yapmışlar;
Küçük bir bulut yelkenin sanki
Denize bırakmışlar.

Şimdiyse senin hâlin
Ölümden acı.
Karakış ortasında
Küçük zerdali ağacı.

Cahit KÜLEBİ

ÇOCUK İLE GEYİK

Grönland'ın deniz kıyısındaki Eskimo köylerinden birinde Amerikalı bir bilgin, ailesiyle birlikte oturuyordu. Yaz aylarıydı. Bilgin, burada yazın beliren tundralarda araştırma yapmaya gelmişti.

Bilginin, kalabalık bir çevreye alışık olan oğlu Ronny (Roni), bu Eskimo köyünde sıkıntıdan patlıyordu. Babası, bir avcı grubuyla çevre gezisine çıkmıştı. Ronny, çamaşır asmakta olan annesine:

— Hiç değilse bir köpeğim olsaydı bu kadar sıkılmazdım, dedi.

Ne zamandır bir köpeği olsun istiyordu. Ama köyde satılık köpek yoktu. Köyde yalnız yaşlı Anuk'ta, yavru bir köpek vardı. O da yavruyu kendisine ayırıştı, satmaya yanaşmıyordu. Annesi; çaresiz, çocuğa tundralarda yetişen böğürtlen benzeri yemişleri toplayarak oyalanmasını öğütledi. Çocuk da bir kova alıp ilerideki çalıya yöneldi.

Irmağın kıyısına geldiğinde bir takım sesler duydu. Oradaki bir tepeciğin üstüne çıkıp çevresine bakındı. Karşı kıyıda kocaman, yabani bir Ren geyiği vardı. Hayvan olduğu yerde debeleniyordu. Biraz daha dikkat edince boynuzlarının dallara takılı olduğunu gördü.

Çocuk, karşı kıyıya geçip geyiğe doğru yürümeye başladı. O yanaştıkça hayvan yakalandığı yerden kurtulmak için büsbütün çırpınıyordu. Ronny, geyiğin yanına iyice yaklaşmaktan korktuğu için geri döndü. Ertesi gün, onu yeniden görmeye gittiğinde hayvanın durumunda bir değişiklik yoktu.

Hayvan açlıktan, susuzluktan bitkin hâldeydi. Çocuk, korkusunu bir yana bırakıp içine böğürtlen toplayacağı kovayı suyla doldurarak geyiğin önüne bıraktı. Geyik, suyu saniyesinde bitirdi. Çocuksuyu tazeledi, bir yandan da topladığı otlarla yosunları önüne koyuyor, hayvan onları da bir anda silip süpürüyordu. İki saat geyiğe ot ve yosun taşıdı. Yorulup eve döndü. Öğle yemeğinden sonra gelip hayvanı doyurmak için yeniden uğraştı. Bu arada kurtulmasına yardımcı olmak için kimi dalları kırmaya başladı. Görüntülerden ürken geyik silkinince çocuk dengesini yitirerek dalların arasından geyiğin ayaklarının arasından geyiğin ayaklarının dibine kaydı. Ondan korkan hayvan daha da çok tepiniyordu. Ronny, tam zamanında dallardan birine tutunarak geyiğin ayakları altında ezilmekten kurtuldu.

Korkarak yağa kalkıp titrek elleriyle havanın sırtının ağır ağır okşadı. Çocuğun bu sevecen davranışı hayvanı da yatıştırmıştı. Ama boynuzlarının taktığı dallara yaklaşmasını istemiyordu. Oraya elini uzattığında yeniden tepinmeye başlıyordu.

Ronny iki gün daha geyiğe yiyecek ve su taşıdı. Geyik gittikçe güçten düşüyordu. Çocuksa Eskimolara ondan söz etmeye korkuyordu. Yaşlı Anuk, o kadar yolu yürüyemezse de birini gönderip geyiği öldürtürdü. Eskimolar, son günlerde çoktandır taze et yiyemediklerini söylüyorlardı.

Ronny, bu konuda yalnızca babasına güvendiğinden o gelinceye kadar geyiği besleyecekti.

Güneş batarken kurtların ulduğunu duydu çocuk. Şimdi ne olacaktı? Geyiği kurtlar bulursa parçalamaları işten bile değildi. Bunu yaşlı Anuk'a sormaya gitti. Ama Anuk'un onu, soru yağmuruna tutacağını bildiğinden vazgeçti. Anuk'un ayağının dibindeki ayağının dibindeki yavru köpeği sevmekle yerindi.

Eve dönerken yeniden kurtların ulumasını duydu. Bu kez ulumalar daha yakından geliyordu. Geyiği hemen kurtarmalıydı. Eve gidip babasının av bıçağını alarak geyiğin olduğu yere koştu.

Geyiğin boynuzlarını saran dalları teker teker kesmeye başladı. Bunun kendisi için tehlikeli olduğunu biliyordu. Ama geyiği kurtarmalıydı. Son dalı keserken geyik silkinerek kendini kurtardı. Sıçrayıp arka ayakları üstünde şaha kalktı. Ronny, kendini hemen yere attı. Geyik son hızla uzaklaştı.

Çok geçmeden geyik geri dönüp ırmaktan kana kana su içti, yerdeki yosunları yemeye başladı. Ronny mutlulukla onu seyrediyordu.

Uzaktan köpek havlamaları işitildi. Avcılar geri dönüyor olmalıydı. Ronny hemen köye koştu. Kıyıdaki kalabalık arasında babası da vardı. Sevinçle gülümsedi.

Kıyıya yaklaştığında kalabalığın yüzüne tuhaf tuhaf baktığını gördü. Avcılar silahlarını kaldırmış üstüne doğru geliyordu. Babası, kalabalık arasından, tiz bir sesle:

— Dikkat Ronny, arkanda! diye bağırdı.

Çocuk, başını hızla çevirince kocaman, yabani Ren geyiğinin peşinden geldiğini gördü. Avcılar geyiği vurmak için hazırды. Çocuk kollarını, heyecanla havaya kaldırarak avcılarla geyiğin arasına durdu.

— Vurmayın onu, diye olanca gücüyle bağırdı. Görmüyor musunuz o beni korumak için arkamdan geldi.

Avcılar çocuğa yaklaşırken geyik, onun çevresinde bir daire çizerek geri dönüp geldiği çalılıkların arasına doğru koştu.

Babası oğlunu kucaklarken:

— Sana saldıracak diye korktuk, onun için vurmaya kalktık, dedi.

Çocuk, başından geçenleri olduğu gibi anlattı. Ronny'nin cesareti ve iyi yürekliliği herkesi etkilemişti. Hepsi onu kutladı.

Ronny, geyiğin uzaklaşmasını hüzünle seyretti. Gene yalnız kalmıştı işte. Hâlbuki bir can yoldaşı bulduğu o üç günün nasıl geçtiğini anlamamıştı bile. Yalnız başına ne yapacaktı şimdi?

Eve dönüşlerinden bir saat sonra kapı çalındı, çocuk kapıyı açtığında yaşlı Anuk'la karşılaştı. Anuk, kucağındaki yavru köpeği Ronny'e uzattı.

— Bunu sana getirdim, dedi.

Ronny, çok sevinmişti. Demek yaşlı adam onu satmaya razı olmuştu.

— Kaça, diye sordu.

Yaşlı Anuk, dişsiz ağzıyla gülümsedi:

— Satılık değil, dedi. Ona senin gibi iyi yürekli bir sahip gerek.

Sennur SEZER – Adnan ÖZYALÇINER

PRENSİ OLMAYAN MASAL KİTABI

Korsanlar, prensesi gizlendiği mağarada bulmuşlardı. Zavallı kız, tir tir titreyerek gizlendiği yerde hapşırınca onu yakalanışlardı. Çok acımasız adamlardı bunlar. Herhâlde onu öldüreceklerdi. Bora heyecanla sayfayı çevirdi. İşte bir resim: Korsanın biri

Prensese kolundan çekiyor. Uyduruk bir resim. Korsanın altında ütülü bir pantolon var. Bu çizerin de hiç mi aklı yok? Neyse... Prensese ne olacak şimdi? Prensese de aynı şeyi düşünüyor. Bana ne olacak şimdi? Çevresini saran ona tuhaf tuhaf bakan kılıksız

korsanlar... Bora düşünüyor... Prenses hepsinden genç. Korsanlar ise yaşlı ve yorgunlar. Prenses kaçıverse onlardan daha hızlı koşmaz mı? Bora böyle düşünüyor. Prensesin neden oradan koşarak uzaklaşmadığına şaşırıyor. Korsanların başı, sanki onun düşüncelerini okumuş gibi bağıyor prensese; “Sakın ha kaçmaya kalkışma! Burası bir ada ve kaçabileceğin hiçbir yer yok!”

Bora şaşırıyor. Okuduğu kitabın kahramanı ona cevap veriyormuş gibi konuşuyor. Bora prensesin resmine dikkatle bakıyor. Ona nasıl yardı edebilir? Edemez. Prenses ona sanki, “Neden beni kurtarmıyorsun?” der gibi bakıyor. Bir imdat çağırısı: “Bora... Bora!” Çağırıldığını ancak üçüncüsünde duyuyor Bora. Başını kaldırdığı yerde annesinin zıpladığını görüyor.

“Seni çağırıyorum, duymuyor musun? Haydi şu kuponları götür ve tabakları al.”

Bora'nın annesi bir gazetenin verdiği kuponları biriktirmiş. Onlarla tabak takımı alacak. “Haydi!” diyor annesi. “Şimdi bitiverir, herkes kapışır.”

Bora itiraz edemiyor. Annesini kızdırmak istemiyor. Öğleden sonra havuza gitmek için izin isteyecek çünkü. Ama kitabın sonunu da çok merak ediyor. Prenses, korsanlardan kurtulacak mı? Bora çok kitap okuduğu için prenseslere genellikle bir şey olmadığını biliyor, ama yinede içinde bir kuşku var, ya bu kez bir şey olursa? Hem kurtulacaksa bile nasıl kurtulacak? Bora bunu çok merak ediyor. Annesinin elinden kuponları alıyor ama kitabı da bırakmıyor. Okumaya devam ederek sokağa çıkıyor.

Kupon karşılığı hediyeler veren gazete dağıtım bürosunda uzun bir kuyruk var. Kimi tabak alıyor, kimi ansiklopedi, kimi bardak çanak, kimi de kitap. Bora kuyruğun en sonuna gidip beklemeye başlıyor. Bir yandan da prensesin sonunu merak ettiği için kitabın sayfalarına dönüyor yine.

Prenses ağlayıp sızlamayı bırakıyor. Ağlayarak kurtulunmaz çünkü. Kimse ona acıyıp “Bu prenses çok ağladı, bu nedenle onu serbest bırakalım.” demez. Tersine, ağladığını gören korsanların reisi, “Susturun şunu!” deyince bir güzel tokat yiyor prenses. Yanağında kırmızı bir el iziyle bir süre hiçkırıdıktan sonra göz yaşlarını değil, kafasını kullanması gerektiğine karar veriyor. Kafasını nasıl kullanabilir? Kurtulmak için ne yapabilir?

“Tabaklar...” diyor birisi. Bora prensesin tabaklarla ne yapabileceğini düşünmeye başlıyor. Omzu dürtülüyor. “Tabaları veriyorlar mıymış?” diyor birisi ona. Bir adam, elinde gazete kuponları. “Evet” diyor Bora. “Ben de onun için bekliyorum.” Kitabına dönüyor.

Prenses başını kaldırıyor. Gözlerinde bir pırıltı var. Kapatıldığı odadaki masanın üstünde bir yığın tabak çanak var. Herhâlde korsanların soydukları bir gemiden gelmiş olmalı. Prenses tabaklara bakıyor uzun uzun. Kurtuluşunda bu tabakların bir rol oynayıp oynayamayacağını düşünüyor gibi bakıyor. “Bu tabaklar işe yarar mı?”

Bora kitabından başını kaldırıyor. Arkadaki adam sorusunu yineliyor. “İşe yarar şeyler mi bari verdikleri tabaklar?”

“Bilmem.” diyor Bora. Adamla ilgilenmek istemiyor. Prensesin kurtulacağını merak ediyor. Kitabını okumak istiyor.

Prenses tabaklara uzun uzun bakıyor. “Bunlar bir işe yarar mı acaba?” diye soruyor kendi kendine. Korsanlar merdiven altındaki büyük masaya oturmuş yiyip içiyorlar. Reisleri koca bir kazana kepçe daldırarak yemek dağıtıyor. Yeniden yemek isteyen kuyruğa girip tabağını uzatıyor. Bazen reis sinirlenip bağırıyor: “Sırayla, sırayla!”

Herkesin sesi bir anda yükseliyor. Çünkü yaşlıca bir hanım sıraya girmek yerine kuponlarını yandaki pencereden uzatıyor, sıra beklemeden tabaklarını ya da ansiklopedisini her neyse alacak. Kadına çok kızıyorlar. Kadın kendi kendine mırıldandıktan sonra sıranın en arkasına geçiyor. Bora, bütün bu olanları kulağıyla izliyor yalnızca. Kitabından başını kaldırmıyor.

Prenses, aşağıdakileri izliyor sessizce. Sonra ikinci katın penceresinden dışarı bir tabak fırlatıyor. Tabak şangır şungur sesler çıkararak kırılıyor.

Herkes şaşırıyor. Kahkahalar kuyruğun başında dalga dalga yükseliyor. “Hani,” diyor birisi, “Bu tabaklar kırılmazdı?” “Evet öyle reklam yapıyorlardı.” diyor öteki. “Canım aldatıyorlar işte, maçları bize kupon toplatacağız derken gazete satmak.” Elindeki tabakları düşüren küçük kız, utanmış ve üzgün bir yüzle bürodaki adama bakıyor, başka verir diye. Adamın öyle bir niyeti yok. Kız kenara çekiliyor ama gitmiyor. Eve gidince dayak yemekten korkuyor belli ki. Bora bir süre ona bakıp yine kitabına dönüyor.

Prenses camın kenarına çekilmiş bekliyor. Korsanlar hemen dışarıya çıkıyor. Karanlıkta kimse görünmüyor. Prenses elindeki tabakları oraya buraya fırlatmaya başlıyor. Korsanlar karanlıkta uçuşan ve kafalarına isabet ettiğinde derin yaralar açan tabakların nerden geldiğini düşünemiyorlar bile. Zaten yorgun olduklarından, az sonra hepsi yerlere serilip horul horul uykuya dalıyorlar. Prenses yavaşça dışarı çıkıyor. Ağaçların arasından süzülerek sahile yöneliyor. Orada bir tekne bulabilir mi? Başka çaresi yok. En kısa zamanda bu adadan uzaklaşmalı. Çünkü korsanlar her an uyanabilirler. Prenses bir yandan karanlık ve ürkütücü ormandan bayır aşağı koşuyor, bir yandan da göz yaşlarını tutamıyor.

“Ağlama kızım, olan oldu git artık.” Kuyruğun başındaki kız sonunda anlıyor, kırdığı tabakların yerine yensinin verilmeyeceğini. Hıçkırıklar atarak hatta bağıra bağıra ağlayarak uzaklaşıyor. Bora işte tam o anda ilk kez başını kaldırıp yokuş aşağı cadde

boyunca koşarak inen kıza bakıyor ve bir anda da kendisini kuyruktan çıkmış kızın arkasından yürür buluyor.

“Prenses!”

Kız arkasını dönüyor şaşkınlıkla. Bora’ya bakıyor uzun uzun. Sonra da ürkererek uzaklaşıyor. Bora ne yapacağını bilmeksizin kaldırımın kenarına ilişiyor. Kitabını açıyor.

Prenses oturduğu kayanın üstünden kalkıyor. Kıyıda küçük bir kayık var ama prenses o kayığa binip denize açılmayı akıllıca bulmuyor. Çünkü korsanlar ayılınca kendi gemileriyle onu hemen yakalayabilirler. Başka bir plan yapıyor. Kumsalda derin ayak izleri bırakarak kayığa biniyor. Kıyı boyunca kürek çekmeye başlıyor. Az sonra tam istediği gibi kuytu bir yer buluyor. Kayığı kıyıya çekip gizliyor. Sonra da planının en şaşılacak yanını uyguluyor, yeniden korsanların yanına dönüp kulübenin arkasına gizleniyor.

Bora, bu kez yeni baştan kuyruğun sonuna giriyor. Kalabalık azalmış ama onun sırası çoktan gelip geçmiş. Kitabın sayfalarına dönüyor.

Korsanlar küfürler ederek uyanıyorlar ve prensesin kaçtığını birbirlerine duyuruyorlar. Hepsi sahile koşuyor.

“Kayık yok!” diye bağıyor birisi.

“Peşine düşmeliyiz!” diye bağıyor öteki. “Onu elimizden kaçırırsak paramızı alamayız.”

Hızla korsan koyuna sakladıkları tekneleriyle uzaklaşıyorlar.

Prenses yarım gün kadar bekliyor. Sonra sahile gizlediği kayığa binerek kürek çekmeye başlıyor.

Bora'nın canı sıkılıyor o an. Prenses gideceği yönü nasıl bulacak ki? Gece olsa Kutup Yıldızı'na bakabilir. Ama öğle vakti? Hem de güneş tepedeyken?

“Müthiş sıcak var.” diyor Bora'nın önündeki adam. Bora'ya bakıyor. Bora bir şey söylemeyince soruyor “Öğle değil mi?”

“Öyle...” diyor Bora. “Çok sıcak.” Adam rahatlamış gibi önüne dönüyor. Bora da kitabına...

Prenses aç susuz bir deniz yolculuğundan sonra babasının ülkesine ulaşıyor. Sarayda kırk gün kırk gece şenlik yapılıyor, kayıp prenses bulunduğu için.

Bora kitabı kapatıyor. Prensesin bu kolay kurtuluşu ona biraz yavan geliyor. Hani prens? Yazar prensese yardım edecek bir prensi yazmayı niye akıl edememiş? Bora, okuduğu kitabı baştan sona yeniden düşünüyor. Düşündükçe de prensin eksikliğini daha çok hissediyor.

Elindeki kuponları uzatıyor adama. Adam kuponları tek tek sayıyor ve Bora'ya bir paket veriyor. Bora pakete bakıyor. Bedava tabak. Ne kadar kolay bir alışveriş. Kes gazeteyi, al tabağını.

Bora eve dönmüyor. Kızı bıraktığı yere iniyor. Kız henüz eve girmemiş, kapı önündeki iki sıra basamakta oturuyor. Bora, elindeki tabak takımını kızın kucağına

uzatıyor. Sonra da bir şey söylemeden yokuş yukarı hızlı hızlı yürüyor. Tam sokağı dönecekken kulağına incecik, şarkı gibi bir söz çalınıyor: “Teşekkürler prens!”

Fatih ERDOĞAN

ÖZGÜN BİR KONU ARANIYOR

Üstelik “özgün” olmalıymış!

Nereden bulacağım özgün konuyu ben? Kompozisyon ödevim için yazacak hiçbir şey bulamıyorum işte... Ne kadar düşünürsem düşüneyim, televizyonda izlediklerimden başka bir fikir gelmiyor aklıma. Evdekiler de hiçbir ipucu vermeye yanaşmıyor. Ablam, “Git kitaplığındaki kitaplara bak.” dedi. Ama ben o kadar zaman harcamak istemiyorum ki... Kalem, elime alır almaz kâğıt üzerinde şöyle yağ gibi kayıverse...

İşte her zamanki gibi kalemlerimi özene özene açtım, hepsini önüme dizdim. Silgim de az ötede sağda. Pırıl pırıl yaptığım çalışma masama oturdum. Önümdeki kâğıtlara bakıyorum. Bakıyorum ve özgün bir konu getirmesi için esin perimi bekliyorum.

Babamdan yardım istedim. Yanıtı bana dergilerimi hatırlatmak oldu. Evet, dergileri almayı seviyorum; ama onlarla o kadar haşır neşir olmayı pek tasarlamamıştım doğrusu. Hem sonra arkadaşlarım da alıyor. Onların yanında mahcup mu olayım yani...

Kitaplığımı özenle düzenleyip şöyle geriye çekilirim. O, ne hoş manzaradır, tahmin edemezsiniz. Ansiklopediler en alt raftadır. Çünkü onlar oldukça büyük ve ağır. Ama en üst raf dergilerime ayrılmıştır. Odama adımı atan birisi, ilk önce onları görmeli... Hepsini tarih sıralarına göre dikkatle dizerim. Yalnızca tek çeşit dergide almam. Her ay çıkan bir çocuk dergisine babam beni abone yaptı. Postacı amca her ay kapımıza getiriyor. Benden önce evdekiler kapışıyor; ama benim payıma da onları zevkle rafa

yerleştirmek dūřuyor ya, o yeter! Ayrıca bankaların verdiği dergileri, gazetelerin dağıttığı ansiklopedileri de biriktiririz ailecek. Hepsi iēi yerimiz var.

Kırtasiyeciden ēok gūzel dosya kutuları aldı babam. Dōrt yanı kapalı, ūstū ve birazcık da derginin sırtı gōzūkecek ūekilde akası aēık. Her birine birkaç dergi koyabiliyorum. Bu ūekilde dađılmalarını, kaybolmalarını ūnluyorum. Sonra da en gūzel yazımla, bembeyaz bir etiket ūzerine renkli kalemlerimle derginin adını ve sayılarını yazıp kutunun en gōrūnen yerine yapıřtırıyorum.

Orta raflarda ders kitaplarım, defterlerim, kalem kutularım gibi ıvır zıvırlar bulunur. ēeřit ēeřit, renk renk kalemlerim, silgilerim ve ūteki ders araēlarım da onların yanındadır. Tertemiz, oldukēa dūzenli bir ūekilde dururlar. Bu arada flūtūmla masa kalem tırařımı da unutmamalıyız. Kalem tırařım ise tūm arkadařlarinkiler gibi televizyonda en sevdiđim ēizgi film kahramanı! Bōylece ona baktıkēa ne zaman ēizgi film izleyeceđimi hatırlamıř oluyorum. Bana ne denli yararı olduđunu gōrūyor musunuz ūimdi?

Evet, nerde kalmıřtık? Ah, ben kitaplıđımdan sōz etmeye bařlayınca sōzlerime hiē nokta koyamam. Onunla ūyle ūvūnūrūm ki! İēindeki her ūeyin yerleřtiriliř ūekli, benim eserimdir. Hangi renk ve hangi boy malzemenin bir arada bulunacađına ben karar veririm. Ablam, “Kitapları konularına gōre ayır.” diyor, ama bence bu yōntem, gōzle hiē de hoř gōrūnmūyor. Aradıđımı kolayca bulamazmıřım. Canım, ben zaten ne zaman oralardan bir ūey arayacađım ki! ūimdi kalkıp ūdevim iēin būtūn ūu kitapları, ansiklopedileri, dergileri karıřtırmaya kalkarsam gūnlerimi alır. Hem sonra ben, bir ūeyi nasıl arayacađımı da tam olarak bilmiyorum. Ūđretmen anlatırken nasıl olsa gerekmez diye biraz da kulak ardı ettiđimi sizlere itiraf ediyorum. Bizimkiler sakın duymasın! Eh, sōz sırlardan aēılmıřken size son bir sır vereyim de bitsin bari: Aslında ben onları aldıđım zaman da pek okumamıřtım. Onun iēin bir yazının nerede ēıktıđını ūıp diye anımsayamam. Anlayacađınız bu ēok uzun iř!

Kitaplarım, dergilerim raflarında o kadar güzel duruyor ki yerlerinden kıpırdatmaya kıyamıyorum doğrusu. Hem sonra çıkarınca çok çabuk eskiyorlar. Çevirirken sayfaları bükülüyor, kıvrılıyor, görüntüleri bozuluyor.

Nerden nereye geldim gene...

Ben ne için buraya oturmuştum? Ah, evet, şu kompozisyon konusu Hâlâ hiçbir konu gelmiyor aklıma. Arkadaşlarımın sınıfta okudukları kompozisyonları dinliyorum da böyle konuları nereden buluyorlar, diye şaşıyorum. Acaba biraz daha çizgi film izlesen benim de akılma bir şeyler düşer mi dersiniz? Yoksa şu kitap raflarını yeniden mi düzenlesem?

Melsa TEKELİ

KİTAPLARIMIN CUMHURİYETİNDE

Kitaplarım, ömrümün solmaz çiçekleri!

Sessiz dururlar raflarında, dayanmış birbirine.

Ne ekmek isterler ne su;

Aydınlatırlar derin karanlıkları, usu.

Kitaplarımın cumhuriyetinde tek bayrak dalgalanır:

İnsanlığı sevmek; sonsuza dek barış, barış, barış.

Şarkılar söylenir yürekten, güzel günlerden, gülerekten.

Bilimde, özgür düşüncede, sanatta ayrış.

Kitaplarım hasret, hüznün, pişmanlık, acı,

Gözyaşlarıyla yıkanmış kırık kalpler, sevgilerle dolu.

Yalansız, riyasız düşünceyi öğreten, tam.

Erdeme, mutluluğa açılan aydınlık pencereler...

Geleceğe binlerce saygı,

Binlerce selam!

Yakup Kadri, Reşat Nuri, Ömer Seyfettin, Abasıyanık, Dickens (Dikins)lar,

Mehmet Âkif, Ahmet Haşim, Tecer, Tanpınar, Gökyay, Dıran,

Dağlarca,

Nayırlar...

Arınmış ak pak yürekler dünyalarca,

Menekşelerim benim, görkemli defnelerim.

Sevgiyle, şefkatle, merhametle uzayan yollar, çileli...

Kitaplarım...

Barış, özgürlük, insanlık adına açılan

Ak çiçeklerim,

Beynimin altın çivileri.

Halim YAĞCIOĞLU

MASAL ADAM

Tam gün veren, her türlü modern eğitim aracının bulunduğu, en yeni eğitim yöntemlerinin denendiği bir okul varmış.

Ödevler elektrikli daktilo ile yazılır, matematik problemleri otomatik hesap makinesi ile çözülmüş. Sözlülerin video kasetleriyle yapıldığı bu okulda tuvalete gitmek için İngilizce izin istemek gerekiyormuş.

Bir gün öğretmenlerden biri, öğrencilerine ders konusu olarak masalları vermiş. Ama öğrencilerden masal okumalarını, masal analiz etmelerini, eleştirmelerini istemiyormuş. Öğrencilerin en eğlenceli, en bilimsel ve en yaratıcı yöntemi kullanarak çalışmalarını istiyormuş.

“Çocuklar,” demiş, “bugün çalışma konusu olarak masalları veriyorum size. Sizden istediğim de masal yapmanız. Konu masal da olsa, yine her zamanki gibi en uygun malzemelerden, en gelişmiş teknolojilerden yararlanmanızı bekliyorum.

Öğrenciler, doğruca her türlü araç gerecin bulunduğu laboratuvara girmiş. Kimi matkabın başına geçmiş, kimi makinelerin, kimi tornanın, kimi de mühendis masalarının başına geçmiş. Ham madde olarak kil kullanan da olmuş, plastik kullanan da. Bazıları altın tozu ya da gümüş tozu kullanarak masal yaratabileceğini düşünmüş.

Zil çaldığında bir parçacık bile masal yapamamışlarmış daha.

“Yarın devam edersiniz artık.” demiş öğretmenleri. “Daha bilimsel yollardan giderek bulabileceğinizi sanıyorum.”

Ertesi gün çocuklar mikroskop, şeritli hesap makinesi ve bilgisayar kullanarak yeniden çalışmaya koyulmuş.

Ama ne yaptılar ne ettilerse bir türlü başaramamışlar. Bir türlü masal yapamıyorlarmış.

Tam çocuklar sülfirik asitle gül yapraklarını ve Gianni Rodari' (Cianni Roderi)'nin bir posterini eritirken oradan geçen yaşlı bir adam laboratuvarın penceresine yanaşmış.

“Ne yapıyorsunuz çocuklar?” diye sormuş.

“Masal yapmaya çalışıyoruz.”

“İyi de bu iş böyle olmaz ki!”

“Siz nereden bileceksiniz ki?”

“Bilmez olur muyum hiç! Ben kendim masalım.”

Bir konu üzerinde en iyi yöntemi kullanarak çalışma alışkanlığı edinmiş olan bu çocuklar, onun neden yapıldığını öğrenmeleri gerektiğini bildikleri için yaşlı adamı içeri davet etmişler.

“İzin verirseniz sizi incelemek isteriz.” demişler.

“Memnuniyetle.” diye cevap vermiş yaşlı adam, “İşte buradayım.”

Öğrenciler, içinde ne olduğunu anlamak için, masal adamı testere, matkap ve kerpetenle küçük küçük parçalara bölmüşler.

Sonra da, “İyi ama içinde sadece sözcükler var!” diye bağırmışlar şaşkınlıkla.

“Öyle zaten, ne sanmıştınız!” demiş tekrar eski hâline dönüveren masal adam. “Biz masallar sözcüklerden yapılıız. Anladınız değil mi, ne gerekiyormuş masal yapmak için?”

“Anladık tabi.” diye cevap vermiş çocuklar hep bir ağızdan.

Masal adam, çocuklarla vedalaşmış ve oradan ayrılmış.

Çocuklar masalın ham maddesinin sözcükler olduğunu öğretmene söylediklerinde, “Aferin çocuklar.” demiş öğretmen, “Gerekli ham maddeyi keşfettiniz.” Şimdi artık istediğiniz kadar masal yapabilirsiniz.”

Çocuklar bu ham maddeyi bol bol bulabilecekleri sözlüğü açmışlar, sözlüğün içi bir sürü sözcükle doluymuş.

Sözcükler, sözlükten çıkarıp kocaman bir masanın üstüne yılmışlar. Soyut ve somut sözcükleri, kısa ve uzun sözcükleri ayırmışlar; sıfatları, zamirleri gruplamışlar, süzgeçten geçirmişler, biraz su katıp yoğurmuşlar. Masal biçimine sokmaya çalışmışlar.

Masal yapamadıklarını görünce birkaç yumurta, kabarması için biraz kabartma tozu katmışlar. Kaynatmışlar, kızartmışlar, kurutmuşlar. Espirili olsun diye ispiroya batırmışlar, hüzünlü olsun diye göz yaşlarıyla ıslatmışlar, daha fantastik olması için canlı ve parlak renklere boyamışlar.

Gerekli ham maddeyi de buldukları hâlde bir türlü masalları ortaya çıkmıyormuş, ama yılmamışlar, yorulmamışlar. Galilei (Galile)’nin yöntemini kullanıp tekrar tekrar deneyerek çalışmalarına devam etmişler. Sözcükleri birbirine yapıştırarak kuyruklu

yıldızlar gibi şeritler yapmışlar, kokteyller hazırlamışlar, imbiklerde damıtmışlar. Sadece sabır meselesiymiş bu; denemek, tekrar denemek gerekiyormuş.

Yöntemlere uyarak ve yorumlamadan; o gün, ertesi gün, daha ertesi gün ve daha ertesi gün çalışmalarına devam etmişler.

Biliyor musunuz, hâlâ ordalar...

Haftalardır orada, o laboratuvarında masal yapmak için bilimsel bir yol bulacaklarına inanarak çalışmalarına devam ediyorlar.

Marcello ARGILLI (Marçello Arjilli)

İtalyancadan çeviren: Ash Özer

Orijinal resimler: Veli Kahraman